HORATIUS'
BRIEVEN

IN PROZA VERTAALD

EN MET INLEIDINGEN EN OPHELDERENDE AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

DR W. G. VAN DER WEERD.

Naar den tekst van W. Mewes (editio quarta major Orelli);
Berlijn, Calvary & Co. 1892.

W. J. THIEME & CIE — ZUTPHEN

VOORWOORD.

De „Brieven" van Horatius zijn op dezelfde wijze bewerkt als de in het 1e Deel vertaalde „Satiren".

De in het „Voorwoord" aldaar aangehaalde woorden van *Huydecoper* zijn, voor zoover het Horatius' *Brieven* betreft, ook ten volle op deze toepasselijk.

Wat den dichter zelven betreft, meen ik te mogen verwijzen naar het „Leven van Q. Horatius Flaccus" in de uitgave der „Satiren" (aldaar p. V vlg).

W. G. VAN DER WEERD.

Den Haag, Maart 1906.

INLEIDING

OP DE

BRIEVEN.

De »*Brieven*« van Hor. zijn verdeeld in 2 Boeken, waarvan het Eerste Boek gedicht is tusschen 24 en 20, het Tweede tusschen 18 en 13 vóór Chr.

»*Brieven*«, in den zin dien wij aan dit woord hechten, zijn zij echter *niet allen*; als zoodanig kunnen wij slechts I: 3, 4, 5, 8, 9, 11, 12 en 15 beschouwen. Wel zijn zij bijna allen aan bepaalde personen gericht [1]), maar meestal gaat de dichter, na kortelijk eigen omstandigheden of die van den geadresseerde te hebben besproken, ongedwongen tot algemeene beschouwingen over, die echter steeds, direct of indirect, op den aangesprokene betrekking hebben. Jongere vrienden wijst hij openhartig en welmeenend op de dwalingen, waarin zij, zoowel in hun zedelijk leven als vooral in hun pogingen op letterkundig gebied, verkeeren; tot ouderen richt hij zich met de vrijmoedigheid van een belangeloozen vriend en schroomt niet, zoo noodig, hen, eerlijk en oprecht, met goeden raad te dienen.

Letten wij hierbij op de beminnelijke humaniteit van den man van rijpen leeftijd en rijpe ervaring [2]), die niet liefdeloos de gebreken van anderen veroordeelt, maar die met fijnen humor en zachten glimlach op eigen fouten, zoowel als op

---

1) Behalve I, 20: de dichter aan zijn *Boek*; verder I, 13: aan zekeren, overigens onbekenden, *Vinius* en I, 14: aan 's dichters *bestuurder van zijn landgoed*.

2) Hor. was over de 40 jaar oud, toen hij zijne Brieven *begon* te dichten.

die van anderen wijst en tot verbetering daarvan aanspoort, en in wiens oogen alleen het zedelijk slechte geen genade vindt: gaan wij verder na, hoe ook de dichterlijke vorm, waarin hij zijne »Brieven« goot, in vergelijking met die der »Satiren«, door zorgvuldige oefening een belangrijke schrede vooruit is gegaan, dan begrijpen wij volkomen het eenstemmig oordeel van bevoegde kunstrechters, dat de Brieven van Hor. »de edelste en schoonste zijner gedichten« zijn, »die reife Frucht eines durch Leben und Kunst gleich gebildeten Dichters« (Düntzer, Kritik und Erkl. der Epist. des Hor., I, 84).

EERSTE BRIEF.

Wijsbegeerte alleen schenkt ware levenswijsheid en waar geluk.

Gericht aan Maecenas en als 't ware (evenals Sat. I, 1 en Sat. II, 1) een Inleiding vormende op de in 20 vóór Chr. gezamenlijk uitgegeven Brieven van het Eerste Boek, is deze Brief waarschijnlijk in het zelfde jaar geschreven.

Toen Hor. in 23 vóór Chr. de eerste 3 Boeken zijner Lyrische gedichten (Carmina) had uitgegeven, besloot hij vooreerst de *Lyrische poezie* te laten rusten en zich toe te leggen op de studie der Wijsbegeerte. Inmiddels rustte echter zijn dichtpen niet, naar schreef hij (tusschen 24 en 20 vóór Chr.) het Eerste Boek der »*Brieven*« en gaf dit vóór 8 Dec. 20 vóór Chr. uit (zie bij Brieven: I, 20, 27).

INHOUD: Meer dan de (Lyrische) poëzie trekt mij thans de studie der praktische filosofie aan, niet als aanhanger van een bepaalde school, maar als eclecticus [1] (*1—19*). — Voor die studie leef ik thans geheel en alles wat mij daarin belemmert (dus ook de beoefening der Lyrische poëzie) is mij onaangenaam en zoek ik te vermijden. — Kan ik al geen volmaakte wijze, naar de leer der Stoïcijnen worden, ik richt ten minste mijn leven in naar de »allereerste beginselen«.

---

1) *Eclecticus:* iemand die uit verschillende filosofische leerstelsels uitkiest, wat hem het best voorkomt.

der wijsheid (*—32*). — Reeds die eerste beginselen leeren ons hoe ons zelf te genezen van hebzucht, eerzucht, toorn, enz. (*—40*). — De deugd leert ons bezonnenheid; waarom wendt men zich dan niet tot de wijsbegeerte, die alleen ons vrij kan maken van de zorgen en inspanning, waarmede hebzucht en eerzucht gepaard gaan? — Omdat het: »Eerst geld, dan deugd!« te Rome ieders levensleus is! — Hoeveel beter en juister oordeelen dan de knapen, bij wier spel hij de beste is die ('t) goed doet! (*—69*). — Bij de groote menigte kan en wil ik mij reeds daarom niet aansluiten, omdat zij zelf niet weet wat zij wil en zij zich geheel door den indruk van het oogenblik laat beheerschen (*—105*). — Kortom dus: de wijze alleen komt zelfs Juppiter nabij, hij alleen is rijk, vrij, geëerd, de koning der koningen en — wat het voornaamste is — gezond naar geest en lichaam...... tenzij hij last heeft van verkoudheid! (*—108*). —

Maecenas! dien ik in mijn eerste lied [1]) heb bezongen en die waardig zijt in mijn laatste lied te worden bezongen! verlangt ge mij, die reeds vaak genoeg in het strijdperk aanschouwd ben en die reeds met den vrijheidsstaf ben begiftigd, op nieuw in de oude vechtschool op te sluiten? [2]) Daartoe is mijn leeftijd niet meer dezelfde (als vroeger), noch ook mijn gezindheid en denkwijze. Veianius [3]) heeft zijn wapens aan den deurpost van Hercules' tempel opgehangen en leeft nu in verborgen afzondering op het land, opdat hij bij de omheining van 't strijdperk niet meer zoo vaak het publiek om vrijheid moet behoeven te smeeken. Telkens fluistert evenzoo ook mij in mijn gaarne luisterend oor een

1) Evenals de *eerste* Satire, de *eerste* Epode en de *eerste* Ode, zóó draagt Hor. ook dezen *eersten* Brief (en daarmede het geheele 1e Boek) aan Maecenas (zie over dezen bij Sat. I, 1, 1) op.

2) Hor. vergelijkt zich hier met een zwaardvechter, die, op voorspraak van het publiek, wegens langdurige en uitstekende diensten, met den vrijheidsstaf is begiftigd, maar die nu uitgenoodigd wordt zich op nieuw aan zijn zwaar ambt te wijden. Zonder beeld: Verlangt gij, Maecenas! dat ik, die het publiek reeds genoeg voldaan heb door mijn Lyrische gedichten (Oden), weêr op nieuw mij op dat gebied ga bewegen? Dat verbiedt mij mijn leeftijd en denkwijze, enz.

3) Beroemd zwaardvechter uit Hor.' tijd. *Hercules*: beschermgod der athleten en zwaardvechters. Volgens de gewoonte der Ouden wijdde men, bij het neêrleggen van een beroep, de gereedschappen er van aan den beschermgod van dat beroep.

stem toe: »Span, als ge wijs zijt, het paard, [1]) dat oud begint te worden, uit, opdat het ten slotte niet, tot ieders spot, struikele en dempig [2]) wordt! Daarom dus doe ik nu niet meer aan (Lyrische) verzen en aan al, wat tot schertsend tijdverdrijf dient: maar alles wat waar is en zedelijk goed, dát gaat nú mij ter harte, dat onderzoek ik en daarin verdiep ik mij geheel; dat zamel ik op en orden het, om het later (tot mijn gebruik) voor den dag te halen. En vraagt ge soms, welke leermeester of school het is, onder wier hoede ik mij stel: ik voel mij niet verplicht bij de woorden van eenigen leermeester te zweren en laat mij dus, evenals een gast uit den vreemde, overal heenvoeren, waarheen maar de stormende drang van mijn gemoed mij trekt. Nu eens treed ik, als bewaker en onverbiddelijk wachter der ware deugd, handelend op en dompel ik mij in de golven van het publieke leven, dan weêr keer ik, zonder het zelf te merken, terug tot de leerstellingen van Aristippus [3]) en tracht ik de omstandigheden aan mij, niet mij aan de omstandigheden, ondergeschikt te maken.

Evenals de nacht hem lang toeschijnt, die vruchteloos naar zijn meisje wacht en de dag hun, die dienstwerk moeten verrichten, evenals het jaar onmondigen jongelingen, die onder harde bewaking van stiefmoeders gebukt gaan, langzaam en traag voorbij schijnt te gaan: zóó gaat voor mij langzaam en vervelend de tijd voorbij, die mijne hoop en mijn plan tegenhoudt, om ijverig datgene te doen, wat evenzeer voor armen als voor rijken nuttig is en wat, als het verwaarloosd wordt, evenzeer jongelingen als grijsaards zal schaden. Slechts dat blijft mij nog over, dat ik mij zelven bestuur en troost met bovengenoemde [4]) allereerste beginselen (der wijsheid). Al kunt ge met uw oogen niet zóó scherp en zóó ver zien als Lynceus [5]), zult ge daarom toch niet het versmaden, als ge ontstoken oogen hebt, ze met een zalfje

1) Tevens met toespeling op Pegasus, het dichterros.
2) Dempig = kortademig.
3) Over *Aristippus* zie bij Sat. II, 3, 100.
4) Zie vs. 12.
5) *Lynceus*, zoon van Aphareus, was beroemd om zijn scherpen blik.

te bestrijken; en ook zult ge, omdat ge er aan wanhoopt ooit zóó sterk van ledematen te worden als de onoverwinnelijke Glyco [1]) daarom niet verzuimen uw lichaam te vrijwaren tegen de knobbelige handjicht. Tot op zekere hoogte [2]) kan men steeds vooruitgaan en vorderingen maken, als 't ons niet mogelijk is nog verder te gaan.

Gloeit uw borst van hebzucht en van rampzalige begeerte (naar meer): welnu, er zijn zekere tooverspreuken en tooverzangen, [3]) waarmeê gij die smart kunt verzachten en een groot deel dier ziekte kunt wegnemen. Zwelt uw gemoed van zucht naar lof en eer: welnu, er zijn zéker werkende zoenmiddelen, [4]) die u, na driemaal met rein gemoed een zedekundig boek te hebben gelezen, kunnen genezen. Daar is geen afgunstige, geen driftkop, geen luiaard, geen dronkaard, geen liefhebber van vrouwen, kortom: daar is niemand zóó woest en onbeschaafd, dat hij niet zachter en tammer van inborst zou kunnen worden, als hij maar een geduldig oor leent [5]) aan zijn zedelijke verbetering.

Het begin van alle deugd is: de ondeugd te vlieden en het begin van alle wijsheid: zich vrij te houden van dwaasheden [6]). Ge ziet, [7]) met welk een moeite en inspanning van geest en lichaam gij de twee, naar uw meening, grootste rampen (des levens) zoekt te vermijden: een klein vermogen en een smadelijke afwijzing [8]); als nijvere koopman zeilt ge naar de aan 't uiterste einde der aarde wonende Indiërs, zoekende midden door zee, door rotsen, door vuur [9]) toch maar de armoede te ontvluchten. En om een einde te maken aan uw kommer en zorg over hetgeen gij dwaaselijk bewondert en vurig

1) *Glyco*: een buitengewoon sterke athleet.

2) d.i. tot het zich vrijmaken van sommige fouten en gebreken.

3) Evenals ziekte door tooverspreuken, zoo kunt gij door de zedeleer der wijsbegeerte uw hartstocht (de ziekte van uw gemoed) intoomen en bedwingen.

4) *Zoenmiddelen*: bedoeld worden de geschriften der filosofen. Volgens de Ouden ontstonden ziekten (van gemoed, geest of lichaam) door den toorn der Goden, die door zoenmiddelen kon worden afgewend.

5) d.i. als hij 't maar ernstig neemt met, enz.

6) d.i. van alle verkeerde of slechte gemoedsaandoeningen.

7) Met »Ge«, richt Hor. zich minder tot Maecenas, dan wel tot ieder zijner lezers.

8) *Afwijzing*: bij het dingen naar eerambten.

9) Spreekwoordelijk van groote gevaren, vgl. Sat. I, 1, 39 en Sat. II, 3, 56.

wenscht, wilt ge daartoe niet leeren en hooren en naar een wijzer dan gij luisteren? Welke vuistvechter op dorpen en kruiswegen zou het versmaden op de groote [1]) Olympische spelen als overwinnaar te worden bekranst, wanneer hij (door zijn ontzaglijke lichaamskracht), zonder er veel moeite voor te doen, hoop en uitzicht heeft op den heerlijken palm der overwinning? Zilver is van minder waarde dan goud, goud van minder waarde dan deugd (zegt de wijsgeer). Maar in alle drie doorgangen van Janus [2]) hoort men prediken: »*Burgers! Burgers! in de eerste plaats moet ge geld zien te verdienen! Eerst geld en dan deugd!*« en die vóórgezegde woorden praten alle ouden en jongen, met hun rekenkastje en lei aan den linkerarm hangend, na. Bezit ge talent en karakter, zijt ge welsprekend en rechtschapen, maar ontbreken er aan de 40,000 gld. [3]) ook maar 6 of 7 duizend: dan zal men u onder het plebs rangschikken. Daarentegen zeggen de jongens bij hun spel: »*Wie 't goed doet,* [4]) *zal koning zijn!*« Dit dan zij ons een stalen muur: [5]) zich van niets (slechts) bewust te zijn en niet te verbleeken door bewustzijn van schuld. Zeg mij eens, bid ik u!: is de wet van Roscius [6]) beter of dat deuntje der (spelende) jongens, dat de opperste leiding (van 't spel) aanbiedt aan hen, die 't goed doen en dat (reeds voorheen) manhaftige helden zooals Curius en Camillus [7]) steeds in den mond hadden? Geeft hij u een' beteren raad, die u zegt: »*Maak geld! geld! als ge kunt, op*

1) Zóó werden de te *Pisa* gevierde Olympische spelen genoemd ter onderscheiding van in andere steden onder den zelfden naam gevierde spelen.

2) Vgl. bij Sat. II, 3, 19.

3) Om tot den aanzienlijken »Ridderstand« te behooren, moest men minstens *f* 40,000 vermogen bezitten.

4) d.i. Wie 't best en 't eerlijkst speelt. In de volgende verzen vat Hor. dit in de hoogere, zedelijke beteekenis op van: eerlijk, rechtschapen handelen.

5) d.i. Dit zij onze schutsmuur, dit (niet een hoop geld) geve ons gemoedsrust; vgl. vs. 65 vlg.

6) De theaterwet (67 vóór Chr.) van den volkstribuun L. *Roscius* Otho gaf aan hen, die een vermogen van *f* 40,000 bezaten, het recht als »Ridder« (vgl. aant. 3) op de 14 eerste rijen banken in den schouwburg te zitten.

7) M' (d.i. Manius) *Curius* Dentatus, overwinnaar in den 3den Samnitischen oorlog (298—290) en van koning Pyrrhus in den slag bij Beneventum (275 v. Chr.). M. Furius *Camillus*, de veroveraar van Veji (396) en overwinnaar der Galliërs (367 v. Chr.).

een eerlijke manier, zoo niet, dan op welke manier ook, maar maak geld! opdat ge meer van nabij [1]) *de tot tranens toe roerende treurspelen van Pupius kunt zien!*« of raadt hij u beter, die als trouwe raadsman u steeds ter zijde staat en u aanspoort en er geschikt toe maakt om vrij en wakker weêrstand te bieden aan de nukkige Godin van het Lot? Als mij het Romeinsche volk soms vraagt, waarom ik, die in dezelfde zuilengangen wandel als zij, ook niet eveneens oordeel als zij en waarom ik niet hetzelfde najaag of ontvlied, wat dat volk bemint of haat: dan zal ik hun antwoorden, wat eens de voorzichtige vos den zieken leeuw ten antwoord gaf: »*Omdat mij de voetstappen schrik aanjagen, die allen naar u heen zijn gericht, maar waarvan er geen enkele terug keert!*« Gij, Romeinsch volk! zijt een veelhoofdig monster. Immers wat moet ik najagen, wien navolgen? Sommige menschen namelijk zijn verzot op het pachten van staatsgoederen [2]); anderen weêr maken met gebakjes en vruchten jacht op gierige weduwen en vangen oude mannen in hun' netten, om ze naar 't mesthok te sturen [3]); bij velen eindelijk neemt het vermogen toe door heimelijken woeker [4]). Maar goed! laat ieder door bijzondere zaken en neigingen worden geboeid: kunnen diezelfde lieden 't wel een uur lang uithouden eenzelfde zaak te prijzen en goed te keuren? Als een rijk man zegt: »*Geen zeeboezem ter wereld is schooner en heerlijker dan 't bekoorlijke Bajae!*« dan ondervinden onmiddellijk het meer [5]) en de zee [6]) de voorliefde van dat heetgebakerd heer: maar zoodra zijn veranderlijke luim hem een (goddelijke) ingeving en wenk geeft, zegt hij: »*Werklui! morgen moet je je gereedschappen naar Teanum* [7]) *brengen!*« Staat zijn echtelijk bed [8]) in de woonzaal, dan beweert hij

1) Zie aant. 6, vorige bldz. *Pupius*: een overigens onbekend pruldichter van treurspelen.

2) Zooals tollen en andere staatsinkomsten; zulke staatspachters (*publicani*) zagen daarin een welkom middel ter verwerving van grooten rijkdom. Vooral onder den »Ridderstand« vond men vele staatspachters.

3) d.i. om later hun vette erfenis buit te maken.

4) Zie bij Sat. I, 2, 14.

5) Over Bajae en het (Lucrinische) meer, zie bij Sat. II, 4, 32.

6) Rijke Romeinen lieten op in zee aangelegde dammen landhuizen bouwen.

7) *Teanum*, een der grootste steden van Campanië, ruim 7 uur gaans van Bajae.

8) Daar stond het tegenover de deur.

dat niets verkieselijker, niets beter is dan 't leven van een ongehuwde; staat het er niet, dan zweert hij dat alleen getrouwde lui het goed hebben. Met wat voor keten moet men nu dien telkens van uiterlijke gestalte veranderenden Proteus [1]) binden en boeien? En wat doet een arm man? Lach er maar vrij om, Maecenas!: nu eens verandert hij van dakkamertje, dan van bed, dan weêr van bad, dan van barbier, en op een gehuurd schuitje heeft hij evenveel last van zeeziekte als een rijkaard, die op een eigen schip met drie rijen roeibanken vaart. Als ik, die zooveel zorg er voor draag, met door den barbier ongelijk gesneden haren u ontmoet, dan lacht ge; als soms mijn versleten onderkleed onder mijn wollige, nieuwe toga uit komt kijken, of als mijn toga in ongelijke plooien slordig en slecht zit, dan lacht ge: maar wat doet ge, wanneer ik me telkens tegenspreek, wanneer ik versmaad waarnaar ik gewenscht heb, wanneer ik terugwensch wat ik versmaad heb, wanneer ik besluiteloos ben en tegen alle regel en orde van 't leven inleef, wanneer ik (een huis) laat afbreken en weêr opbouwen en wat vierkant is weêr verander in wat rond is? [2]) Dan meent ge, dat ik een even groote dwaas ben als ieder ander en ge lacht niet, noch gelooft ge dat ik een geneesheer of een door den praetor [3]) gegeven curator noodig heb, (en wel daarom niet) omdat Gij mijn beschermheer zijt en (reeds) boos wordt, als de nagels verkeerd zijn gesneden van mij, Uw vriend, die van U afhangt en tot U opziet.

Om kort te gaan dan: een wijze heeft niemand boven zich dan Juppiter alleen, een wijze alleen is rijk, vrij, geëerd, schoon (van geest en gemoed), in één woord de Koning der Koningen en, wat het voornaamste is, hij is gezond (naar lichaam en geest), — behalve wanneer hij last heeft van verkoudheid!

---

1) Over Proteus zie bij Sat. II, 3, 71.
2) Spreekwoordelijk voor: wanneer ik van 't eene uiterste in 't andere verval.
3) Vgl. Sat. II, 3, 217 en aldaar bij vs. 180.

TWEEDE BRIEF.

Lof der levenswijsheid.

Geschreven tusschen 24 en 20 vóór Chr. en gericht aan Lollius (zie bij vs. 1).

INHOUD: De inhoud van dezen Brief bestaat uit 2 deelen (*vs. 1—31* en *vs. 32—71*). — In het 1e gedeelte wijst Hor. zijn' jongen vriend op Homerus als den besten leidsman tot het zedelijk goede (*—vs. 5*), welke meening vervolgens gestaafd wordt door voorbeelden uit de Ilias (*—16*) en uit de Odyssee (*—26*). — Wij, gewone stervelingen, echter — zóó gaat de dichter voort — handelen niet zoo verstandig als Odysseus, maar gelijken veeleer op de verwijfde vrijers van Penelope (*—31*). — Het 2e gedeelte is niet alleen tot den aangesprokene (Lollius) gericht, maar tevens tot de menschen in 't algemeen. — Op den toon van een deelnemenden, vaderlijken vriend geeft de dichter daarin een reeks treffende vermaningen en schoone leefregels ten beste en drukt ten slotte zijn' jongen vriend en ieder zijner lezers vooral op het hart reeds *vroeg* te beginnen met de zorg voor veredeling van geest en gemoed (*—71*).

Terwijl gij, Lollius Maximus! [1]) te Rome u oefent in redekunstige voordrachten, heb ik te Praeneste [2]) den dichter van den Trojaanschen oorlog, Homerus, nog eens herlezen, die duidelijker en beter dan Chrysippus en Crantor [3]) ons zegt,

1) *Maximus Lollius*: een rijk jong man (vgl. vs. 68) van groote talenten; hij nam blijkens Brief I, 18, 55 in 25 v. Chr. onder Augustus deel aan den oorlog tegen de Cantabriërs.

2) *Praeneste*: stad in Latium.

3) Over *Chrysippus* zie bij Sat. I, 3, 127. *Crantor*, evenals Chrysippus te Soli geboren, was een Academisch wijsgeer en leerling van Plato (429—348).

wat zedelijk goed is, wat slecht, wat nuttig is en wat niet. Hebt ge niets gewichtigers te doen, luister dan toe, waarom ik daarvan overtuigd ben.

Het heldendicht, waarin verhaalt wordt dat Griekenland, wegens de liefde van Paris [1]), in een langdurigen oorlog met het land der barbaren [2]) in botsing kwam, heeft tot inhoud de vurige hartstochten van dwaze koningen en volken. Antenor [3]) houdt het voor billijk en recht de oorzaak van den oorlog weg te nemen [4]). Maar wat doet Paris? Hij verklaart, dat hij er niet toe kan worden gedwongen veilig te heerschen en gelukkig te leven [5]). Nestor [6]) haast zich den twist tusschen Peleus' zoon [7]) en Atreus' zoon [8]) bij te leggen: de laatste wordt door liefde [9]) ontgloeid, beiden in gelijke mate door toorn. Maar voor de dwaze buitensporigheden der Vorsten moeten de Achivers [10]) boeten. Oproer, [11]) listen, misdaad en willekeur en toorn zijn de zonden, die binnen zoowel als buiten de muren van Ilium worden begaan.

Omgekeerd, wat dapperheid en wat wijze bezonnenheid vermogen, daarvan heeft Homerus ons als een nuttig voorbeeld Ulixes voor oogen gesteld, den bedwinger van Troje, die bedachtzaam de steden van vele menschen bezocht en hunne zeden leerde kennen en die op de breede zee, terwijl hij voor zich en zijn makkers den terugkeer zocht te bewerken, vele wederwaardigheden en moeiten doorstond, [12])

---

1) De schaking van Helena, vrouw van Menelaus, den koning van Sparta, door Paris, den zoon van Troje's koning Priamus, was de aanleiding tot den Trojaanschen oorlog.

2) Het Trojaansche land.

3) *Antenor*: een der verstandigste grijsaards uit den raad der Oudsten bij de Trojanen.

4) Door teruggave van Helena aan de Grieken; Paris wil daar echter niets van weten.

5) *Huydecoper* (1726) vertaalt (minder letterlijk maar duidelijker): Paris integendeel zegt, dat hij daartoe zijn stem noit zal geeven, schoon 't hem een gelukkig leven, en een lange regeering verzekerde.

6) Oudste der Grieken vóór Troje.

7) Achilles.

8) Agamemnon.

9) *liefde*: voor de dochter van Chryses, vgl. Hom. Ilias: 1, 112 vlg.

10) *Achivers* = Grieken; hier algem. = het volk, de onderdanen.

11) Vgl. Hom. Ilias: 2, 155 vlg.

12) Vs. 19—22 zijn een vrije vertaling van het begin van Hom. Odyssee.

maar nooit door de golven van den tegenspoed geheel kon worden overstelpt. Gij kent den zoeten zang der Sirenen [1]) en den tooverdrank van Circe; had hij dien, even dwaas en begeerig als zijne makkers, leeggedronken, dan zou hij, leelijk en redeloos (als een dier) onder de heerschappij van een lichtekooi hebben gestaan, dan zou hij geleefd hebben als een smerige hond of als een graag zich in den modder wentelend zwijn.

Wij, gewone menschen, echter zijn (bij Ulixes vergeleken) van nul en geener waarde en slechts geboren om veldvruchten te eten, wij zijn als de vrijers van Penelope windbuilen en pretmakers en handelen evenzoo als de jongelieden aan het hof van Alcinoüs, [2]) die, meer dan wel betaamde, zich bezig hielden met te zorgen voor hun buik en die het eervol en mooi vonden een gat in den dag te slapen en bij den klank der cither alle zorgen in slaap te wiegen.

Roovers [3]) staan midden in den nacht op om menschen te vermoorden: en kunt gij niet eens wakker worden en opstaan om u zelf te bewaren en te redden? En toch — als gij 't in gezonde dagen niet wilt, zult ge, eenmaal waterzuchtig geworden, (voor uw gezondheid) moeten loopen en wandelen; en als ge niet vóór 't aanbreken van den dag om een boek met een licht vraagt, als ge uw geest niet inspant voor de beoefening en kennis van wat edel en goed is, dan zult ge weldra door afgunst of begeerte wakker gehouden en gefolterd worden. Immers, waarom haast gij u wel om weg te nemen, wat uw oog pijn doet en kwetst: maar stelt gij, als iets uw gemoed pijnigt en kwetst, den tijd om u te genezen van jaar tot jaar uit? (Welaan dan!) Begonnen werk is half gedaan; heb den moed deze wijze spreuk te behartigen: begin slechts! Want wie het begin van een beter leven telkens uitstelt, doet evenals de boer, die (aan den oever) wacht, tot de rivier zal voorbijgestroomd zijn: die rivier echter stroomt steeds voort en zal, haar golven voortwentelend,

1) *Sirenen*: zie Hom. Od. 12, 142—200. *Circe*, vgl. Hom. Od. 10, 135—574
2) *Alcinoüs:* koning der Phaeaciërs, zie Hom. Od. 8, 248 vlg.
3) Dit 2e gedeelte (vs. 32—71) is niet alleen tot den aangesprokene (Lollius) gericht, maar tot de menschen in 't algemeen.

steeds blijven voortstroomen, tot het einde der dagen toe. Maar men zoekt liever naar geld en naar een rijke vrouw, om ons kinderen te geven en rooit liever woeste bosschen en herschept ze door de ploegschaar in vruchtbaar bouwland. Wien echter zooveel te beurt valt, dat hij genoeg heeft, die wensche niet naar nog meer. Geen huis toch, geen landgoed, geen stapels zilver of goud nemen de koorts weg uit het zieke lichaam van hun bezitter, noch de zorgen uit zijn gemoed. De bezitter moet gezond zijn (naar lichaam en geest), wil hij een goed gebruik maken van zijn bijeengegaarde schatten. Wie (naar meer) begeert of vreest (voor 't verlies van het zijne), die heeft evenmin genot van zijn huis en bezittingen, als iemand met ontstoken oogen heeft van schilderijen of een die aan 't pootje lijdt heeft van warme omslagen of ooren, die door 't opgehoopte vuil pijn doen, genot hebben van citherspel. Als een vat niet zuiver en schoon is, verzuurt en bederft alles wat men er in giet. Veracht en vermijd den wellust, want wellust, voor smart en verdriet gekocht, brengt slechts schade en nadeel aan. Een gierigaard heeft altijd gebrek: stel daarom uw wenschen (naar meer) bepaalde perken en palen. Een afgunstige vermagert en kwijnt weg bij 't zien van eens andermans voorspoed of rijkdom: grooter foltering dan de afgunst hebben zelfs de Siciliaansche tirannen[1]) niet kunnen bedenken en uitvinden. Wie zijn toorn niet bedwingt, zal eenmaal wenschen dat niet was geschied, wat zijn verontwaardiging en woede hem aanrieden, toen hij met geweld en overijld zijn onbevredigden haat zocht te bevredigen. Toorn is een kortstondige razernij: beheersch daarom uw hartstocht; want gehoorzaamt zij u niet, dan beheerscht ze u; haar moet ge beteugelen en aan banden leggen. Een paardentemmer richt zijn paard, als het nog jong is en leerzaam zijn nek buigt, af om dien weg te gaan, dien zijn berijder het aanwijst; als een jonge jachthond eerst (te huis) op het binnenplein geleerd heeft de huid van een hert aan te blaffen, doet hij later in de bosschen goede diensten. Prent gij dan, nu ge nog jong zijt, dadelijk en

1) Zooals Phalaris, Agathocles en de beide Dionysii

zonder uitstel deze mijn woorden in uw nog rein gemoed en ga dadelijk, zonder uitstel in de leer bij hen die wijzer en beter zijn dan gij. Een nog nieuw vat (toch) zal lang den geur bewaren van hetgeen, waarmêe het het eerst doortrokken is. (Nu weet ge mijn raad; handel nu zooals ge wilt!) Maar draalt ge en talmt ge of streeft ge vol vuur en ijver mij voorbij: ik zal op den trage niet wachten noch hen, die mij vooruitstreven, zoeken in te halen [1]).

1) D.i. Wat mij betreft, ik zal, zooals ik gewoon ben, rustig en zeker op den weg ter mijner veredeling voortgaan.

DERDE BRIEF.

Aan Julius Florus. [1])

Geschreven in 20 vóór Chr.

In 20 v. Chr. zond Augustus, na vrede met de Parthen te hebben gesloten, zijn stiefzoon Tiberius *Claudius* Nero naar Armenië met de opdracht Tigranes aldaar als koning op den troon te herstellen. In het gevolg van Tiberius bevond zich o. a. ook de jonge Julius Florus, aan wien deze Brief (benevens de tweede van het tweede Boek) gericht is.

De INHOUD is, in 't kort, als volgt:
Vs. 1—5 vraagt de dichter aan Florus, waar Claudius met zijn gevolg zich op 't oogenblik bevindt en verzoekt vervolgens om inlichtingen omtrent de dichterlijke studiën van Florus' vrienden (*—20*). Ook naar Florus' eigen letterkundige en dichterlijke werkzaamheid doet de dichter vol belangstelling onderzoek; hij prijst hem gelukkig om zijn talenten en spoort hem aan tot beoefening der filosofie, als het hoogste, waarnaar men moet streven (*—29*). Ten slotte geeft Hor., als welmeenend vriend, Florus den raad zich met Munatius, hun beider vriend, te verzoenen (*—36*).

Julius Florus! [2]) gaarne zoude ik eens willen weten, in welk oord der wereld Claudius [3]), de stiefzoon van Augustus, thans

1) Zie bij vs. 1.

2) *Julius Florus*: een begaafd jong man in 't gevolg van Tiberius; blijkens vs. 21 vlg. muntte hij uit als redenaar, jurist en dichter.

3) Tiberius *Claudius* Nero werd in 4 na Chr. door Augustus geadopteerd. Augustus was keizer van 31 v. Chr. tot 14 na Chr.

met zijn leger in 't veld staat. Vertoeft gijl. in Thracië of aan de oevers van den in den winterboei geslagen Hebrus? [1]) Of bezeilt gijl. de zeeengte [2]), die tusschen de beide naburige vestingen stroomt? Of wel bevindt ge u reeds op de vruchtbare velden en heuvels van Azië?

Met welke studies houdt zich thans het letterlievend gevolg van Claudius bezig? Ook daarin stel ik belang.

Wie neemt de taak op zich Augustus' wapenfeiten te beschrijven? Wie maakt zijn daden in oorlog en vrede wereldkundig tot in 't verre nageslacht? Wat doet Titius [3]), wiens naam weldra op de lippen van alle Romeinen zal zweven? Hij, die het waagde de voor ieder toegankelijke stroompjes en beekjes [4]) te versmaden en die er niet voor terugdeinsde zich te laven aan de bron van Pindarus? [5]) Hoe gaat het hem? Denkt hij nog wel eens aan mij? Beijvert hij zich nog steeds om, met behulp der Muze, Thebaansche [6]) liederen op zijn Latijnsche lier overtebrengen? of oefent hij zich in den hartstochtelijken en hoogdravenden stijl der Tragische dichtkunst? En hoe gaat het mijn Celsus? [7]) Reeds vroeger heb ik hem vermaand en ik zal ook nog vaak hem moeten vermanen, dat hij toch eigen onderwerpen (voor zijn gedichten) moet zoeken en het vermijden moet geschriften, welke de Palatijnsche Apollo [8]) in zijn hoede heeft genomen, ook maar aan te raken, opdat hij niet, evenals de arme kraai (uit de fabel), als soms later een zwerm van vogels haar veeren weêr

---

1) *Hebrus*: rivier in Thracië.

2) *Zeeengte*: de Hellespont. *Vestingen*: Sestus en Abydus.

3) Overigens onbekend jong dichter.

4) d.i. de gewone soorten van dichtkunst.

5) Titius poogde in zijne gedichten *Pindarus* (Griekenland's grootste lierdichter: 522—442 v. Chr.) natevolgen: een poging waaraan Hor. zelf zich niet dorst wagen.

6) Pindarus was te Thebe geboren; zie verder de vorige aant.

7) *Celsus* Albinovanus ging als secretaris in 't gevolg van Claudius mede; aan hem is de 8e Brief van dit boek gericht; hij deed ook aan de dichtkunst, maar pronkte met aan Gr. en Lat. dichters ontleende veêren.

8) Den 24 Oct. 28 v. Chr. had Octavianus, ter herinnering aan den slag bij Actium (31 v. Chr.), ter eere van Apollo op den Palatijnschen berg een tempel ingewijd en in de zuilengangen daarvan eene openbare bibliotheek, bestaande uit Gr. en Lat. schrijvers, aangelegd.

terug komt eischen, beroofd van zijn gestolen veelkleurige veeren, een voorwerp van ieders spot wordt.

Waaraan waagt gij zelf uwe krachten? Welke tym omfladdert gij bedrijvig [1]) (als een nijvere bij)? Uw talent is niet gering en niet verwaarloosd noch schandelijk verwilderd: 't zij ge uw welsprekende tong scherpt voor redekunstige voordrachten; 't zij ge rechtsgeleerde adviezen geeft betreffende het burgerlijk recht, 't zij ge een liefelijk lied dicht, steeds zult ge den eersten prijs, den klimopkrans des overwinnaars, wegdragen. Kondet ge voorts aan uwe, alle talent met haar ijskouden adem doodende, zorgen (om eer of rijkdom) u onttrekken, dan zoudt ge zeker den weg gaan, waarlangs u de goddelijke wijsbegeerte zou voeren. Dat werk, die studie [2]) moeten wij allen, klein en groot, hoe eer hoe beter behartigen, als wij nuttig voor ons vaderland en tevreden met ons zelven willen leven.

Dit ook moet ge mij eens terugschrijven, of ge met Munatius [3]), zooals het ook past, weêr in vriendschap leeft. Of heeft de slecht dichtgenaaide wonde der vriendschap te vergeefs zich gesloten en is zij weêr opengegaan? En prikkelt nog steeds 't vurige bloed of een misverstand u beiden, woest in uw drift en onbuigzaam van nek? Hoe het ook zij — waar ter wereld gij beiden ook moogt leven, gijl., wien het niet past uw innigen vriendschapsband te verbreken: weet dat ik hier een jonge koe weid, die ik beloofd heb (te offeren) voor uw beider behouden terugkomst.

1) Zonder beeld: welk genre van dichtkunst beoefent gij?
2) nl. der wijsbegeerte.
3) Waarschijnlijk L. *Munatius* Plancus, den consul van 13 na Chr.

VIERDE BRIEF.

Aan Albius Tibullus. [1]

Geschreven in 21 of 20 vóór Chr.

Albius [2])! onpartijdige beoordeelaar mijner Satiren! Wat moet ik mij wel voorstellen, dat gij op dit oogenblik in het Pedaansche land [3]) doet? Dat ge gedichten schrijft, die de elegieën van Cassius [4]) uit Parma overtreffen? Of dat ge, in gedachten verdiept, rondkuiert in de gezonde bosschen aldaar, vol belangstelling nadenkende over alles, wat een wijs en braaf man waardig is? Ge waart steeds iemand met geest en gevoel [5]): bovendien schonken de Goden u een schoone gestalte en ook schonken zij u rijkdom en de kunst dien naar behooren te genieten. Wat kan een min voor haar pleegzoon wel hooger en beter wenschen dan dat hij (evenals gij) in staat is wijs te zijn en uitspreken kan wat hij denkt en

---

1) Zie bij vs. 1.

2) Albius *Tibullus*, de bekende elegieëndichter (c. 54—19 v. Chr.).

3) Bij *Pedum* (tusschen Tibur en Praeneste), dus niet ver van het »Sabijnsche landgoed« van Hor., bezat Tibullus een landgoed.

4) *Cassius* uit Parma: een niet onverdienstelijk dichter uit Hor.' tijd.

5) Bij Hor. letterlijk: nooit waart ge een klomp vleesch zonder geest of gevoel.

gevoelt en dat hem (evenals u) achting, roem en een goede gezondheid overvloedig ten deel valt, benevens een behoorlijk levensonderhoud bij een nooit ledige beurs? Stel u steeds voor dat, te midden van hoop en zorg, te midden van vrees en toorn [1]), iedere dag, die aanbreekt, de laatste is van uw leven: dan zal elk uur, dat onverwacht er nog bij komt, u aangenaam en welkom zijn. Komt ge mij eens bezoeken, dan zult ge mij vet en glanzig vinden met een wél verzorgd corpus [2]), precies — als ge eens lachen wilt — een zwijn uit de kudde van Epicurus [3])!

---

1) *vrees*: voor de toekomst; *toorn*: over teleurgestelde hoop.

2) Hor. was klein van gestalte en corpulent.

3) De aanhangers van den wijsgeer Epicurus (342—271 v. Chr.) worden meermalen met zwijnen vergeleken, vooral door hunne tegenstanders, de Stoïcijnen; de reden hiervan is daarin te zoeken, dat zij het »zingenot« als het hoogste goed beschouwden. Vs. 15 vlg.: Luimig slot, evenals aan het einde van den 1en en 2en Brief van dit Boek.

VIJFDE BRIEF.

Aan Torquatus [1]).

(UITNOODIGING TOT EEN MAALTIJD).

Geschreven 22 Sept. 20 vóór Chr. (vgl. bij vs. 9).

INHOUD: Na een' korte uitnoodiging en opsomming van datgene, waarop hij zijn gast denkt te onthalen (*vs 1—7*) wekt de dichter Torquatus op onder den maaltijd alle zorgen ter zijde te zetten en zich geheel aan de genoegens der tafel te wijden (*—16*). Vol geestdrift verheerlijkt de dichter vervolgens de macht van den wijn (*—20*) en belooft ten slotte zijn' gast voor alles te zullen zorgen, wat dezen den maaltijd zoo aangenaam mogelijk kan maken (*—31*).

Als ge er toe kunt besluiten op een door Archias [2]) gemaakte eetsofa aan te liggen en ge er niet tegen opziet uit matig groote schalen al wat de keuken maar schaft te eten, dan zal ik u, Torquatus! [3]) tegen zonsondergang [4]) bij mij

---

1) Zie bij vs. 3,

2) *Archias*: te dien tijde fabrikant van eenvoudige, lage en goedkoope eetsofa's.

3) *Torquatus*: vlg. sommigen C. Nonius Asprenas Torquatus, consul in 6 na Chr.

4) Bij de Romeinen gaat de zon in 't laatst van Sept. tusschen 5 en 6 uur onder; Torquatus kan dan zijne bezigheden achter den rug hebben. Gewoonlijk gebruikten de Rom. het middagmaal omstr. 3 uur.

thuis aan tafel verwachten. Ge zult wijn drinken, die, tijdens het tweede consulaat van Taurus [1]), tusschen het moerassige Minturnae en het bij Sinuessa gelegen Petrinus [2]), afgetapt is. Hebt gij beteren wijn, laat dien dan (door uw slaaf) van huis halen; zoo niet, voeg u dan naar het gezag van uw gastheer. Lang reeds blinkt ter eere van u mijn haard en mijn net gepoetst huisraad.

Zet alle lichtvaardige hoop (op roem en eer) en de zucht (uwer cliënten) naar rijkdom, en ook het proces van Moschus [3]) uit uw gedachten: morgen is het de verjaardag van Caesar [4]) en dan schenkt die feestdag u vrijheid van ambtsbezigheden en tijd om uit te slapen en dus kunnen we, zonder schade voor uw ambt, dezen zomerschen nacht onder lange gesprekken ten einde brengen. Wat baten mij de goederen der Fortuin, als 't mij niet vrijstaat er gebruik van te maken? [5]) Wie, uit bezorgdheid voor zijn erfgenaam, spaarzaam en al te karig is (jegens zichzelf), handelt als een zinnelooze. Ik zal de eerste zijn om flink te drinken en bloemen te strooien en ik zal er mij niet aan storen, als men mij zelfs voor onbedachtzaam uitkrijt.

Wat werkt een ruim gebruik van den wijn niet uit? De wijn brengt, wat verborgen was, aan het licht, hij spiegelt ons de vervulling onzer verwachtingen voor, hij duwt en dringt den bloodaard naar den strijd, hij ontneemt het bekommerd gemoed zijn zorgenlast, hij leert ons kunst en wetenschap [6]). Wien hebben volle bekers niet welsprekend gemaakt? Wien niet vrij van zorgen, al verkeerde hij in nijpende armoede?

Mij zelven leg ik, als geschikt en gaarne daartoe bereid, den plicht op hiervoor te zorgen, dat geen smerige sprei [7])

---

1) T. Statilius *Taurus* was in 26 v. Chr. ten tweeden male consul.

2) *Minturnae*: stad aan den mond der rivier Liris; ten Z. O. daarvan lag *Sinuessa*; *Petrinus*: een berg bij, of vlg. sommigen het land rondom Sinuessa.

3) *Moschus*: een rhetor uit Pergamus, aangeklaagd wegens giftmengerij en door Torquatus en Asinius Pollio (zie over dezen bij Sat. I, 10, 42) verdedigd.

4) *Caesar*, d.i. keizer Augustus (zie bij Sat. I, 3, 4); Augustus was 23 Sept. 63 v. Chr. geboren.

5) Zóó spreekt de dichter, in 't vooruitzicht van een vrolijken avond, tot zich zelf.

6) d.i. maakt ons poëtisch gestemd, welsprekend, doet ons zingen en dansen, enz.

7) Vgl. Sat. II, 4, 84.

(op het aanligbed) of een vuil servet u den neus minachtend doe optrekken, dat gij in de bokalen en schotels u kunt spiegelen, dat er onder ons, trouwe vrienden, niemand is die het gesprokene verklapt en op straat brengt en eindelijk dat, wie bij elkaâr passen, bij elkaâr komen te zitten. Voor uw genoegen zal ik Butra en Septicius uitnoodigen en ook Sabinus[1]), als geen vroegere uitnoodiging en een hem meer aantrekkend meisje hem tegenhoudt. Ook is er nog plaats voor meerdere ongenoode gasten: maar (denk er aan!) als de gasten te dicht opeenzitten, heerscht er onder den maaltijd een ongure stank. Schrijf mij terug, hoeveel (ongenoode) gasten gij meêbrengen wilt, laat voorts uwe ambtsbezigheden maar liggen en ontslip ongemerkt door de achterdeur uwen client, die steeds op uw woonzaal het oog gevestigd houdt (, of gij misschien ook zult verschijnen).

---

1) B., Sept. en Sab., ons overigens onbekende vrienden van Hor. en Torquatus.

ZESDE BRIEF.

Deugd de eenige weg tot een gelukkig leven.

(Geschreven na 25 vóór Chr.; zie bij vs. 26).

INHOUD: Het hoogste goed bestaat daarin dat men zich vrij maakt van de heerschappij der hartstochten, van vreugde en smart, van begeerte en vrees; die vrijheid alleen verschaft ons gemoedsrust en waar geluk (*vs 1—14*); maar, zelfs het streven naar deugd moet niet met hartstocht, d. i. niet met rusteloozen, overdreven ijver, geschieden. Zoekt ge echter het hoogste goed in iets anders, b. v. in rijkdom, welnu! jaag uw doel na, maar vergeet niet dat alle aardsche goederen vergankelijk zijn (*—27*) en bedenk dat de deugd alleen de eenige weg tot geluk is (*—31*). Van hier af tot aan het slot gaat de dichter met onmiskenbare ironie de verkeerde meeningen der meeste menschen over de middelen om tot waar geluk te geraken, na. Zoekt ge — zóó vervolgt hij — in rijkdom het geluk, dan onverwijld de hand aan 't werk geslagen en dag aan dag gezwoegd ter bereiking van uw doel! (*—48*). Zijn eerambten in uw oog het hoogste goed, dan uw best gedaan en geen moeite ontzien! (*—55*); vindt ge het geluk in de genoegens der tafel, in zwelgerij en weelde, dan van den buik uw afgod gemaakt! (*—64*). Zoekt ge in liefde het ware geluk, dan u ook geheel aan de liefde overgegeven! (*—66*). Ziedaar mijn gevoelen: weet ge iets beters, zoo zeg het ronduit; zoo niet, volg dan mijn meening (*—68*).

Zich over niets te verwonderen of te verbazen, Numicius! [1]) is vrijwel het eenige, wat een mensch gelukkig kan maken

1) Overigens onbekend.

en het hem steeds kan doen blijven. Sommige menschen beschouwen zonder eenige eerbiedige aandoening de zon daar boven ons, de sterren en de naar vaste bewegingswetten afwisselende jaargetijden: en wat denkt gij van de geschenken [1]) der aarde, wat van die der zee [2]), die de ver van ons wonende Arabieren en Indiërs verrijkt, wat van de openbare spelen [3]) en van het bijvalsgeklap en de eergeschenken [4]) van het (den gever der spelen) begunstigende Romeinsche volk? Op welk een wijze en met welke gevoelens en blikken moeten wij die, naar uw meening, beschouwen? Wie voor het gemis daarvan vreest, bewondert ze vrijwel op dezelfde wijze als hij, die ze begeert: in beide gevallen is de alle bezinning roovende bedwelming onaangenaam en lastig, zoodra een onverwachte gebeurtenis [5]) hen beiden ontroert en buiten zichzelf brengt. Wat onderscheid maakt het, of iemand zich verheugt of bedroefd is, of hij begeert of vreest, wanneer hij, al wat hij beter of slechter dan hij hoopte, ziet uitvallen, met starende oogen en als verlamd naar geest en lichaam beschouwt?

Evenzoo mag men den wijze zinneloos, den rechtvaardige onrechtvaardig noemen, wanneer hij met overdreven vurigen ijver naar deugd streeft. Ga nu je gang maar! [6]) Zie nu maar met bewondering op naar zilveren vaatwerk, oud marmer [7]), koperen vaatwerk en andere werken van kunst en bewonder met Tyrisch purper [8]) geverwde spreien en gesneden steenen; verheug u er over, dat duizend oogen op u gevestigd zijn, wanneer gij spreekt; ga vol ijver 's morgens vroeg naar het Forum [9]) en keer eerst 's avonds weêr naar huis terug, opdat Mutus [10]) niet meer koorn oogst van zijn door huwelijksgift

1) Goud, zilver, marmer, enz.

2) Parels, purper, enz.

3) Waarin vooral wedrennen en gevechten van zwaardvechters werden gegeven.

4) Eerambten en hooge posten.

5) Zoowel b.v. een onverwachte erfenis, als een onverwacht ongeluk.

6) Ironische aansporing.

7) d.i. marmeren reliefs of beelden van de hand van oude meesters.

8) *Tyrus* (hoofdstad van Phoenicië), beroemd om haar purperververijen.

9) nl. om er geld te verdienen; op het Forum, het bekende marktplein te Rome, werden geld- en handelszaken gedaan.

10) *Mutus*: een rijk geworden parvenu, overigens onbekend.

verkregen akkers (dan gij) en hij — o schande! want hij is uit minderen stand geboren (dan gij) — u niet meer benijdenswaard voorkomt dan gij hem. Wat in den schoot der aarde verborgen ligt, zal eenmaal de tijd aan het daglicht brengen en evenzoo zal ook de tijd weêr begraven en verbergen wat schittert en glanst [1]. Al ziet u de zuilengang van Agrippa en de Appische weg [2] dagelijks als een oude bekende, toch zult gij ten slotte moeten gaan, waarheen Numa en Ancus gegaan zijn [3].

Lijdt ge aan pleuris of aan een acute nierziekte, zoek dan naar middelen om die ziekte te verdrijven. Wilt ge goed (en daardoor gelukkig) leven? — en wie zou dat niet willen? — welnu! als de deugd alleen u dat kan geven, streef dan met al uw krachten naar deugd en laat moedig en kloek alle zingenot varen.

Beschouwt ge daarentegen de deugd slechts als een bloot woord, evenals een woud slechts als een verzameling hout: zorg dan dat geen ander vóór u de haven binnenloope, opdat ge niet uw handelszaken met Cibyra en Bithynië [4] er bij inboet; maak toch vooral een volle winst van duizend talenten [5], of van twee duizend, laat er verder zelfs nog een derde duizend bijkomen en wat er nog aan ontbreekt om de vier duizend voltallig te maken. Koningin Geld natuurlijk schenkt u een vrouw met een rijke huwelijksgift, Zij alleen schenkt u crediet (bij de menschen), vrienden, een fatsoenlijke afkomst en schoonheid, en wie maar dik in het geld zit, dien schenken de Godin der Overreding en de Godin van Liefde en Schoon-

---

1) Zin: daar de tijd alles doet ontstaan en ook weêr vernietigt, zoo streef niet al te zeer naar vergankelijke aardsche goederen zooals roem, rijkdom, enz.

2) *Zuilengang van Agrippa*: deze werd door Agrippa in 25 v. Chr. gebouwd; daarin wandelden dagelijks de Romeinen, vooral de meer aanzienlijken en rijken. Evenzoo werd ook de Appische weg (zie bij Sat. I, 5, 6) druk bewandeld en bereden door de Romeinen.

3) d.i. naar de Onderwereld, naar het graf. *Numa* en *Ancus*, vroegere koningen van het Rom. volk.

4) *Cibyra*, stad in Groot-Phrygië, op de grenzen van Carië en Lycië, was beroemd wegens haar manufacturen en ijzerwaren. *Bythinië* had levendig handelsverkeer met Italië.

5) Een talent = *f* 2700.

heid aanzien en eer [1]). De koning der Cappadociërs [2]) is rijk in slaven, maar arm aan geld: zorg gij, dat het u niet zóó ga als hem [3]). Toen Lucullus [4]), naar men verhaalt, eens gevraagd werd of hij honderd mantels kon leenen voor een tooneelvoorstelling, zeide hij: »*Hoe zou ik er zóóveel kunnen leenen? Toch zal ik eens zoeken en zenden, zoo vele ik er heb*«. Kort daarna schrijft hij (aan den ondernemer [5]) der tooneelvoorstelling), dat hij thuis vijf duizend mantels had liggen; daar kon hij een deel van meênemen of des noods allemaal. 't Is een armelijk huis, waar niet veel dingen te veel zijn, waarvan de eigenaar den overgrooten voorraad niet eens kent en die een voordeeltje zijn voor diefachtige slaven [6]). Wanneer dus alleen een groot vermogen den mensch gelukkig kan maken en het hem steeds kan doen blijven, wees gij dan de eerste die dagelijks die taak op u neemt en de laatste die haar weêr neêrlegt.

Als uiterlijke glans [7]) en gunst (bij het volk) u gelukkig

1) d.i. Geld maakt u in de oogen der menschen welsprekend, Geld maakt u bij de menschen geliefd en stelt al uw daden en woorden in een schoon en bevallig licht.

2) *koning*: Ariobarzanes; *Cappadocië* lag in het O. van Kl.-Azië.

3) Streef liever naar ontzaglijken rijkdom, zooals Lucullus die bezat.

4) L. Licinius *Lucullus*, de bekende tijdgenoot van Cicero, maakte zich in den 3en Mithradatischen oorlog (74—63) als veldheer beroemd; zijn rijkdom, evenals die van Crassus, spreekwoordelijk bekend, besteedde hij tot het bouwen van prachtige paleizen en tot ondersteuning van kunst (den dichter Archias) en wetenschap.

5) d.i. een aediel of praetor.

6) Vs. 45, 46: Ironische bewering van een' of anderen millionair.

7) Hor. doelt hier op de waardigheidsteekenen der magistraten: *consuls*, *praetoren* en *dictatoren* droegen een met purper omzoomde toga (*toga praetexta*) en zaten, wanneer zij in functie waren, op een met ivoor ingelegden vouwstoel, zonder rug of leuning (*sella curulis*); verder droegen zij hooge roodleêren schoenen, voorzien van een gesp in den vorm eener halve maan en door vier zwarte riemen aan den voet bevestigd (*calceus patricius* of *mulleus*); *Senatoren* droegen een gouden ring (*anulus aureus*) en een onderkleed met breede purperen strook van den hals tot de voeten (*tunica laticlavia* of *latus clavus*); Ridders (*Equites*) droegen ook een *anulus aureus*, maar een onderkleed met smalle purperen strook (*tunica angusticlavia* of *angustus clavus*). Verder heeft de *consul* 12, de *dictator* 24, de *praetor* 6 *lictoren*, die één voor één vóór hen uitgaan en op den linkerschouder *fasces cum securibus* dragen, d.z. roedenbundels van berkentwijgen, met rood lint omwonden en van een bijl voorzien, welke laatste echter in hun ambtsgebied uit de roedenbundels genomen werd. Vgl. bij Sat. I, 5, 36; Sat. I, 6, 25 en Sat. II, 7, 10.

maakt, koop dan een slaaf[1]), die u (de) namen (der voorbijgangers) kan noemen, die u een zachten stoot in de linkerzijde geeft (ten teeken dat ge dezen of genen moet groeten), die u dringend maant (een of anderen invloedrijken winkelier) over zijn maten en gewichten heen de hand toe te steken[2]) en die u kan influisteren: »*Deze hier heeft veel invloed in de Fabische tribus, die daar in de Velinische tribus*[3]); *die ander daar geeft de bijlbundels*[4]) *aan wie 't hem behaagt en ontneemt eigenzinnig en grillig den ivoren zetel*[5]) *aan wie hij maar wil.*« Als ge iemand aanspreekt, voeg er dan bij: »*Broeder!*« of »*Vader!*« en geef ieder, al naarmate zijn leeftijd is, op vriendelijk-vleiende wijze een naam, als ware hij iemand van uw familie.

Leeft hij goed (en daardoor gelukkig), die van een goede tafel houdt: welnu! laten we dan, zoodra de dag aanbreekt, gaan waarheen onze lekkerbekkerij ons voert, laten we gaan visschen en jagen, maar dan evenals weleer Gargilius[6]), die zijn slaven beval 's morgens met netten en jachtsprieten over het Forum[7]) door het dichte gedrang van het volk te gaan, om dan (al heel spoedig) ten aanzien van 't volk met slechts één van zijn muilezels, beladen met een gekocht everzwijn, weêr terug te keeren. Laten we, vóór 't eten verteerd is en met een nog volle maag, ons gaan baden zonder ons er over te bekommeren of het past of niet past, waard door den censor te worden berispt en gelijk aan de liederlijke roeiers van Ulixes, die verboden zingenot[8]) hooger stelden dan het terugzien van hun vaderland.

---

1) Zulk een slaaf heette *nomenclator* (d.i. namennoemer).

2) Vs. 50—52: altemaal praktijken om de kiezers, bij het solliciteeren naar een eerambt, voor zich te winnen.

3) *Tribus* = volksafdeeling; Rome zelf was in 4 »stedelijke« tribus verdeeld, het omliggend grondgebied sedert 241 vóór Chr. (toen het geheel Italia omvatte) in 31 »landelijke« tribus; sedert werd dit getal niet meer overschreden, maar werd het later bijgeworven grondgebied aan ééne der 31 »landelijke« tribus toegevoegd.

4) *Bijlbundels*: de in aant. 7 vorige blz. vermelde *fasces cum securibus*.

5) *Ivoren zetel*; de in aant. 7 vorige blz. vermelde *sella curulis*.

6) *Gargilius*: overigens onbekend.

7) Over het *Forum* zie bij Sat. II, 5, 27.

8) Dit ziet op het slachten der runderen van den Zonnegod, zie Hom. Od. 12, 297 vlg.

Is, naar het oordeel van Mimnermus [1]), er niets aangenaams (in het leven) zonder liefde en vroolijke scherts, breng dan uw leven door in liefde en vroolijke scherts.

En nu — leef lang en vaarwel! Weet ge iets beters dan uw eigen levensbeschouwing [2]), deel het mij dan oprecht en onpartijdig meê: zoo niet, leef dan, evenals ik, naar de mijne! [3])

---

1) Elegische minnedichter, geboren te Colophon, tijdgenoot en vriend van Solon (c. 594 vóór Chr.).

2) Dit slaat op vs. 31—66.

3) *de mijne*: slaat op vs. 1—30 (vgl. de inhoudsopgave).

ZEVENDE BRIEF.

Aan Maecenas. [1])

Geschreven tusschen 23 en 20 vóór Chr.

Horat. was, zooals wij weten, gewoon zijn verblijf op het land nu en dan met dat in de stad aftewisselen; zóó had hij ook nu, bij zijn vertrek uit Rome, Maecenas beloofd slechts een paar dagen uit te blijven, maar — geen woord gehouden. Maecenas schijnt zich daarop bij Hor. hierover beklaagd en misschien wel op »ondankbaarheid» gezinspeeld te hebben. De dichter antwoordt zijn vriend daarop in den volgenden brief, die tevens zoowel een hoogst vereerend getuigenis van 's dichters onafhankelijkheid en vast vertrouwen op Maecenas' karakter, als ook van beider ware vriendschap, aflegt. Dat Maecenas de vrijmoedige openhartigheid van zijn dichterlijken vriend niet euvel opnam, bewijst niet alleen het feit, dat hun vriendschap tot in den dood voortduurde, maar ook de warme aanbeveling die Maecenas in zijn testament tot Augustus richtte met de woorden: »*Horati* Flacci ut mei memor esto» [2]). (Sueton. vit. Horat.).

---

1) Over *Maecenas* zie bij Sat. I, 1, 1.

2) d.i. »Gedenk Horatius Flaccus evenzeer als mij zelf« (Suetonius, Leven van Horat.).

Uit den INHOUD vernemen wij, dat de dichter, tijdens hij dezen Brief schreef, reeds een maand lang afwezig was en dat hij plan had tot de volgende lente uit te blijven, daar hij, *om redenen van gezondheid*, den winter in een zeestad dacht door te brengen. Zijn vrijheid en onafhankelijkheid toch wilde hij voor geen schatten missen, zoo noodig dan nog liever de gunst en vriendschap van Maecenas. Op geestige en schertsende wijze weet de dichter echter, door hier en daar vertellingen en fabels in te voegen (zie vs. *14—19*, *29—33*, *40—43* en *46—95*) het minder aangename, dat voor Maecenas in deze teleurstelling gelegen was, grootendeels te verzachten, ja bijna geheel te doen vergeten.

Hoewel ik u beloofd heb, dat ik slechts een paar dagen op het land [1]) zou vertoeven, laat ik, tegen mijn gegeven woord in, u de geheele maand Sextilis [2]) op mij wachten. En toch zult gij, Maecenas! als ge wenscht dat ik gezond en welvarend leef, mij de toegeeflijkheid, die ge mij betoont, als ik ziek bén, niet weigeren, wanneer ik bang ben voor ziek wórden, nu het rijpen [3]) der vijgen en de hitte den lijkbezorger doen pronken met een stoet in 't zwart gekleede dienaars en nu iedere vader en angstige moeder bleek zien van angst en zorg voor de gezondheid hunner kinderen en de dienstvaardige ijver [4]) en dagelijksche bezigheden [5]) op het Forum koortsen veroorzaken en testamenten ontzegelen en openen. En zoodra de winter de Albanische [6]) akkers met sneeuw bedekt, is uw zanger van plan af te dalen naar zee [7])

---

1) Op 's dichters Sabijnsch landgoed (zie Hor.'s Leven vóór de Satiren).

2) *Sextilis* = Augustus; eerst in 8 vóór Chr. werd de maand Sextilis naar den keizer *Augustus* genoemd.

3) In het laatst van Augustus en 't begin van September werden de vijgen rijp; die tijd van het jaar gold tevens voor zeer ongezond wegens de dan heerschende heete Zuidenwind (Scirocco), vlg. Sat. II, 6, 19 met aant.

4) b.v. van cliënten, die 's morgens vroeg hun beschermheeren (patroni) hun opwachting moesten maken en hen naar 't Forum moesten begeleiden.

5) b.v. van rechtsgeleerden, borgen, getuigen, enz. Over het Forum zie bij Sat. II, 5, 27.

6) Te Alba Longa (zie bij Sat. II, 4, 72), dat hoog gelegen was, viel gewoonlijk de eerste sneeuw.

7) d.i. naar een of andere zeestad, b.v. Velia of Salernum.

en daar zal hij dan zijn gezondheid sparen en ineengedoken [1]) (en goed ingepakt) den tijd met lezen doorbrengen;

U, beste vriend! zal hij dan, als ge 't goed vindt, weêr opzoeken, zoodra de Zephyrs [2]) weêr suizelen en de eerste zwaluwen weêr zich vertoonen. Gij zijt het, die mij met weldaden hebt overladen [3]), maar niet zóó als eens een Calabrische [4]) gastheer zijn gast drong van zijn peren te eten. »*Eet nog wat, als ge wilt!*» »Ik heb al genoeg!» »*Nu, neem er dan meê, zooveel ge maar wilt!*» »Zeer vriendelijk van u, maar ik dank u wel!» »*Neem ze dan meê als geschenk voor uw kindertjes, dat zal hun zeker pleizier doen!*» (Liever niet!) Toch ben ik u even dankbaar, als wanneer ik, met dat geschenk beladen, naar huis ging!» »*Nu, zooals ge wilt! dan zal ik ze vandaag maar aan mijn varkens te vreten geven!*» Iemand, die verkwistend en dwaas is, geeft weg wat voor hem geen waarde heeft en waar hij af wil zijn: en uit zulk een zaad groeit en zal altijd niets dan ondankbaarheid groeien. Een man daarentegen, die goed is en wijs, zegt dat hij graag hen, die 't waardig zijn, ten dienste staat, maar weet daarom toch heel goed onderscheid te maken tusschen geld en boonen [5]). Daarom zal ik mij (uw weldaden) waardig betoonen, (niet alleen om mij zelf, maar) ook tot roem en eer van u, die jegens mij u steeds zoo verdienstelijk maakt.

Maar als ge niet wilt, dat ik ergens meer heenga en dat ik ooit van uw zijde meer wijk, geef mij dan, eilieve! mijn sterke, gezonde borst [6]) weêr terug, mijn zwarte haren [7]) en laag voorhoofd [8]), geef mij mijn aardig gebabbel en prettigen

---

1) *Ineengedoken*: om goed warm te blijven.

2) De Zephyrs, voorboden der lente (evenals de eerste zwaluwen) begonnen, volgens de Romeinen, reeds 8 Febr. te waaien.

3) Hor. doelt hier er op, dat Maecenas hem in 33 vóór Chr. het Sabijnsche landgoed schonk.

4) *Calabrië* lag in Z. O. Italië.

5) Witte boonen werden, in plaats van (echt) geld, door knapen bij hun spel, door dobbelaars en door acteurs op het tooneel gebruikt. De zin is hier: hij weet onderscheid te maken tusschen hen, die een weldaad waard zijn en hen, die 't niet waard zijn,

6) Z. v. a. mijn jeugdige krachten.

7) Hor. was vroeg grijs, zie Brief I, 20, 24.

8) Een door weeldrigen haargroei smal, laag voorhoofd vonden de Ouden bij jonge menschen een sieraad en schoon.

lach weêr terug en dat ik mij weêr kan bedroeven over de schelmsche Cinara [1]), die, midden onder den wijn, van mij wegliep.

Eens was een mager vosje door een nauwe spleet in een koornkist gekropen en, toen het zich dik en vet had gegeten, trachtte het, met zijn vollen buik, te vergeefs weêr naar buiten te komen; toen zei een wezel, die daar in de buurt zich bevond: »*Als je daar weêr uit wilt komen, moet je wachten tot je weêr zóó mager zijt, dat je weêr door de nauwe spleet, waar je mager zijt ingegaan, naar buiten kunt komen!*»

Wil men die fabel op mij toepassen, welnu! dan doe ik liever afstand van alles (wat ik van u ontving); want ik prijs niet den (gezonden) slaap van een arm man, wanneer ik zelf oververzadigd ben van gemest gevogelte [2]), noch zou ik mijn rustig leven en vrijheid tegen alle schatten der Arabieren [3]) willen verruilen. Dikwijls hebt ge mij, als bescheiden, geprezen en vaak noemde ik u Koning! en Vader! [4]) niet alleen als ge er bij waart, maar ook geen woord minder als ge er niet bij waart: neem dus vrij er de proef van, of ik niet met een vrolijk gelaat het mij (door u) geschonkene kan teruggeven!

Niet onverstandig luidde eens het antwoord [5]) van Telemachus, den zoon van den volhardenden Ulixes: »*Ithaca is geen plaats, die geschikt is voor paarden, want het bezit geen uitgestrekte, vlakke velden en ook is het niet kwistig bedeeld met grasrijke weiden: daarom, zoon van Atreus!* [6]) *zal ik uwe geschenken, als meer voor u geschikt, u liever overlaten!*«

't Geringe voegt den geringe: daarom behaagt mij thans niet het vorstelijk Rome, maar wel het stille Tibur [7]) of het rustige Tarentum.

---

1) *Cinara*: een jonggestorven vriendin van Hor., die ook hem ware liefde toedroeg.

2) En daardoor den slaap niet kan vatten.

3) De rijkdom en schatten van Arabië waren spreekwoordelijk bekend.

4) *Koning*: zóó noemde een beschermeling uit eerbied zijn patroon; *Vader*: noemde men eershalve een' ouderen vriend (Maecenas was ongev. 4 jaar ouder dan Hor., zie bij Sat. I, 1, 1).

5) *Antwoord*: aan Menelaus; vgl. Hom. Od. 4, 601—608.

6) Menelaus.

7) *Tibur* (thans: Tivoli), in welks nabijheid Hor.'s landgoed lag. *Tarentum*: stad in Z.-Italië.

Toen de werkzame en flinke Philippus [1]), beroemd om zijn pleiten, eens tusschen twee en drie uur des middags, van zijn ambtsbezigheden naar huis terugkeerde en hij, daar hij al vrij bejaard was, er over klaagde, dat de Carinae [2]) zoo ver van het Forum verwijderd was, zag hij, naar men vertelt, iemand, die pas was geschoren, in een ledigen [3]), schaduwrijken barbierswinkel zitten, bezig op zijn gemak met een mesje zelf [4]) zijn nagels schoon te maken. »*Demetrius!*« — zóó sprak hij tot dezen, zijn slaaf, die steeds handig uitvoerde, wat hem Philippus beval — »*ga naar dien man daar, vraag hem en bericht mij, waar hij van daan komt, wie hij is, hoe zijn omstandigheden zijn, en wie zijn vader of patroon is*«. Demetrius gaat, komt terug en vertelt, dat hij Vultejus Mena [5]) heette, dat hij omroeper was en iemand van weinig geld, maar van onbesproken gedrag, die verder er voor bekend stond, dat hij op zijn tijd ijverig bezig was en weêr zijn rust nam, dat hij graag wat centen verdiende en daarvan een behoorlijk gebruik maakte, voorts dat hij behagen schepte in den omgang met zijns gelijken, dat hij een eigen huisje bezat en dat hij, als hij zijn bezigheden afgedaan had, graag eens naar een komedie of naar de wedrennen ging kijken of op het Veld van Mars [6]) zijn pleizier zocht. »*Ik wil*«, zegt Philippus, »*van hem zelf eens hooren, wat je mij vertelt: zeg hem, dat hij* (van middag [7]) *bij mij komt eten*«. Mena kon 't maar volstrekt niet gelooven en bij zich zelf stond hij er over verbaasd en verwonderd. Om kort te gaan, hij antwoordt: »Heel vriendelijk (van je meneer)! maar ik zal maar bedanken!« »*Wat?*« zegt Philippus, »*is 't mogelijk dat hij mijn uitnoodiging afslaat?*« »Ja!« zegt Demetrius, »die onbeschaamde vent

---

1) L. Marcius *Philippus* (consul in 91 vóór Chr.), een bekwaam advocaat.

2) *Carinae*: naam van een druk stadskwartier in de 4e »Wijk« (Rome was in 14 »Wijken« verdeeld) met vele tempels en prachtige gebouwen; daar woonde Phillippus. Over het *Forum*, zie bij Sat. II, 5, 27.

3) *ledigen*: vóór den middag lieten zich de Rom. scheren en knippen.

4) *zelf*: dit deed anders de barbier, maar deze was waarschijnlijk afwezig.

5) *Mena*: (in de volkstaal verkort uit Menodorus) dikwijls voorkomende naam van slaven en vrijgelatenen; *Vultejus* heet de vrijgelaten slaaf *Mena* naar zijn' vroegeren heer, thans zijn patroon.

6) Over het *Veld van Mars*, zie bij Sat. I, 1, 91.

7) Zie volgende aant.

slaat het af en hij weet òf de hem aangedane eer niet op prijs te stellen òf hij is wat bleu en wat bang voor u!« Den volgenden morgen vroeg, terwijl Vultejus juist waardelooze vodden en lorren aan een hoopje arm volk stond te verkoopen, groet Philippus hem het eerst en spreekt hem aan. Vultejus voerde daarop bij Philippus zijn bezigheden en de verplichtingen, die de verkooping hem oplegde, aan ter verontschuldiging, dat hij 's morgens vroeg niet reeds aan zijn huis was geweest en ten slotte, dat hij hem niet het eerst had gezien en gegroet. »*Ik zal dan*«, zegt toen Philippus, »*'t je vergeven, maar onder voorwaarde, dat je van daag bij mij komt eten!*« »Zooals 't u belieft!« antwoordt Mena. »*Kom dan*« — aldus Philippus — »*een beetje na 3 uur;*[1]) *ga nu je gang maar en verdien maar flink geld!*« Onder tafel sprak Vultejus over wat hem maar voor den mond kwam, tot Philippus hem eindelijk naar huis liet gaan om te gaan slapen. Toen men hem nu meermalen, evenals een visch op (het aas aan) den verborgen haak toezwemt, het huis van Philippus had zien binnengaan, 's morgens vroeg als cliënt [2]) en weldra als vaste tafelgast, noodigde Philippus hem eens, bij 't begin der Latijnsche feesten [3]), uit met hem mede te gaan naar zijn nabij de stad gelegen landgoed. Gezeten op een met pony's bespannnen reiswagen, houdt Vultejus niet op den grond en het klimaat van het Sabijnsche land te prijzen. Philippus ziet het en lacht er eens om en, waar de gelegenheid zich maar aanbiedt, vrolijke ontspanning en stof tot lachen zoekende, geeft hij hem 700 gulden cadeau, belooft hem er nog 700 bij ter leen en haalt, zoo doende, hem over daarvoor een stukje land te koopen. Hij koopt het ook werkelijk. Om u nu met langen omhaal van woorden niet langer dan noodig is op te houden: Vultejus wordt nu van een

1) De maaltijd begon bij de Rom. omstr. 3 uur.

2) Om het verschuldigde morgenbezoek te brengen.

3) De »Latijnsche feesten« duurden 4 dagen, gedurende welke er geen rechtszaken behandeld werden en de rechters, rechtsgeleerden, enz. op het land hunne uitspanning zochten. Ingesteld door koning Tarquinius Superbus ter eere van Juppiter Latiaris, den beschermer van het Latijnsch verbond, van Rome en Latium, werden zij, in tegenwoordigheid van alle Romeinsche overheden, op den Albaanschen berg gevierd.

netten stadbewoner op 'n top een boer en praat van niets anders meer dan voren en wijnbergen en het planten van olmen [1]), hij werkt zich half dood en wordt door zijn zucht om spoedig een rijk man te worden, vóór zijn tijd mager en grijs. Maar toen zijn schapen door diefstal verminderden, zijn geiten door ziekte stierven, een slechte oogst al zijn hoop den bodem insloeg en zijn ossen (door al te zwaar werk) onder het ploegen dood bleven, grijpt hij, verbitterd door zijn schade en verlies, plotseling midden in den nacht haastig een paard uit den stal en rijdt, vreeselijk boos op zich zelf, naar het huis van Philippus. Zoodra Philippus hem, vuil en smerig en met verwilderde haren, zag, sprak hij: »*Vultejus! je schijnt mij toe al te zwaar werk te doen en al te karig en knieperig te zijn!*« »Bij Pollux!« [2]) — antwoordde Vultejus — »gij moest mij eer ongelukkig en rampzalig noemen, mijn beschermer! als ge mij bij den rechten naam wilt noemen. Daarom smeek en bezweer ik u bij uw Schutsgeest [3]), uw handslag van trouw en bij uw Huisgoden, laat mij weêr leven zooals vroeger!«

Wie eenmaal heeft ingezien, hoeveel, hetgeen hij liet varen, beter was dan dat, naar welks bezit hij streefde, die keere bij tijds terug en zoeke, wat hij liet varen, weêr terug te krijgen. 't Is billijk en past dat ieder zich met zijn eigen maatstaf mete [4]).

---

1) *Olmen*: om er den wijnstok tegen op te leiden.

2) Krachtige verzekering, ongev. = waarachtig!

3) *Schutsgeest*: deze werd, naar men geloofde, met den mensch geboren, begeleidde en beschermde hem gedurende zijn geheele leven, en stierf met hem.

4) d.i. dat ieder zijn leven inrichte overeenkomstig zijn aard en omstandigheden.

ACHTSTE BRIEF.

Aan Celsus Albinovanus. [1])

Geschreven in 20 vóór Chr.

Muze! breng, op mijn verzoek, mijn groet en heilwensch over aan Celsus Albinovanus, den secretaris onder 't gevolg van Nero [2]). Vraagt hij, hoe 't met mij gaat, zeg hem dat ik, niettegenstaande vele prachtige voornemens en plannen, noch een gelukkig, noch een behagelijk leven leid, niet omdat de hagel mijn wijngaarden tegen den grond heeft geslagen of de hitte mijne olijven verzengd heeft, noch omdat mijn vee op ver afgelegen [3]) weiden ziek ligt, maar omdat ik, minder gezond van geest en gemoed dan van lichaam, van niets wil hooren en niets wil leeren, wat mijn kwaal kan verlichten en ik mij erger over mijn trouwe geneesheeren en boos ben op mijne vrienden, omdat zij zich alle moeite geven om mij van mijn levensgevaarlijke slaperige loomheid van geest en gemoed te bevrijden, en eindelijk omdat ik najaag wat schadelijk voor mij is en ontvlied wat ik meen wat nuttig voor mij is, en ik, veranderlijk als de wind, te Rome liever in Tibur [4]),

---

1) Zie bij Brief I, 3, 14.

2) *Nero*: zie bij Brief I, 3. 2.

3) Zooals de rijken die bezaten, vooral in Calabrië en Lucanië; zulk een verlies *kon* natuurlijk Hor. niet eens treffen. In een hypochondrische bui schreef Hor. dezen brief, waarbij hij, zooals alle hypochondrici allerlei ongeluk en kwalen ziet, waar ze niet zijn of bestaande onheilen en ongeluk overdrijft.

4) *Tibur*: zie bij Brief I, 7, 45.

te Tibur weêr liever in Rome wil zijn. Vraag hem daarna, hoe het hem gaat, hoe hij zich gedraagt in zijn (nieuw) ambt en zijn (nieuwe) omgeving en of hij bij den jongen [1]) Nero en diens gevolg in een goed blaadje staat. Zegt hij: »Best!« wees dan in de eerste plaats daarover verheugd, maar vergeet in de tweede plaats niet hem deze vermaning in 't oor te fluisteren: »Zooals gij, Celsus! u gedraagt in uw' tegenwoordigen gelukkigen staat, zóó zullen wij, uwe vrienden, u verdragen« [2]).

---

1) Tiberius Claudius Nero was, toen Hor. dezen Brief schreef, 22 jaar oud.

2) d.i. Zijt gij trotsch in uw geluk, zoo zullen ook wij u links laten liggen; blijft gij de oude, zoo zullen ook wij uw oude vrienden blijven.

NEGENDE BRIEF.

Aan Tiberius Claudius Nero.[1])

(AANBEVELINGSBRIEF TEN GUNSTE VAN ZEKEREN SEPTIMIUS).

Geschreven in 20 vóór Chr.

Met fijnen humor stelt Hor. in dezen aanbevelingsbrief zijn eigen invloed bij Claudius in een zwakker daglicht, om des te beter de belangen van zijn vriend Septimius bij Claudius te kunnen bepleiten.

Claudius! ge moet u er niet over verwonderen, dat Septimius[2]) zich verbeeldt de eenige te zijn, die weet, in hoe groote achting en gunst ik bij u sta. Want wanneer hij mij vraagt en met zijn smeekbeden natuurlijk dwingt, dat ik een poging wage hem bij u te prijzen en aan te bevelen, als zijnde hij het edel karakter en het huis[3]) van een man als Nero, die alleen wat edel en rechtschapen is voor zijn omgang uitkiest, niet onwaardig en wanneer hij meent, dat ik bij u de rol vervul van een meer intiem vriend (dan anderen): dan ziet en weet hij nog beter dan ik zelf, wat ik bij u vermag. Wel heb ik hem vele redenen ter verontschuldiging aangevoerd, om mij hiervan te ontslaan; maar ik vreesde,

---

1) Zie bij Brief I, 3, 2.

2) *Septimius*: Romeinsch »Ridder« en vriend van Hor.

3) Uit het aanzienlijke geslacht der Claudii gesproten, was Tib. Cl. Nero aan het hof van zijn stiefvader, keizer Augustus, opgevoed.

dat hij mij voor iemand mogt houden, die zijn aanzien bij u geringer voorstelde (dan het was) en dat ik zóó mijn eigen invloed ontveinsde en alleen op mijn eigen voordeel bedacht was. Daarom heb ik, om het verwijt van een grooter schuld te vermijden, wel wat tegen mijn zin mijn toevlucht moeten nemen tot de voorrechten der vrijpostige onbescheidenheid van een man van de wereld. Keurt gij het echter goed dat ik, ter wille van het verzoek van een vriend, (ditmaal) de grenzen der schuchtere bescheidenheid heb overtreden: neem hem dan op in den kring uwer vrienden en wees er van verzekerd dat hij een flink en braaf man is.

TIENDE BRIEF.

Aan Aristius Fuscus. [1]

Hor. verheerlijkt in dezen Brief, tegenover Aristius Fuscus, den »vriend van het stadsleven«, op hoogst aantrekkelijke wijze de bekoorlijkheid en eenvoudigheid van het leven op het land, waardoor men er zoo recht het ware levensgenot kan smaken (*vs. 1—25*) en vermaant vervolgens op ernstigen toon zijn vriend het geluk niet in uiterlijke dingen te zoeken, vooral niet in het bezit van rijkdommen, maar veeleer in tevredenheid met zich zelven en met zijn lot (*—50*).

Fuscus, den vriend van het stadsleven, breng ik, een vriend van het buitenleven, mijn groet. Alleen in dit opzicht verschillen wij, zooals bekend is, veel van elkaâr, maar in al 't overige keuren wij, bijna als tweelingen, met broederlijke gezindheid, af, wat een van beiden afkeurt en keuren wij goed, wat de een van ons goedkeurt: evenals een paar oude en aan elkaâr gewende duiven, blijft gij steeds op het nest [2]) zitten en prijs ik liever de beekjes en met mos omkorste rotsen en wouden van het bekoorlijke land. Om kort te

1) Zie bij Sat. I, 9, 61.
2) d.i. blijft gij 't liefst in de stad.

gaan: ik geniet eerst het leven en voel mij vrij als een koning, zoodra ik de stad achter den rug heb, die gij en uw vrienden, onder wederzijdschen uitbundigen bijval, onder elkaâr hemelhoog prijst; en evenals de weggeloopen slaaf van een priester [1]) lust ik geen offerkoeken [2]) meer en begeer liever brood, dat mij, in mijn tegenwoordige omstandigheden, beter smaakt dan honingzoete koeken. Als het ons past overeenkomstig de voorschriften der natuur te leven en wij voor het bouwen van een huis in de eerste plaats naar een (geschikt) bouwterrein behooren te zoeken: weet gij dan daarvoor een meer geschikte plaats dan het (rijk met alles) gezegende land? Zijn wel ergens de winters zachter [3]), tempert wel ergens een aangenamer koeltje de vreeselijke hitte der Hondsster en den kringloop van den Leeuw [4]), zoodra deze eenmaal door de scherpstekende Zon in razende woede ontvlamd is? Stoort wel ergens de nijdige zorg minder den slaap? Geurt of glanst het groen (op het land) minder dan (de bloemen op) een Libysche mozaiekvloer? [5]) Is het water, dat in de straten der stad door de looden pijpen der waterleiding tracht door te breken, zuiverder en helderder dan het water, dat in het hellende beekje zacht ruischend zich voortspoedt? Daarom natuurlijk kweekt men bloemen en groen tusschen bont gevlekte marmeren zuilen [6]) en prijst men een huis, dat een ver uitzicht biedt over uitgestrekte akkers en velden. Al wilt ge ook de natuur met alle geweld verdrijven en verjagen, toch zal zij steeds terug keeren en ongemerkt den onnatuurlijken afkeer (van haar) zegevierend overwinnen.

---

1) Priesters gaven aan hunne slaven in plaats van brood de overgeschoten offerkoeken; de vergelijking ziet hier op zulk een slaaf die, oververzadigd en vol afkeer van die zoete spijs, wegloopt.

2) Zonder beeld: ik heb genoeg van de zoogenaamde genoegens van het stadsleven.

3) Het Sabijnsche landgoed (vgl. de beschrijving er van: Brief I, 16, 5 vlg.) van Hor. was door vrij hooge heuvels tegen den Noordenwind beschermd.

4) De *Hondsster* (Sirius) verschijnt 26 Juli; den 23en Juli treedt de Zon in het sterrenbeeld »*de Leeuw*«.

5) Bedoeld worden mozaiekvloeren van Numidisch marmer; deze werden met bloemen bestrooid of met reukwater besprenkeld.

6) In ieder eenigszins aanzienlijk Romeinsch huis bevond zich een, van boven geheel of gedeeltelijk open, binnenplaats, door een zuilengang omgeven; in deze binnenplaats legde men bloemperken of tuintjes aan.

Hij die, hoewel een kenner, met Aquinatisch purper geverfde wol niet weet te onderscheiden van (echt) Sidonisch purper[1]), zal een minder zekere en hartgrievende schade lijden dan hij, die leugen niet van waarheid kan onderscheiden. Wien de voorspoed al te zeer opgewonden en blij maakt, dien zal later de tegenspoed ter neêr slaan en ontmoedigen. Wat gij bewondert en hoog schat, zult ge later noode en met tegenzin missen. Ontvlied alles, wat grootsch en voornaam is[2]): onder een armelijk dak kan men zuiverder levensgenot smaken dan zelfs koningen en gunstelingen van koningen. Een hert trachtte eens, daar het sterker was in den strijd, een paard uit de gemeenschappelijke weide te verjagen, totdat het paard, na langen strijd het onderspit delvende, de hulp van den mensch inriep en zich den teugel liet aanleggen. Maar toen nu het paard als trotsch en onstuimig overwinnaar uit den strijd met zijn vijand trad, kon het niet meer den ruiter van zijn rug, noch den teugel uit zijn bek werpen. Evenzoo moet hij die, uit vrees voor armoede, zijn vrijheid, die meer waard is dan goud, prijs heeft gegeven, zich, tengevolge zijner hebzucht, de heerschappij van een meester[3]) getroosten en eeuwig zal hij dien als slaaf dienen, omdat hij met weinig zich niet wist te vergenoegen. Bezit iemand meer of minder, dan juist voor hem past, dien zal het gaan zooals menigmaal hem, wien zijn schoen, als hij te groot is, doet struikelen en, als hij te nauw is, pijnigt en knelt. Zijt ge, Aristius! vergenoegd en tevreden met uw lot, dan zult ge wijs en verstandig leven en mij niet ongestraft en onberispt laten, wanneer het u toeschijnt dat ik zelf, zonder ophouden, steeds meer dan genoeg is, bijeenschraap. Bijeengegaard geld beheerscht of gehoorzaamt zijn bezitter, terwijl het toch zeker meer verdient naar den teugel te luisteren

---

1) Te *Aquinum* (stad in Latium) bereidde men uit een soort zeemos een soort (onechte) purperverf, als imitatie dienende van het (echte) Sidonische purper. *Sidon*: de oudste en rijkste handelsstad van Phoenicië, was beroemd om haar purper.

2) Zooals eer, aanzien, rijkdom, enz.

3) d.i. zijn hartstocht, die hem tot slaaf maakt van zijn begeerte om spoedig rijk te worden.

dan dien te besturen. Dezen brief aan u dicteer [1]) ik op dit oogenblik, gezeten achter den vervallen tempel van Vacuna [2]), overigens vrolijk en blij van zin, behalve hierover, dat ge thans niet hier bij mij zijt.

---

1) Nl. aan zijn slaaf.

2) Dat er een vervallen tempel der Godin Vacuna (een oude Godin der Sabijnen) bij of op Hor.'s landgoed lag, wordt bevestigd door een nog (gedeeltelijk) bestaande inscriptie, nabij Hor.'s villa gevonden; volgens dit opschrift herbouwde later keizer Vespasianus haar vervallen tempel als »Tempel der Victoria«.

ELFDE BRIEF.

Het ware geluk is aan geen plaats gebonden.

Deze brief is gericht aan zekeren *Bullatius*, van wien, behalve wat wij hier omtrent hem vernemen, niets bekend is. Onrustig van aard, zoekt Bullatius zijn geluk in het doen van verre reizen, maar was, tijdens Hor. dezen Brief schreef, juist van eene reis naar Klein-Azië teruggekeerd en bevond zich nu te Rome.

INHOUD: Na eerst zijn' vriend te hebben gevraagd, hoe hem de steden in Klein-Azië bevallen zijn (*vs. 1—6*) en of hij — zooals Bullatius vroeger aan Hor. schijnt te hebben geschreven (*—10*) — nog bij zijn plan blijft aldaar in een stille stad onbekend zijn leven door te brengen, toont de dichter Bullatius aan, dat het ware geluk niet aan een of ander bekoorlijke of druk bezochte plaats verbonden is, maar in 's menschen gemoed, in bezonnenheid en wijsheid, is gelegen (*—30*).

Hoe is u Chios [1]) bevallen, Bullatius! en het beroemde Lesbos [2]), hoe het smaakvol gebouwde Samos [3]), hoe Sardes [4]),

---

1) *Chios*: eiland (thans »Scio«) in de Jonische zee bij de kust van Jonië, was beroemd om zijn wijn.

2) *Lesbos* (thans »Metelino«): eiland in de Aegeïsche zee bij de kust van Klein-Azië; *beroemd* als geboorteplaats van den dichter Alcaeus (bloei c. 611—c. 580), de dichteres Sappho (bloei c. 600) en tevens om zijn wijn.

3) *Samos*: eiland in de Icarische zee, met een gelijknamige hoofdstad waarin vele prachtige huizen en vooral ook een prachtige tempel van Juno.

4) *Sardes*: oude hoofdstad van Lydië; *Croesus*: de om zijn rijkdom bekende vorst van Lydië (c. 560).

de vorstelijke residentie van Croesus, hoe Smyrna [1]) en Colophon? Staan zij boven of beneden hetgeen men er van vertelt? Beteekenen zij allen niets, in vergelijking met het veld van Mars [2]) en den Tiberstroom? Of wenscht ge u een der Attalische steden [3]) tot woonplaats, of prijst ge Lebedus [4]), nu ge genoeg hebt van 't reizen ter zee en te land?

»Ge weet [5]), wat Lebedus is: een vlek, nog doodscher en eenzamer dan Gabii en Fidenae [6]); toch zou ik, als het moest, daar wel willen leven, en de mijnen vergetende en door hen vergeten, uit de verte van het land af het razen en bulderen der zee willen aanschouwen«.

Maar noch een reiziger, die van Capua [7]) naar Rome gaat, zal, als hij doornat van den regen en met modder bespat is, daarom steeds in een herberg zijn leven willen slijten; noch prijst hij, die een zware kou heeft gevat, daarom de (warme) bakovens en badhuizen als inrichtingen, die hem borg staan voor een in alle opzichten gelukkig leven; noch zult gij, als een felle stormwind u in volle zee heen en weêr heeft geslingerd, daarom uw schip aan de overzijde der Aegaeïsche zee [8]) verkoopen. Wie gezond is naar lichaam en ziel [9]), op dien hebben Rhodus en het prachtige Mitylene dezelfde uitwerking [10]), als een dikke pels bij zomerhitte, een dun voor-

---

1) *Smyrna*: de schoonste van alle Jonische steden in Kl.-Azie; *Colophon*: stad aan de kust van Lydië.

2) Zie bij Sat. I, 1, 91.

3) B.v. Pergamus, Apollonia, Tralles e. a. Over het rijk Pergamum heerschten van 240—133 drie om hun rijkdom en pracht bekende koningen: *Attalus* I, II en III.

4) *Lebedus*: stad gelegen tusschen Smyrna en Colophon; vroeger bloeiend door zeehandel, maar ten tijde van Hor. vervallen en onbeduidend.

5) Waarschijnlijk had Hor. tijdens hij onder Brutus' vanen in Kl.-Azië vertoefde, deze stad bezocht. *Vs. 7—10*: in dichtmaat overgebrachte aanhaling uit een' vroegeren brief van Bullatius.

6) *Gabii* en *Fidenae*, steden in Latium, beide vroeger bloeiend, maar thans vervallen.

7) *Capua*: zie bij Sat. I, 5, 47.

8) d.i. alsof ge van plan waart nooit naar uw vaderland terug te keeren.

9) d.i. wie tevreden met zijn lot leeft.

10) d.i. dien behagen R. en M. evenmin als, enz. *Rhodus*: eiland in de Carpathische zee, niet ver van de kust van Kl.-Azië en beroemd door zijn handel, kunst en wetenschap, zijn vruchtbaren bodem en zijn gezond klimaat. *Mitylene*: hoofdstad van het eiland Lesbos (zie bij vs. 1).

schoot bij sneeuwdikke lucht, of des winters een bad in den Tiber en een haardvuur in de maand Augustus. Blijf, zoolang de omstandigheden 't veroorloven en Fortuna een vriendelijk gelaat blijft vertoonen, te Rome en prijs dáár Samos en Chios en het verafgelegen Rhodus. Gij dan, neem met dankbare hand elk levensuur aan, dat de Godheid genadig u schenkt en stel het zoete genot van vreugde en geluk niet van jaar tot jaar uit: dan zult ge (naar waarheid) kunnen zeggen, dat, waar ter wereld ge ook hebt geleefd, ge daar genoegelijk en behagelijk geleefd hebt. Want wanneer alleen rede en gezond verstand, en niet een of ander oord, dat een ver uitzicht biedt over de wijd en zijd uitgestrekte zee, de zorgen uit het gemoed wegneemt, dan volgt daaruit dat zij, die over zee (naar andere landen) varen, wél van lucht en hemelstreek maar niet van gemoedsgesteldheid veranderen. Een bezige luiheid [1]) plaagt ons en mat ons af; ter zee en te land zoeken we naar een gelukkig leven. Maar wat gij zoekt, is hiér, is zelfs te Ulubrae [2]), als maar een tevreden en gelijkmatig gestemd gemoed u niet ontbreekt.

---

1) d.i. schijnbaar hebben wij alle ijver en energie over (voor het verkrijgen van het geluk), maar inderdaad zijn wij lui en traag.

2) *Ulubrae*: een onbeduidend stadje dicht bij de Pomptijnsche moerassen.

TWAALFDE BRIEF.

Aan Iccius [1]).

Geschreven in het najaar van 20 vóór Chr.

INHOUD: *Vs. 1—11* wijst de dichter den met zijn lot ontevreden Iccius op de voorrechten, die hij, niettegenstaande al zijne klachten, nog geniet, prijst hem vervolgens (*12—20*), omdat hij, zelfs onder de ongunstigste omstandigheden, zijne filosofische studiën niet heeft laten varen, beveelt verder (*21—24*) zijn' vriend Grosphus in Iccius' vriendschap aan en besluit (*25—29*) zijn brief met de mededeeling van eenige nieuwtjes uit het openbare leven.

Als gij, Iccius! [2]) een verstandig gebruik maakt van de opbrengsten, die gij van Agrippa's [3]) Siciliaansche landgoederen laat inzamelen, dan kan zelfs Juppiter u geen grooter overvloed schenken. Houd dus op met uw klachten: immers hij is niet arm, die voldoende middelen om te leven bezit. Hebt ge een gezonde maag, een gezonde borst en geen last

---

1) Zie bij vs. 1.

2) *Iccius*: vriend van Hor. en ijverig beoefenaar der filosofie; in 25 v. Chr. nam hij deel aan een expeditie onder Aelius Gallus tegen Gelukkig Arabië. Hier komt Iccius voor als bestuurder der landgoederen van Agrippa; als zoodanig genoot hij het vruchtgebruik van een gedeelte der opbrengsten.

3) M, Vipsanius *Agrippa* (63—12 v. Chr.), vertrouwde vriend en raadsman van keizer Augustus en sedert 21 v. Chr. diens schoonzoon; hij was uitstekend als veldheer, staatsman en schrijver; zie verder over hem bij Sat. II, 3, 185 en bij Brief I, 6, 26.

van het pootje, dan kunnen (immers) geen koninklijke schatten iets aan uw geluk toevoegen. En onthoudt ge u soms — wat ik niet zeker weet — van wat ge maar voor het grijpen hebt [1]) en leeft ge misschien alleen van groenten, b.v. brandnetels [2]), dan zult ge toch zóó voort blijven leven, al dompelde u ook plotseling Fortuna in een stroomend beekje van goud [3]), hetzij omdat het geld niet in staat is iemand's aard en neigingen te veranderen, hetzij omdat gij de deugd alleen boven alles stelt [4]).

Als Democritus [5]), terwijl zijn geest, afgescheiden van 't lichaam, vol geestdrift in hooger sfeeren zweeft, zijn akkertje en bouwland door het vee laat kaal vreten, moeten wij dan niet veel meer over u ons verwonderen, dat gij, te midden van zooveel afschuwelijke hebzucht en aanstekelijke begeerte naar winst [6]), over alles wat grootsch en verheven is nadenkt en zelfs nu nog (op reeds gevorderden leeftijd) belang stelt in de wijsbegeerte der natuur: (onderzoekende) welke oorzaken de zee binnen haar perken houden, wat het jaar (naar jaargetijden) regelt en ordent, voorts of de sterren uit eigen beweging of op bevel (eener hoogere macht) ronddolen en zwerven, wat de schijf der maan in duister hult en wat haar weêr te voorschijn doet treden, wat het doel en de uitwerking is van de (schijnbaar) tegenstrijdige harmonie van 't heelal en eindelijk of de spitsvondige scherpzinnigheid van Empedocles [7]) dan wel die van Stertinius het rechte spoor bijster is?

Maar — hetzij ge dan visschen, hetzij prei of uien ver-

---

1) nl. van betere spijzen. Fijne ironie en vriendschappelijke plagerij is de grondtoon van dezen brief.

2) Spijs der armen; ook nu nog eten de armen in Italië die, gekookt, in het voorjaar.

3) Spreekwoordelijke uitdrukking = al werdt ge ook plotseling bovenmate rijk.

4) Volgens de leer der Stoïcijnen; *deugd* z. v. a. zelfbeheersching, ingetogenheid, matigheid.

5) *Democritus*: filosoof der Eleatische school, + 361 v. Chr.

6) nl. van de pachters en het dienend personeel op Agrippa's landgoederen.

7) De wijsgeer *Empedocles* (c. 490—c. 430) beweerde, dat door »aantrekking« en »afstooting« alles uit de 4 elementen was ontstaan. Over *Stertinius* zie bij Sat. II, 3, 33; volgens de Stoïcijnen schiep en bestuurde het »goddelijk verstand« het heelal.

moordt en naar binnen slaat [1]: weiger Pompejus Grosphus [2]) uw vriendschap en omgang niet en sta hem uit eigen beweging bij voorbaat toe, als hij u iets verzoekt: want Grosphus zal niets u verzoeken, dan wat billijk en recht is. Wanneer goede menschen aan iets gebrek hebben (en men het hun vriendelijk schenkt), is vriendschap met hen voor een prijsje te koop.

25 Opdat het u echter niet onbekend blijve, hoe het met den Romeinschen staat gesteld is (zoo weet): de Cantabriërs [3]) zijn door de dapperheid van Agrippa, de Armeniërs door die van Claudius Nero [4]) onderworpen; Phrahates [5]) voorts heeft deemoedig het recht en gezag van keizer Augustus erkend; en ten slotte: de zegenbrengende Godin des Overvloeds stort thans uit vollen hoorn allerlei veldvruchten [6]) over Italië uit.

---

1) Toespeling op de leer der »zielsverhuizing« van Pythagoras en Empedocles, dat nl. de menschelijke ziel een tijd lang in een of ander dier of plant overgaat.

2) *Pompejus Grosphus*: een rijk Romeinsch »Ridder«, die op Sicilië aanzienlijke goederen bezat.

3) In 20 vóór Chr.; *Agrippa*, zie bij vs. 1.

4) Ook in 20 v. Chr. (zie Inleiding op Brief I, 3).

5) *Phrahates*, koning der Parthen, zond in 20 v. Chr. de aan Crassus' legioenen (in 53 v. Chr.) ontnomen buit en veldteekens terug en smeekte Augustus om vriendschap.

6) De oogst van 20 v. Chr. was zeer overvloedig.

DERTIENDE BRIEF.

Aan Vinius Asina.

Geschreven in 23 of 22 vóór Chr.

Hor. had zekeren Vinius Asina (zie bij vs. 2), die juist naar Rome ging, eenige zijner gedichten (zie bij vs. 17) medegegeven met de mondelinge opdracht die ter gelegener tijd aan Augustus te overhandigen. Zekerheidshalve zond de dichter echter Vinius, toen deze reeds op weg was, dezen brief na, waarin hij zijn verzoek herhaalt en eenigszins spottend hem op het hart drukt toch vooral op een behoorlijke en fatsoenlijke wijze zich van zijne opdracht te kwijten en niet te doen als een ezel (vs. 8 vlg.), die blijde is als hij zijn last heeft afgeworpen.

Zooals ik u bij uw vertrek langen tijd dikwijls heb uitgelegd, Vinius [1])! moet ge deze verzegelde [2]) papyrusrol aan Augustus overreiken, wanneer ge hem gezond [3]) en in een goeden luim aantreft en hij kortom er naar vraagt; maar bega, uit dienstvaardigheid jegens mij, geen onhandigheid en

---

1) *Vinius Asina*: overigens onbekend, schijnt een vriend of bekende van Hor. te zijn geweest, waarschijnlijk in de buurt van het Sabijnsche landgoed, waar de dichter zich thans bevindt.

2) nl. met den zegelring van Hor.

3) Augustus was nl. in dien tijd nog al eens ziek.

maak niet, als al te ijverig dienaar door onbesuisde voorbarigheid, dat ge zijn misnoegen opwekt tegen mijn boekje. Als u soms de vracht[1]) van mijn papyrusrol te zwaar drukt, werp haar dan liever weg, dan dat ge, ter plaatse gekomen waarheen ge verzocht werd ze te brengen, als een baloorige ezel zijn pakzadel, mijn pakket door stooten of schuren tegen een muur zoekt kwijt te raken en zoo uw vaderlijken toenaam, die nog al ezelachtig[2]) luidt, tot een voorwerp van spot en van stadspraatjes maakt. Gebruik voorts al uw krachten bij 't overtrekken van steile hellingen, stroomen en poelen[3]). En wanneer ge dan eindelijk al die zwarigheden hebt overwonnen en het doel van uw tocht hebt bereikt, houd dan uw vrachtje zóó, dat je niet soms mijn bundeltje geschriften onder den oksel draagt evenals een boer een lammetje, of evenals de dronken Pyrrhia[4]) haar kluwen gestolen wol droeg, of evenals een man uit den minderen stand, als hij als gast ergens komt, zijn hoed en sandalen onder den arm draagt. Vertel ook niet aan Jan en alleman, dat ge gezweet hebt onder het dragen van gedichten[5]), die misschien oogen en ooren van keizer Augustus kunnen boeien en, al smeeken ze u ook met dringende beden, dring[6]) gij maar steeds verder voort op uw weg. Reis nu maar verder en vaarwel! maar pas op, dat ge niet struikelt[7]) en de u toevertrouwde geschriften in den modder laat vallen!

---

1) Ironisch en schertsend.

2) *Asina* bet. eig.: ezelin.

3) Humoristische overdrijving, want zóó moeielijk en bezwaarlijk was de weg van Hor.'s landgoed naar Rome niet.

4) *Pyrrhia*: slavin in een oude Rom. komedie, die wol van haar meesteres gestolen had en in dronkenschap het gestolene zóó droeg, dat zij dadelijk betrapt werd.

5) Met »*gedichten*« bedoelt Hor. hoogst waarschijnlijk zijne Oden, 't zij eenigen er van, 't zij de (in 23 v. Chr. uitgegeven) drie eerste Boeken.

6) nl. door het gedrang dier nieuwsgierigen.

7) *Struikelt*: evenals een lompe ezel (vgl. vs. 8 en 9); men kan echter ook vertalen: maar pas op, dat ge geen onhandige fouten begaat en, hetgeen ik u opdroeg, verkeerd uitvoert.

VEERTIENDE BRIEF.

Aan 's dichters »Opzichter«.

's Dichters »Opzichter«, een slecht en ontevreden man, wenscht weêr naar de stad met hare dubbelzinnige genoegens terug te keeren, waarop de dichter, in tegenstelling zijner klachten, de genoegens en voordeelen van het landleven schildert en het geluk van hem, die met zijn lot tevreden is.

Opzichter van mijn bosch en van 't kleine landgoed, dat mij steeds weêr aan mij zelven teruggeeft [1]), maar waar gij u verveelt, ofschoon het nog wel bewoond wordt door vijf huisgezinnen en het gewoonlijk vijf wakkere huisvaders naar Varia [2]) zendt: laten wij eens onderzoeken, wie van ons beiden het best distelen en onkruid wiedt, ik uit mijn gemoed [3]) of gij uit den akker en wie er dan beter aan toe is, Horatius of zijn landgoed.

Wat mij betreft, ofschoon de broederliefde en de rouw van Lamia [4]), die zijn broeder betreurt en diepe, ontroostbare smart lijdt over zijn door den dood van hem weggerukten broeder, voorloopig mij hier in de stad nog doet blijven: toch trekt mijn hart en gemoed mij daarheen (naar het land)

---

1) d.i. waar ik weêr heradem en tot rust kom na het woelige leven in Rome.

2) nl. om er ter markt te gaan of hun kiezersplicht te vervullen; *Varia*: klein stadje in het Sabijnsche land, nabij Hor.'s landgoed (thans: Vicovaro).

3) *gemoed*: d.i. ondeugden, ijdele zorgen, enz.

4) L. Aelius *Lamia* (consul in 3 na Chr.) had een broeder, Q. Aelius *Lamia*, die, kort vóór Hor. dezen brief schreef, gestorven was.

en ik zou gaarne den slagboom willen verbreken, die mij, evenals een renpaard van de renbaan, van het leven op het land scheidt.

Wie op het land leeft, noem ik gelukkig, gij hem, die in de stad leeft. Wie eens anders lot begeerlijk vindt, die heeft natuurlijk een afkeer van zijn eigen lot. Toch handelt ieder van ons beiden dwaas, wanneer hij onbillijk de onschuldige plaats (waar hij zich bevindt) de schuld daarvan geeft; want onze gemoedsstemming, die nooit zich zelf kan ontvluchten, is daarvan de schuld. Toen gij nog in de stad de minste [1]) van mijn slaven waart, was altijd uw stille, vurige wensch, dat ik u naar het land zou zenden en nú, nu ge opzichter [2]) zijt (van mijn landgoed), verlangt ge weêr naar de stad en de schouwspelen en baden [3]); wat mij betreft, weet ge, dat ik altijd dezelfde blijf en dat ik, onpleizierig gestemd, van het land wegga, zoo vaak verdrietige bezigheden mij naar Rome sleepen. Onze idealen zijn niet dezelfde: en vandaar het groote verschil tusschen mij en u. Want wat gij als een doodsche en ongastvrije wildernis beschouwt, noemt hij, die 't met mij eens is, een lustoord en, wat gij prachtig en heerlijk vindt, vindt hij afschuwelijk.

Bordeelen en smerige gaarkeukens wekken bij u, ik zie 't wel, verlangen op naar de stad en verder omdat die lap grond [4]) eer peper en wierook [5]) zal voortbrengen dan wijn en er in de buurt geen kroeg is, waar men u wijn kan tappen, noch ook een wellustige fluitspeelster, bij wier muziek gij met plomp stampende voeten kunt dansen.

En toch moet ge (zóó klaagt ge altijd) mijn akkers, als ze in langen tijd door geen hak [6]) zijn aangeraakt, met inspanning en moeite bewerken, voor de ossen, als ze uitgespannen zijn, zorgen en met gras en hooi ze zat voêren; voorts geeft

---

1) Eig.: duivelstoejager, een slaaf van de minste soort, die voor allerlei karweitjes gebruikt werd.

2) De opzichter was de voornaamste slaaf onder de slaven op het land.

3) De baden waren (evenals de barbierswinkels en apotheken) een geliefkoosde plaats om te babbelen en nieuwtjes op te doen.

4) Zóó noemt de opzichter minachtend Hor.'s landgoed.

5) Evenmin als ergens in Italië peper en wierook groeide, was de onvruchtbare Sabijnsche grond geschikt voor den wijnstok.

6) *hak*: landbouwwerktuig om den grond los te maken en om te woelen.

u, die nog al lui uitgevallen zijt, de beek [1]) ook veel werk, als er regen bij plassen neêrvalt, want dan moet ge met dammen en dijkjes haar leeren en dwingen niet over 't zonnige weiland te stroomen.

Welaan! hoor dan nu eens wat het is, dat de overeenstemming tusschen ons beiden wegneemt en opheft. Ik, wien een fijn geweven toga en van pomade glimmende haren weleer netjes en mooi stonden, ik, die, zooals ge weet, weleer, al bracht ik ook geen geschenken meê, toch bij de hebzuchtige [2]) Cinara in gunst stond en die gaarne, al van 's middags twaalf uur [3]) af, helder geklaarden Falernischen wijn [4]) dronk: ik vind nu een eenvoudigen disch, die kort duurt en een middagslaapje in 't gras aan den oever van een beekje, overheerlijk en ik schaam er mij niet over, dat ik allerlei vermaak en scherts heb genoten, maar wel zou ik me schamen, als ik niet op zijn tijd daaraan een eind had gemaakt.

Dáár op het land zoekt niemand mijn behagelijk geluk met afgunstigen blik te verkleinen, noch vergiftigt hij het door heimelijken haat en nijdige achterklap. Integendeel: mijne buren lachen eens hartelijk, als ik (onhandige!) zelf eens aan 't spitten of graven ga.

Gij echter wilt liever in de stad, met mijn andere slaven, weêr aan een sober rantsoentje [5]) zitten knabbelen en uw grootste wensch is weêr in hun gezelschap te zijn; omgekeerd benijdt de minste slaaf [6]) aldaar, in eigen oogen slim en leep, u weêr het gebruik van mijn hout, mijn vee en de groente in mijn tuin. Kortom (zooals het spreekwoord zegt): de luie os verlangt naar een zadel, en een oude knol naar den ploeg. Maar dat zal steeds mijn [7]) gevoelen zijn: laat ieder van u beiden [8]) het beroep, dat hij kent, met lust en ijver beoefenen.

---

1) *beek*: (thans Licenza geheeten) de beek *Digentia*, die door Hor.'s landgoed stroomde.

2) *Cinara* (vgl. bij Brief 1, 7, 28) ontving gaarne geschenken van hare minnaars.

3) Vgl. bij Sat. II, 8, 3.

4) Vgl. bij Sat. I, 10, 24.

5) Het dagelijksch rantsoen (vgl. hierover bij Sat. I, 5, 69) der slaven in de stad was kleiner en van minder gehalte dan dat der slaven op het land.

6) Zie bij vs. 14.

7) Als uw heer en meester.

8) d.i. de opzichter en de minste slaaf in de stad.

VIJFTIENDE BRIEF.

Aan Numonius Vala [1]).

Niet lang na 23 vóór Chr. geschreven.

INHOUD: De dichter, voornemens wegens gezondheidsredenen den winter te Velia of te Salernum door te brengen, vraagt in dezen Brief zekeren Numonius Vala, hoe 't in beide steden gesteld is met klimaat, levenswijze, prijs van het koren, wild, visch, enz. (*1—25*) en rechtvaardigt vervolgens zijn verzoek door zich zelf op schertsend-ironischen toon te vergelijken met den beruchten zwelger Maenius en zich ten slotte voor te doen als iemand, die, als 't zijn moet, het met weinig voor lief neemt, maar die ook gaarne zich eens te goed doet, als hij het voor 't nemen heeft (*—46*).

De nonchalante toon en stijl [2]) van dit gedicht stempelen het tot een echten »brief", in den gewonen zin van dit woord.

Hoe de winter in Velia [3]) is, vriend Vala! [4]) hoe het klimaat te Salernum [5]), wat slag van menschen in die streek

---

1) Zie bij vs. 1.

2) Reeds dadelijk blijkt de ongedwongen briefstijl uit de constructie; de 3 vragen (vs. 1 en 2; vs. 14—16 en vs. 22—24) hangen allen af van vs. 25, maar worden van elkaâr gescheiden door 2 lange tusschenzinnen (vs. 2—13 en vs. 16—21).

3) *Velia* (thans »Castellamare della Brucca«): stad in Lucanië.

4) Waarschijnlijk wordt hier bedoeld zekere Q. Numonius *Vala*, die op een inscriptie te Paestum voorkomt; Paestum lag halverwege tusschen Velia en Salernum, zoodat Vala den dichter zeker wel inlichtingen omtrent beide steden kon verschaffen.

5) *Salernum* (thans »Salerno«): kuststad in Italië in het Piceensche land.

wonen en hoe de weg daarheen is (want Antonius Musa [1]) acht Bajae [2]) voor mij niet geschikt en maakt daardoor, nu ik midden in den winter in koud water mij baad, dat de bewoners van Bajae mij niet veel heil daarvan toewenschen. Voorzeker klaagt dit stadje niet zonder reden er over, dat zijn mirteboschjes [3]) niet meer worden bezocht en dat zijn zwavelbaden, die tot nu toe steeds den naam hadden langdurigen jicht uit de spieren te verdrijven, thans niet meer in de mode zijn en zóó zijn dus de bewoners van Bajae alles behalve vriendelijk gezind jegens de zieken, die het wagen (koude) stortbaden te nemen te Clusium [4]) of naar Gabii gaan met zijn koude omstreken. Ik moet dus een andere badplaats (dan Bajae) opzoeken en mijn paard voorbij de hem wel bekende herbergen zien te krijgen; wel zal zijn ruiter, toornig aan den linker teugel trekkend, uitroepen: »*Waar wil je toch heen? ik moet niet naar Cumae* [5]) *en ook niet naar Bajae!*« maar een paard heeft geen gehoor dan alleen in zijn door den teugel bestuurden bek;) voorts [6]): op welke van die beide plaatsen [7]) de menschen het meeste koren eten [8]) en of ze er opgevangen regenwater of steeds stroomend bronwater drinken (want om den wijn in die streek geef ik heelemaal niets; op mijn eigen landgoed kan ik alle mogelijke wijn best verdragen, maar, zoodra ik aan de zeekust ben, heb ik liever een edele en zachte soort wijn, die mijn zorgen verdrijft, die veel belovende hoop en verwachtingen door mijn aderen en door mijn gemoed doet stroomen, die mij spraakzaam maakt en die mij weêr jong [9]) en daardoor aantrekkelijk maakt in de

---

1) *Antonius Musa*: arts van Augustus, die door koude baden (warme omslagen en baden hadden niet geholpen) den keizer van de jicht genas; sedert geraakten warme baden uit de mode.

2) Over *Bajae* zie bij Sat. II, 4, 32.

3) De heete zwavelbronnen te Bajae, waarin men »zweetbaden« nam, waren met mirteboschjes omplant.

4) *Clusium* (thans »Chiusi«): stad in Etrurië. *Gabii*, zie bij Brief I, 11, 7.

5) *Cumae* lag dicht bij Bajae.

6) Vs. 14—16: Tweede vraag.

7) Velia of Salernum.

8) d.i. en het koren dus het goedkoopste is.

9) Hor. was, toen hij dezen brief schreef, reeds de 42 gepasseerd,

oogen der Lucanische[1]) meisjes;) eindelijk: [2]) welke van beide landstreken de meeste hazen of wilde zwijnen bezit en waar de zee de meeste visschen of zeeëgels in haar schoot bergt, opdat ik dik en vet, als een geboren Phaeaciër [3]), van daar weêr naar huis kan terugkeeren: — dat alles moet ge mij eens schrijven en ik zal u op uw woord gelooven.

Toen Maenius [4]), na én zijn moederlijk én zijn vaderlijk erfdeel dapper en flink [5]) er door te hebben gelapt, de rol van hansworst en tafelschuimer [6]) begon te spelen, bond hij, als klaplooper, zich niet aan een vaste ruif [7]) en maakte, als hij een leege maag had, geen onderscheid tusschen vriend of vijand, maar onbarmhartig en wreed verzon hij, tegen wien ook, alle mogelijke lasteringen; hij was een ondergang, een ramp en een peillooze afgrond voor vleesch-, visch- en delicatessenmarkt en stopte steeds alles, wat hij maar ergens had opgeloopen, in zijn begeerigen buik. Als hij weinig of niets had gegapt bij hen, die anders zulke nietswaardige schavuiten begunstigen of bij hen, die bang voor hem waren [8]), dan deed hij zijn maal met een hoop afval van pens of van lamsvleesch, waaraan drie beeren wel genoeg zouden hebben gehad; natuurlijk alleen, evenals de zedepreeker Bestius [9]), om te zeggen, dat de buiken van doordraaiers en slempers met gloeiend ijzer moesten worden gebrandmerkt. Maar diezelfde Maenius, wanneer hij een beter buit had bemachtigd en alles in rook en asch had doen opgaan [10]), placht te zeggen: »*Waarachtig! 't verwondert me niets, als sommige lui een lekker eten naar binnen slaan, daar er immers niets beter en lekkerder is dan een vette lijster, niets heerlijker dan een flink groote varkensrib!*«

---

1) Velia lag in Lucanië, zie bij vs. 1.
2) Derde vraag (vs. 22—24).
3) Vgl. Brief I, 2, 28 vlg. met aant.
4) *Maenius*, zie bij Sat. I, 3, 21.
5) Ironisch.
6) *Tafelschuimer*: zie bij Sat. I, 5, 52.
7) Schertsend voor: tafel.
8) Wegens zijn lastertaal.
9) Overigens onbekend.
10) d. i. alles naar binnen geslagen had (beeld, ontleend aan een veroverde stad, die in de asch is gelegd).

Zóó iemand ben ik natuurlijk ook [1]) (en wie niet?)! want, als mijn beurs plat is, prijs ik een rustig leven, zij 't ook in bekrompen omstandigheden, daar ik dapper en flink genoeg mij weet te schikken te midden van wat minder heerlijk [2]) is; maar zoodra iets beters en heerlijkers mij te beurt valt (dan ik gewoon ben), beweer ik dat gijl. alleen wijs en gelukkg leeft, van wie men ziet dat hun geld veilig en zeker belegd is in een prachtig en heerlijk landgoed.

---

1) *G. Krüger* in zijn 12e Auflage der Sat. und Episteln des Horaz (Leipzig, Teubner, 1889) teekent in zijne Inleiding op dezen Brief aan: »Nach Inhalt und Form ist der ganze Brief nichts anderes, als eine humoristische Selbstironie, in welcher der Dichter zum umgekehrten Heuchler wird, der sich selbst schlechter macht, als er ist. Vgl. Ep. 1, 4, 15. Dies durfte er indessen unbedenklich wagen bei dem zuversichtlichem Bewusstsein dass er von einer besseren Seite bekannt sei. (»Wer sich nicht selbst zum besten haben kann, der ist gewiss nicht von den Besten« *Goethe*).

2) *heerlijk:* ziet zoowel op spijzen als omstandigheden; evenzoo in het volgende vs.

ZESTIENDE BRIEF.

Alleen de wijze en deugdzame is waarlijk gelukkig.

Gericht aan zekeren Quintius [1]) *en waarschijnlijk in 21 vóór Chr. op 's dichters landgoed geschreven.*

INHOUD: Na een schilderachtige beschrijving van zijn Sabijnsch landgoed (*vs. 1—16*), richt de dichter zich direct tot zijn vriend Quintius en vermaant hem niet te lichtvaardig geloof te schenken aan het oordeel der groote menigte, die hem gelukkig noemt, maar te bedenken, dat alleen een wijs en edel mensch waarlijk gelukkig is (*—24*). Onverdiende loftuitingen — zóó gaat Hor. voort — zult gij zelf als zoodanig wel weten te onderscheiden; waarom dan niet ook den roem van wijsheid en deugd, zoolang gij u dien nog niet hebt verworven? (*—31*). Wel is waar hoort ieder zich gaarne wijs en edel noemen; maar berust deze lof alleen op het bedriegelijk oordeel der menigte, dan heeft hij voor mij ten minste geen waarde (*—35*). Omgekeerd erger ik mij niet aan onverdiende verwijten, zooals alleen hij doet, die niet waarlijk wijs en deugdzaam is (*—40*); het oordeel toch der menigte is dikwijls verkeerd (*—45*). Wie uit vrees voor straf en niet uit liefde tot het goede edel handelt, is niet waarlijk edel (*—56*), maar is het slechts in schijn (*—62*). Ook is hij niet deugdzaam, die door zijne hartstochten beheerscht wordt (*—68*); zoo iemand is, evenals een slaaf, slechts bruikbaar voor anderen (*—72*). Hij daarentegen die waarlijk edel en wijs is, is vrij en kent geen vrees, zelfs niet voor den dood (*—79*).

Om u de moeite van 't vragen te besparen, mijn beste Quintius! [2]) of mijn landgoed zijn bezitter met de opbrengsten

---

1) Zie bij vs. 1.

2) Onzeker is het of hier bedoeld wordt T. *Quintius* Crispinus (consul in 9 vóór Chr.), dan wel *Quintius* Hirpinus, aan wien Ode II, 11 gericht is.

van veldbouw voedt, dan wel of het hem rijk maakt door overvloed van olijven of ooft of weilanden of tegen olmen opgeleide wijnstokken: zal ik u eens een uitvoerige beschrijving geven van het uiterlijk aanzien en de ligging van mijn buitentje. 't Wordt omgeven door een aaneengeschakelde rij bergen, van elkander gescheiden door een schaduwrijk dal, maar dat zoodanig [1]) gelegen is, dat de opkomende zon de rechterzijde er van met zijn stralen begroet en hij, wanneer hij op zijn snellen wagen ter kim daalt, de linkerzijde er van in avonddampen en nevels hult. Het klimaat aldaar moet ge dus, dunkt me, wel prijzen. En wat zult ge er wel van zeggen, wanneer ik u schrijf, dat er tusschen de doornheggen in overvloed roode kornoeljes en wilde pruimen groeien en dat zomereiken en steeneiken met overvloedige eikels mijn vee en met dichten lommer hun eigenaar verkwikken? Ge zoudt haast zeggen, dat Tarentum [2]) met al zijn groen hierheen was overgebracht. Ook is er een bron [3]), groot genoeg om haar naam te kunnen geven aan de beek [4]) (die uit haar ontspringt), en zóó koel en helder, dat de Hebrus [5]) niet koeler en helderder door Thracië kronkelt; haar steeds stroomend water is heilzaam voor zwakheid van hoofd en heilzaam voor een zwakke maag. Dit schuilhoekje, zoo aangenaam, ja zelfs verrukkelijk schoon, als ge mij gelooven wilt, houdt mij — en dat doet u zéker genoegen — gezond zelfs in de ongezonde maand van September [6]).

En nu, wat u zelven betreft: ge leeft gelukkig, als ge er voor zorgt zoodanig te zijn, als er van u gesproken wordt. Geheel Rome namelijk prijst u reeds lang als een gelukkig mensch: maar ik vrees dat ge, wat u zelven betreft, meer geloof schenkt aan anderen, dan aan u zelven en dat ge u soms verbeeldt, dat iemand anders, dan alleen een wijs en

1) Het dal, waarin Hor.'s landgoed lag, strekte zich van 't N. naar 't Z. uit; Hor. stelt zich hier voor, dat men van de Zuidzijde het dal binnenkomt.

2) *Tarentum*: stad in Z.-Italië, beroemd om haar schoone en vruchtbare omstreken.

3) *Bandusia* geheeten; deze bron bezingt Hor. Od. III, 13.

4) *Digentia*, zie bij Brief I, 14, 29.

5) Zie bij Brief I, 3, 3.

6) Vgl. Sat. II, 6, 19.

edel mensch, gelukkig kan zijn en dat ge, als het volk telkens zegt, dat ge er gezond en welvarend uitziet, de koorts [1]), die ge onder de leden hebt, tegen het uur van den maaltijd zoolang zoekt te verbergen, totdat uw vettige handen [2]) beginnen te trillen en te beven. Maar 't is de valsche schaamte van dwazen een zwerende wonde te verzwijgen en er niet naar te laten zien.

Als iemand zegt, dat door u te land en ter zee gevechten geleverd zijn en hij uw gretig luisterende ooren met deze woorden streelt: »*Juppiter, die voor u en voor de stad waakt en zorgt, moge het steeds in onzekerheid hullen, of het volk vuriger uw welzijn, dan gij het welzijn des volks wenscht!*« [3]): dan kunt ge gemakkelijk inzien, dat hiermeê de lof van Augustus bedoeld is. Maar wanneer ge toelaat, dat men u een wijs man en iemand zonder gebreken noemt, eilieve! zeg me eens: antwoordt ge dan niet uit uw eigen naam: »*Natuurlijk ben ik, evenals gij* (en iedereen), *er op gesteld een braaf en verstandig man te worden genoemd!*« Maar (bedenk wel!) wie u heden dien eerenaam heeft gegeven, kan, als hij dat wil, u dien morgen weder ontnemen, evenals het Romeinsche volk, wanneer het aan een onwaardige de roedenbundels [4]) heeft verleend, hem die weêr ontnemen kan. »*Leg ze af! 't is mijn recht!*« zegt dan het volk; en dan moet ik ze wel afleggen en ga ik verdrietig en beschaamd heen.

Maar als dat zelfde volk mij een dief noemt of zegt, dat ik een ontuchtig leven leid of beweert, dat ik mijn vader heb opgehangen: zou ik mij dan gekrenkt voelen door die onverdiende beschimpingen of daarom beurtelings bleek worden of rood? Wie schept er behagen in onverdiende eerbewijzen en wie is bang voor gelogen lastertaal? Wie anders dan hij, die vol zedelijke gebreken is en noodig daarvan moet worden genezen? Wie is dan een braaf man?

Hij [5]), *die zich houdt aan de besluiten van den Senaat,*

---

1) *Koorts*: als beeld der door anderen niet opgemerkte zedelijke gebreken.

2) Men at nl. met de vingers.

3) De aangehaalde regels zijn ontleend aan een »Lofdicht op Augustus«, geschreven door den dichter *L. Varius* Rufus (zie bij Sat. I, 5, 40).

4) Zie bij Brief I, 6, 49.

5) Meening van het volk.

aan wet en aan recht, die als scheidsrechter vele gewichtige processen beslist, die als borg in geldzaken te vertrouwen is en die als waarheidlievend getuige een rechtsgeding doet winnen!« Maar zijn huisgenooten en al zijne buren kennen hem als iemand, die van buiten een schoonschijnend masker draagt, maar van binnen afzichtelijk en zedelijk bedorven is.

Als een slaaf tot mij zegt: »*Ik heb nooit gestolen en nooit ben ik weggeloopen!*« dan antwoord ik: »Dan heb je je loon al, want je zult niet worden gegeeseld!« Zegt hij: »*Nooit heb ik iemand vermoord!*« dan is mijn antwoord: »Dan zul je ook niet, aan 't kruis geslagen, den raven tot spijs dienen!« Maar beweert hij: »*Ik ben eerlijk en braaf!*« dan schudt een Sabijn [1]) (zooals ik) nadrukkelijk »Neen!« met zijn hoofd. Want een voorzichtige wolf is bang voor den valkuil, een havik voor verdachte strikken en een zeehaan [2]) voor den onder het aas verborgen haak [3]). Brave menschen echter hebben, uit liefde tot de deugd, een afschuw van zonde. Gij daarentegen doet, enkel uit vrees voor straf, geen slechte daden: maar laat er eens een vonkje hoop zijn, dat uwe daden verborgen blijven, dan zult ge zelfs tot de grootste misdaden in staat zijn. Want als ge van duizend schepel [4]) boonen er ook maar één heimelijk wegkaapt, is de schade daardoor in mijne oogen wel niet groot, maar 't is en blijft toch een slechte daad.

Wanneer een (in de oogen van 't volk) [5]) braaf man, op wien aller oogen op het Forum [6]) en vóór de rechtbank met achting en bewondering gericht zijn, den Goden een zwijn of stier offert en met luider stem: »*Vader Janus!*« [7]) of »*Apollo!*« roept, dan prevelt hij tegelijk, uit vrees van te worden verstaan, binnensmonds: »*Machtige Laverna!* [8]) *geef dat mijne daden verborgen blijven, geef dat men mij voor een rechtvaardig*

1) *Sabijn*: z. v. a. een eenvoudig en waarheidlievend man; Hor. noemt zich zoo, omdat zijn landgoed in het Sabijnsche land lag.

2) Een soort roofvisch.

3) vs. 52—56 zijn algemeene uitspraken, en hebben geen betrekking op Quintius.

4) Een Romeinsch schepel = 8,754 Liter.

5) Vgl. vs. 41—45.

6) Zie bij Sat. II, 5, 27.

7) Over *Janus* zie bij Sat. II, 6, 20.

8) *Laverna*: schutsgodin der dieven.

en heilig man aanzie en hul mijne misdaden in nachtelijk duister en mijne bedriegerijen in een dichten nevelsluier!«

In welk opzicht een hebzuchtige, die op straat zich bukt om een duit uit den modder te rapen, beter of vrijer is dan een slaaf, zie ik niet in. Want wie (naar meer) begeert, is ook bang (dat hij 't verliezen zal)[1]; daarom is hij, die steeds in vrees leeft, naar mijn gevoelen tenminste nooit een vrij man. Hij, die altijd zenuwachtig druk is zijn vermogen te vermeerderen en als 't ware onder zijn geld bedolven zit, heeft (evenals een krijgsgevangene) zijn wapens weggegooid en den post der deugd in den steek gelaten.

Daar ge echter een krijgsgevangene (altijd nog) kunt verkoopen, zoo moet ge hem niet dooden: hij zal (als slaaf) u nog nuttig van dienst kunnen zijn: laat hem, gehard tegen zwaren arbeid, uw vee weiden of uw akker beploegen, laat hem als koopman op zee varen en te midden der golven overwinteren, laat hij (door ontzaglijken aanvoer) den prijs van het koren doen dalen[2]) en laat hem uw koren en andere levensmiddelen dragen.

Daarentegen zal alleen een braaf en wijs man den moed hebben te zeggen:[3]) »*Pentheus, koning van Thebe! welke onverdiende straf zult gij mij dwingen te lijden en te ondergaan?*« »Ik zal u al uwe bezittingen ontnemen!« »*Dus mijn vee, mijn vermogen, mijn huisraad, mijn zilveren vaatwerk: welnu, neem dat alles vrij weg!*« »Verder zal ik u, geboeid aan handen en voeten, door een hardvochtigen wachter streng laten bewaken!« »*De Godheid zelf zal mij, zoodra ik zelf het maar wil*[4]), *wel bevrijden!*« Daarmeê bedoelt hij, geloof ik: »*Ik wil* (vrijwillig) *sterven!*« De dood toch is het einde van alles[5]).

---

1) Vgl. Brief I, 2, 51.

2) Misschien beter: laat hem voor uw voorraad koren zorgen.

3) Vs. 73—79, zijn, met eenige wijziging voor 's dichters doel, ontleend aan de »Bacchanten« van Euripides (vs. 491 vlg.), waar Dionysus (= Bacchus), in de gestalte van een zijner priesters, door den Thebaanschen koning Pentheus, die den God niet herkende, gevangen genomen en met zware straffen bedreigd wordt.

4) Volgens de Stoicijnen was den wijze zelfmoord geoorloofd, wanneer hij niet meer zijner waardig kon leven.

6) *alles*: dus ook van alle menschelijk leed en ellende.

ZEVENTIENDE BRIEF.

Aan Scaeva [1]).

OVER OMGANG MET AANZIENLIJKEN.

INHOUD: Na een' korte inleiding, waarin de dichter bescheiden de volgende raadgevingen rechtvaardigt (*vs. 1—5*), raadt Hor. zijn vriend Scaeva, wanneer hij een gemakkelijk en rustig leven wil leiden, zich van allen omgang met aanzienlijken te onthouden; wilt ge 't echter goed hebben — vervolgt hij — sluit u dan bij de rijken aan (*12*). Vervolgens voert de dichter Diogenes en Aristippus sprekend in (*13—22*) en, zich bij de zienswijze van den laatste aansluitend, toont hij aan dat de omgang met aanzienlijken voor hem, die zich er op verstaat, niet alleen aangenaam is (—*22*), maar ook nuttig (—*32*) en eervol (—42). Verder is een bescheiden optreden hoofdzaak bij het dingen naar de gunst der aanzienlijken en moet men zich onthouden van onbescheiden wenschen, waardoor men zich als 't ware tot een bedelaar verlaagt (—*51*), maar evenzeer ook van jammerklachten, die spoedig den aanzienlijken begunstiger zouden vervelen en waarvoor hij ten laatste, als de nood werkelijk daar is, doof zou zijn (—*62*).

Hoewel gij, Scaeva! [2]) mans genoeg zijt om voor uw eigen belangen te zorgen en weet, op welke manier eigenlijk men met aanzienlijken om moet gaan: zoo verneem echter het oordeel hierover van uw vriend, die zelf nog onderricht noodig heeft en denk maar dat hier een blinde u den weg wil wijzen: zie evenwel toe of ook ik soms iets zeg, wat ge later in uw eigen voordeel wenscht aan te wenden.

---

1) Zie bij vs. 1.

2) *Scaeva*: een jongere vriend (vs. 16) van Hor.; overigens onbekend.

Als ge behagen schept in aangename rust en een slaap tot 6 à 7 uur in den morgen [1]), als u het stof, het geraas der rijtuigen en het rumoer in een kroeg (in de stad) ergert, dan raad ik u aan naar Ferentinum [2]) te gaan. Want niet voor de rijken alleen is genot en vermaak weggelegd; ook hij, die van zijn geboorteuur tot zijn dood onbekend en in 't verborgen leeft, heeft een gelukkig leven gehad. Maar wilt ge den uwen tot voordeel zijn en u zelven een weinig meer, dan gewoonlijk, te goed doen, ga dan met een hongerige maag naar een lekker en rijk voorzien maal.

»*Als Aristippus*«, zegt Diogenes [3]), »*zich kon vergenoegen met een schotel groente, dan zou hij geen omgang met grooten en aanzienlijken* [4]) *begeeren!*« »*Als Diogenes*«, zegt Aristippus, »*met grooten en aanzienlijken wist om te gaan, dan zou hij, die zooveel op mij te zeggen heeft, wel een afkeer krijgen van zijn groente!*« Zeg me nu eens, van wien van die beiden gij de woorden en daden goedkeurt en prijst, of liever, hoor, daar gij jonger (dan ik) zijt, van mij, waarom het gevoelen van Aristippus het beste is. Op de volgende wijze namelijk pareerde hij, naar men verhaalt, den bijtenden spot van dien Cynischen wijsgeer: »*Ik speel den tafelschuimer en den hansworst* [5]) *in mijn eigen belang, gij tot vermaak van het volk: wat ik doe is veel beter en schenkt mij meer aanzien en genot. Ik ben gedienstig en voorkomend en tot loon daarvoor rijd ik te paard en onderhoudt en voedt mij een koning; gij echter bedelt om een armzalige aalmoes, maar staat daardoor toch nog lager dan hij, die u wat geeft, ofschoon ge u er op beroemt, dat ge niemand noodig hebt!*«

Aristippus wist zich te schikken in alle omstandigheden en

---

1) In tegenstelling met den client, die reeds vóór dag en dauw zijn patroon moet bezoeken.

2) *Ferentinum*: stil landstadje in Latium (thans: Ferentino).

3) vs. 13—22: Samenspraak tusschen Diogenes en Aristippus. Over *Aristippus* zie Sat. II, 3, 100 met aant. *Diogenes* (404—322): de beroemdste der Cynische wijsgeeren, die ontbering, zelfs van de noodigste behoeften des levens, als het hoogste goed beschouwde; zijn bekende »ton« was in werkelijkheid een klein huisje van gebakken klei.

4) Aristippus vertoefde langen tijd aan het hof van den jongeren Dionysius te Syracuse.

5) Zie bij Sat. I, 5, 52.

toestanden des levens en streefde wel steeds er naar om 't beter te hebben, maar in den regel was hij met het tegenwoordige ook tevreden. Daarentegen zou 't mij verwonderen als Diogenes, wien zijn systeem van ontbering in een dubbelen mantel [1]) hult, zich in een tegenovergestelde levenswijze zou kunnen schikken. Aristippus zal niet wachten, tot men hem een purperen kleed cadeau geeft, maar hij zal, hoe dan ook gekleed, de het drukst bezochte plaatsen bezoeken en, even gepast en welvoegelijk, zoowel de rol van een arme als van een rijke spelen: Diogenes daarentegen is nog banger voor een te Miletus [2]) geweven mantel dan voor een dollen hond of een slang en zal liever van kou sterven, als men hem zijn armzalige plunje niet teruggeeft. Welnu, geef ze hem dan maar terug en laat hem dan maar verder als een dwaas voortleven!

Heldendaden in den krijg te verrichten en gevangen genomen vijanden in een triumftocht ten aanschouwe zijner medeburgers mede te voeren, is haast iets goddelijks en verdient onsterfelijken roem. Maar ook de voortreffelijkste mannen te behagen, is geen geringe lof. Doch niet ieder valt het te beurt naar Corinthe te gaan. [3]) Hij, die vreest, dat hem iets niet zal gelukken, blijft werkeloos neêrzitten. »*Mijnentwege!* [4]) *maar die zijn doel bereikte, heeft die dan gedaan wat een flink man betaamt?*« Zeker! want daarin [5]) ligt datgene, waarnaar wij streven of 't is nergens te vinden. De een is bang een zwaar werk te ondernemen, voorgevende dat het zijn zwakke krachten en zijn zwak lichaam te boven gaat: een ander weêrneemt het op zich en brengt het ten einde en voltooit het. Of mannelijke flinkheid en deugd is een ijdel woord, óf een man, die alles beproeft en in 't werk stelt (tot bereiking van zijn doel) oogst eer en loon in (voor zijn volharding).

---

1) *dubbele mantel*: d.i. een wijde grove mantel, die, dubbel omgeslagen, in plaats van het gewone over- en onderkleed door Diogenes werd gedragen.

2) *Miletus* (stad in Carië aan de kust van Kl.-Azië) was beroemd wegens hare kostbare, met purper geverfde wollen stoffen.

3) d.i. Niet ieder ziet zijn hoogste wensch vervuld. In de weelderige stad *Corinthe* was het genot duur en alleen voor rijken toegangelijk.

4) Opmerking van iemand, die Diogenes' leer is toegedaan; het volgende is weêr antwoord van den dichter.

5) In een mannelijk optreden.

Zij, die in tegenwoordigheid van hun begunstiger, over hun armoede zwijgen, zullen meer verwerven, dan hij die steeds vraagt en verzoekt. 't Maakt een groot verschil, of men bescheiden iets aanneemt, dan wel het weggrijpt. En toch is dát [1]) de hoofdzaak, de spil waar alles om draait. Wie zegt: »*Ik heb een zuster zonder bruidschat, een doodarme moeder en een stuk grond, dat men niet wil koopen en dat niet genoeg opbrengt om mij den kost te geven!*« die roept als 't ware: »*Geeft mij den kost!*« Een ander weèr, dat hoorende, roept dadelijk: »*Geeft mij ook wat!*« en zóó zal het brokje nog weêr in tweeën worden verdeeld. Maar als een raaf zijn bek kon houden als hij wat te eten vindt, dan zou hij meer te eten en veel minder ruzie en afgunst hebben [2]).

Wie (door zijn begunstiger) als reismakker meêgenomen wordt naar Brundisium [3]) of naar 't bekoorlijke Surrentum [4]) en dan aldoor maar klaagt over den slechten weg of de scherpe kou of den regen, of op huilenden toon vertelt dat zijn reiskoffertje opengebroken en zijn reisgeld hem ontkaapt is, die aapt de bekende streken na van een lichtekooi, die vaak al schreiende liegt, dat haar een halsketentje of een knieband ontstolen is, zoodat men eindelijk aan haar geen geloof meer slaat, als ze werkelijk wat verloren heeft en werkelijk daarover bedroefd is. Hij, die eenmaal bedrogen is, zal geen hand uitsteken om een goochelaar [5]) met gebroken been van de straat op te helpen, al stroomen dien de tranen ook langs de wangen en al roept hij ook, zwerende bij den heiligen Osiris [6]): »*Slooft me toch, 't is geen gekheid of grap; wreedaards! helpt mij, met mijn gebroken been, toch op!*« En die er bij staan, zullen hem toegrauwen: »*Zoek*, om u te helpen) *iemand, dien gij niet kent!* (want ons hebt ge al vaak genoeg bedrogen!).

1) *dát*: d.i. dat men over zijn armoede zwijgt, vgl. vs. 43.

2) Omdat nl. de andere raven op zijn geschreeuw komen toevliegen en hun aandeel aan den buit willen hebben.

3) Thans »Brindisi».

4) *Surrentum*: zeestad in Campanië.

5) z. v. a. kunstenmaker.

6) *Osiris*: Aegyptische godendienst, vooral van Isis, Osiris en Serapis, was te Rome zeer in zwang.

ACHTTIENDE BRIEF.

Aan Lollius [1]).

(VOORSCHRIFTEN, IN ACHT TE NEMEN BIJ OMGANG MET AANZIENLIJKEN).

In 20 vóór Chr. geschreven.

Deze Brief vormt als 't ware een voortzetting en aanvulling van den vorigen; de dichter wijzigt echter zijne raadgevingen naar den persoon, tot wien hij zich wendt: hier tot Lollius, een rijken jongen man, die den omgang met aanzienlijken zocht om carrière te maken: in den vorigen Brief tot Scaeva, een vermoedelijk arm jongmensch, die hetzelfde middel te baat neemt om zich uit drukkende omstandigheden te redden.

INHOUD: Vooreerst vermaant de dichter zijn vriend Lollius zich in den omgang met aanzienlijken niet schuldig te maken aan kruipende vleierij, noch omgekeerd aan ongemanierde ruwheid en stijfhoofdigheid (*vs. 1—20*). Houd u verder — zóó vervolgt hij — vrij van ondeugden en gebreken, al maakt ook uw begunstiger zich daaraan schuldig (*—36*), wees niet nieuwsgierig en verklap geen geheimen (*—38*), schik u voorkomend naar zijne neigingen en wenschen (*—66*), wees niet praatziek (*—72*) en gedraag u als fatsoenlijk man tegenover zijne huisgenooten (*—75*). Neem verder de grootste voorzichtigheid in acht wanneer gij een ander in zijne gunst

1) Zie bij vs. 1.

aanbeveelt (—*85*) en voeg u — hoe moeilijk 't soms ook zij — naar zijne luimen en wenschen (—*95*). Vervolgens raadt Hor. zijn vriend aan, door beoefening der filosofie, vooral naar levenswijsheid te streven als de eenige weg tot waar geluk (—*103*) en wijst ten slotte op zich zelf en zijn gelukkig leven op zijn Sabijnsch landgoed, als het levend bewijs van de waarheid zijner woorden (—*112*).

Als ik u goed ken, vrijmoedige Lollius! [1]) zult ge er u wel voor wachten de manieren van een kruipenden vleier [2]) na te volgen, als ge (aan een aanzienlijke) een blijk van vriendschap wilt geven. Evenals een fatsoenlijke vrouw in aard en levenswijze hemelsbreed verschilt van een lichtekooi, evenveel verschilt een vriend van een trouweloozen kruipenden vleier. Maar er is nog een ander gebrek, geheel tegenovergesteld aan het vorige en bijna nog grooter, nl. een boersche, onfatsoenlijke en plompe ongemanierdheid, die zich komt aanbevelen met tot op de huid kaal geschoren hoofdhaar en zwarte tanden [3]), terwijl ze daarmeê nog wel voor louter vrijmoedige openhartigheid en voor ware deugd wil doorgaan. Deugd echter is het midden tusschen twee ondeugden, en van beide even ver verwijderd. De een [4]), meer dan wel past geneigd tot gedienstigheid en als spottend hansworst aanliggend op de derde eetsofa [5]), is zoo bang voor een wenk van den rijke en herhaalt zoo vaak diens woorden of maakt (de andere gasten) op de hem ontvallende uitdrukkingen opmerkzaam, dat men haast zou gelooven dat een schooljongen de hem door zijn strengen meester voorgezegde woorden napraat of dat een mimenacteur [6]) een tweede rol voordroeg: de ander [7]) betwist vaak of een geit op zijn huid wol of haar draagt en

1) *Lollius*: dezelfde aan wien Brief I, 2 gericht is, zie aldaar bij vs. 1.
2) eig.: tafelschuimer, hansworst, zie bij Sat. I, 5, 52.
3) Aan zulk een verwaarloozing van uiterlijk maakten zich vooral de Stoïcijnsche en Cynische «deugdpredikers» schuldig.
4) d. i. de vleier van vs. 4.
5) Dus naast den rijken gastheer, zie bij Sat. II, 8, 24.
6) Zie bij Sat. I, 10, 6.
7) d. i. de ongemanierde van vs. 6.

verdedigt met de grootste heftigheid zijn nonsens, zeggende: «*Waarom zou ik niet het meeste geloof verdienen en, wat ik als waarheid beschouw, met kracht en klem mogen uitblaffen? Al kon ik (met zwijgen) een tweede leven verdienen, die belooning zou mij nog te min zijn*». En waarover loopt nu dat verschil van meening? Hierover, of Castor de bekwaamste is in zijn vak of Dolichos [1]); of de naaste weg naar Brundisium de Minucische of de Appische weg [2]) is.

Wie door dure en ontzenuwende liefde tot vrouwen of door het in het verderf stortende dobbelspel van geld en goed wordt beroofd, wie uit ijdelheid boven zijn krachten zich kleedt en zalft, wie door een rusteloos hem kwellenden honger en dorst naar geld wordt beheerscht, wie zich schaamt voor armoede en haar vermijdt en ontvlucht, die wordt door zijn rijken vriend, die vaak tien ondeugden meer heeft dan hij, gehaat en met den nek aangezien of, als hij hem niet haat, dan speelt hij den baas over hem of, evenals een liefhebbende moeder wenscht dat haar kinderen wijzer en deugdzamer zijn dan zij zelf, zoo wil hij dat ook van hem en zegt met een schijn van waarheid tot hem: «*Mijne middelen veroorloven mij dwaas te handelen; — Wedijver dus maar niet met mij! — gij hebt maar weinig geld: en een krap sluitende toga* [3]) *past een' verstandigen client: houd dus op met mij te wedijveren!*» Als Eutrapelus [4]) iemand wilde benadeelen, gaf hij hem kostbare kleederen: want — zoo dacht hij bij zich zelf — nu hij gelukkig is met zijn prachtige kleederen, zal hij vroeger nooit gekende plannen en verwachtingen gaan koesteren, hij zal een gat in den dag slapen, zijn eervollen dienst als client zal hij om een lichtekooi verwaarloozen, hij zal zich meer en meer in schulden steken, tot hij ten slotte een zwaardvechter wordt of voor dagloon het paard van een groentekoopman moet besturen.

---

1) *Castor* en *Dolichos*: twee zwaardvechters.

2) *Brundisium*, thans Brindisi. De *Minucische weg* werd in 305 vóór Chr. door den consul Tib. Minucius Augurinus aangelegd; over den *Appischen weg* zie bij Sat. I, 5, 3.

3) In tegenstelling met de rijken, die wijde toga's droegen.

4) *Eutrapelus* (d. i. de geestige): bijnaam van P. Volumnius, een Rom. Ridder en tijdgenoot van Cicero.

Tracht nooit achter zijne [1]) geheimen te komen en houd, wat hij u heeft toevertrouwd, voor u, al wordt ge ook, onder den invloed van wijn of toorn, tot spreken geprikkeld.

Prijs ook niet uw eigen liefhebberijen en laak niet die van anderen [2]) en maak geen verzen, als hij op de jacht wil gaan. Zóó ging de eendracht en vriendschap tusschen de tweelingbroeders, Amphion en Zethus [3]), te niet, totdat de lier (van Amphion), verdacht en gehaat bij zijn norschen broeder [4]), zweeg. Amphion namelijk schikte zich, naar men verhaalt, naar den aard van zijn' broeder: schik gij u (evenzoo) naar de zachte bevelen van een veelvermogenden vriend en zoo vaak hij zijn muilezels, met Aetolische [5]) netten beladen, en zijn honden ter jacht naar buiten in 't veld brengt: maak u dan ook op en zet (voor een poos) de knorrige ernst van uw ongezellige Muze op zij, opdat ge ('s avonds) evenals uw vriend van het wildbraad, door eigen moeite en inspanning verkregen, kunt meê eten: want de jacht is bij de Romeinen een lievelingsbezigheid, nuttig voor goeden naam, leven en lichaam, vooral (voor u) omdat gij gezond en sterk zijt en ge de jachthonden in snellen loop en het wilde zwijn in kracht best kunt overtreffen. Voeg daar nog bij, dat niemand de den man passende wapens sierlijker en geschikter hanteert dan gij: ook behoef ik u niet te herinneren, onder welk een bijvalsgejuich der omstanders gij op het veld van Mars [6]) wapenoefeningen houdt; en — wat de kroon zet op alles — als jonge man hebt gij den strengen krijgsdienst en den Cantabrischen oorlog [7]) meegemaakt, onder leiding van den

---

1) d. i. van een rijken vriend of begunstiger.

2) In 't bizonder die van uw vriend of begunstiger.

3) *Amphion* en *Zethus*, zonen van Juppiter en Antiope; *Zethus*, een herder en landbouwer, en van meer ruwen aard, beschimpte zijn broeder *Amphion* wegens diens voorliefde voor muziek.

4) Zethus meende nl. dat de muziek op zijn broeder een ontzenuwenden invloed uitoefende.

5) *Aetolische* (d. i. ter jacht op wilde zwijnen geschikt): toespeling op Meleager, die het Calydonisch everzwijn doodde, zie Ovid. Metam. 8, 260—444 (in mijne vertaling).

6) Zie bij Sat. I, 1, 91.

7) In 25 vóór Chr., toen Augustus de Cantabriërs en Asturiërs onderwierp; spoedig echter stonden de Catabriërs weêr op, maar werden in 20 v. Chr. door Agrippa voor goed onderworpen.

veldheer [1]), die nu [2]) de Romeinsche adelaars, aan de tempels der Parthen opgehangen, afrukt en de landen, die er soms nog aan ontbreken, aan het Romeinsche rijk toewijst en toevoegt [3]). En — opdat ge u daaraan [4]) niet onttrekt of, zonder reden tot verontschuldiging, afwezig zijt — ofschoon ge er steeds voor zorgt niets te doen, wat tegen maat en melodie [5]) strijdt: (zoo denk steeds hiéraan:) soms houdt ge ook zelf u wel eens bezig met spel en kortswijl op uw vaderlijk landgoed: (bij voorbeeld) uw leger verdeelt zich in twee vloten en, onder uw aanvoering [6]), wordt door uw slaven, als waren zij vijanden, een voorstelling gegeven van den slag bij Actium [7]), waarbij uw broêr uw tegenstander [8]) en de vijver de Adriatische zee [9]) voorstelt, totdat de gevleugelde Victoria [10]) eindelijk een van u beiden met loof bekranst. En hij, die gelooft, dat ge werkelijk instemt met zijn liefhebberijen, zal met beide duimen [11]) uw spel en kortswijl goedkeuren en prijzen.

Om u nog verder eenige vermaningen en waarschuwingen te geven, als gij ten minste nog een vermaner noodig hebt: zie er in vele gevallen wel op toe, wat, over wien en tot wien ge spreekt. Mijd en schuw hem, die u wil uithooren: want zoo iemand is tevens een babbelaar, die alles oververtelt en ooren, die altijd wijd open staan (om wat te hooren), bewaren niet lang wat hun in vertrouwen is toevertrouwd, en het woord, dat eenmaal den mond is ontvlogen, vliegt [12]) onherroepelijk steeds voort.

---

1) Augustus.

2) In 20 vóór Chr.; vgl. verder bij Brief I, 12, 27.

3) Met eenige overdrijving doelt Hor. hier waarschijnlijk slechts op Armenië, dat in 20 aan Artaxias ontnomen en aan Tigranes geschonken werd.

4) d. i. aan het jachtvermaak van uw vriend.

5) d. i. tegen wat betamelijk en fatsoenlijk is.

6) Dus in de rol van Caesar Octavianus (Augustus).

7) *Slag bij Actium*: 2 Sept. 31 vóór Chr. tusschen Octavianus en Antonius.

8) Dus in de rol van Antonius.

9) *Actium*, kaap en stad in Acarnanië, lag aan de *Adriatische zee* (eig. aan de Jonische zee, een deel der Adriatische).

10) De Godin der Overwinning werd gewoonlijk gevleugeld voorgesteld.

11) Ten teeken van bijval drukten de toeschouwers bij de zwaardvechtersspelen den duim tusschen de gesloten vingers; *met beide duimen*, hier dus z. v. a. zal dubbel u prijzen.

12) Evenals een pijl.

Laat voorts geen dienstmaagd of dienstknaap binnen den marmeren drempel van uw' alle eerbied en achting waardigen vriend uw zinnelijke lusten opwekken, opdat hij, als meester van een' schoonen dienstknaap of lieve dienstmaagd, u niet met een voor hem onbeduidend geschenk gelukkig make of, is hij minder vrijgevig en al te vasthoudend, u krenke en bedroeve.

Zie ook zorgvuldig en nauwlettend toe, wien ge in zijn gunst aanbeveelt, opdat ge u niet later behoeft te schamen over verkeerde handelingen van uw beschermeling. Wij vergissen ons wel eens en bevelen soms iemand aan, die 't niet verdient: maar neem dan hem, die door eigen schuld wordt gedrukt, niet langer in uw bescherming, opdat ge een ander, dien ge door en door kent, kunt redden, wanneer valsche beschuldigingen hem aanvallen en ge hem, die in u zijn volle vertrouwen stelt, kunt steunen en beschermen: immers, wanneer zijn goede naam door lastertongen, zooals die van Theon [1]), te kort wordt gedaan, voelt en bemerkt ge dan niet, dat gij zelf binnen kort het zelfde gevaar zult loopen? Uw eigen belangen immers loopen gevaar, als het huis van uw buurman in brand staat en het vuur, dat bij tijds niet gebluscht wordt, neemt gewoonlijk in omvang en kracht toe.

In de oogen van onervarenen is het dienen van een veelvermogenden vriend zoet en heerlijk: maar hij, die er ondervinding van heeft, mijdt en schuwt het. Zoolang uw schip in volle zee is, moet ge er voor zorgen, dat de wind, als hij omslaat, u niet weêr naar land terugvoert [2]). Wie droevig is mijdt het gezelschap van den vrolijke, blijgeestige schertsers dat van droevigen, wie snel een besluit neemt en handelt dat van den bedachtzame en wie langzaam en traag is van aard gaat niet graag om met den werkzame en ijverige; dorstige drinkers die graag, zelfs midden in den nacht, Falernischen wijn [3]) drinken, hebben een afkeer van u, als ge den u toegereikten beker weigert, al zweert ge ook dat ge 't alleen laat, omdat ge bang zijt dat de dampen van den wijn u des nachts naar het hoofd zullen stijgen. Weg met de

1) *Theon*: een vrijgelaten slaaf, berucht om zijn kwaadspreken en lasteren.

2) Beeldspraak voor: zorg, dat ge de vriendschap en gunst van uw begunstiger behoudt.

3) Zie bij Sat. I, 10, 24.

sombere wolken van den ernst op uw voorhoofd: want wie werkelijk bescheiden en ingetogen is, laadt vaak den schijn op zich, dat hij achterhoudend en gesloten van aard is en wie meestal zwijgt en zijn oordeel voor zich houdt, dat hij een scherp beoordeelaar en berisper is.

Lees echter, onder alle omstandigheden des levens, de geschriften der wijsgeeren en vraag hen om raad, hoe gij rustig uw leven kunt doorbrengen, of de steeds arme begeerte (naar meer) u moet kwellen en folteren en de hoop op en vrees voor (het verlies van) dingen, die u ter nauwernood eenig nut opleveren, voorts of de deugd iets is, dat men aanleeren kan dan of ze van nature ons geschonken is, verder wat uwe zorgen verminderen kan, wat u met u zelven tevreden en vergenoegd kan maken, wat u de ware gemoedsrust kan geven, eer of een zoet winstje [1]), dan wel of ge in afzondering en onopgemerkt door de groote menigte uw levenspad moet bewandelen.

Wat mij zelven betreft: zoo vaak het koele beekje Digentia [2]) mij verkwikt, waaruit de bewoners drinken van Mandela [3]), het dorpje, dat rilt van de bergkou: wat meent ge wel dat ik dan gevoel? Wat denkt ge, mijn vriend! dat ik dan den Goden afsmeek? Dat ik mag behouden, wat ik thans bezit, ook al was het iets minder en dat ik, wat mij van 't leven nog rest, als namelijk de Goden mij nog een langer leven beschoren hebben, naar mijn eigen zin en goedvinden mag doorbrengen; verder dat ik een ruimen voorraad van boeken [4]) en van veldvruchten, telkens voor een jaar voldoende, mag hebben, opdat ik niet behoeve te dobberen tusschen vrees en hoop voor een onzekere toekomst! Maar 't is genoeg, Juppiter die alles geeft en ontneemt, te smeeken, dat hij mij (een gezond) leven en (een ruimen) overvloed geve; een gelijkmatig gestemd gemoed [5]) zal ik wel mij zelven verschaffen.

---

1) Z. v. a. rijkdom.
2) Zie bij Brief I, 14, 29.
3) *Mandéla* (thans: Cantalupo Bardela): een dorpje, dicht bij Hor.' Sabijnsch landgoed op het gebergte gelegen; van daar de grootere koude, waarover Hor. spreekt, maar waarvan hij op zijn landgoed geen last had (zie Brief I, 16, vs. 5—8).
4) *boeken*: vgl. Sat. II, 3, 11 vlg.
5) Z. v. a. gemoedsrust.

NEGENTIENDE BRIEF.

Aan Maecenas [1]).

(ZELFVERDEDIGING DES DICHTERS TEGEN DE NAVOLGERS EN BENIJDERS ZIJNER POËZIE).

INHOUD: Na eerst (vs. *1—20*) op scherpen toon zich te hebben gericht tegen de dwaze voorstellingen, die zijne navolgers omtrent den waren dichter koesteren en hun, als dichters, alle oorspronkelijkheid te hebben ontzegd, bewijst Hor., met rechtmatig gevoel van eigenwaarde, dat hij zelf, trots hetgeen hij aan zijn Grieksche voorbeelden ontleende, oorspronkelijk en zelfstandig gebleven is (*—34*). Op even scherpen toon hekelt de dichter in het tweede gedeelte de lage motieven zijner benijders (*—49*).

Als gij, geleerde [2]) Maecenas! geloof hecht aan het woord van den ouden Cratinus [3]), dan kunnen gedichten, die door waterdrinkers geschreven zijn, niet lang in den smaak vallen en stand houden. Sedert Bacchus de (van bezieling) half razende dichters opnam in de schaar zijner Satyrs en Faunen [4]), roken zelfs de liefelijke Muzen bijna altijd des morgens vroeg

---

1) Zie bij Sat. I, 1, 1.

2) *Maecenas* was een degelijk kenner der Gr. en Rom. literatuur.

3) Over den Griekschen blijspeldichter *Cratinus* zie bij Sat. I, 4, 1.

4) *Satyrs en Faunen*: berg- en boschgeesten, die met de Bacchanten het gevolg van Bacchus uitmaakten.

nog [1]) naar den wijn. Homerus bewijst door den lof [2]), dien hij den wijn toezwaait, dat hij een liefhebber van wijn was; vader Ennius [3]) zelf stormde nooit op een bezingen van den krijg los dan wanneer hij te veel had gedronken. Zoodra ik eenmaal (als ware ik een praetor) de verordening [4]) had uitgevaardigd: »*Het Forum en het Puteal van Libo zal ik aan nuchtere lui overlaten en aan ernstige, drooge lui zal ik de gave van zingen en dichten ontnemen!*« haastten zich de (prul)dichters des nachts om het hardst wijn te drinken en over dag naar wijn te stinken. Hoe? Als iemand zonder manieren, met een barsch gezicht, bloote voeten en met een krap geweven toga aan, Cato [5]) naäapt, zou hij dan daarmeê de mannelijke deugd en het karakter van Cato naar waarheid kunnen weêrgeven? Iarbita, naijverig op de welsprekende tong van Timagenes [6]), schreeuwde zich schier te bersten, terwijl hij vol ijver alle krachten inspande om voor geestig en welbespraakt te worden gehouden. Een voorbeeld, welks gebreken gemakkelijk na te volgen zijn, brengt ons, juist door die gebreken, op een dwaalspoor. Zag ik toevallig eens bleek, dan zouden zij [7]), om toch ook maar bleek te zijn, aftreksel van wilde komijn gaan drinken. O gij naäapers! slaafsch vee! hoe vaak hebben uw luidruchtige dolzinnige pogingen (om mij na te volgen) mijn gal doen overloopen, maar vaak ook mijn lust tot schertsen en spotten opgewekt!

FERUS → VULTU TORVO PEDE NUDO EXIGUA TOGA TEXTORE

---

1) *nog* naar den wijn, dien zij (met de dichters) des nachts hadden gedronken.

2) *Homerus* noemt den wijn: godlijke drank, honingzoet, het hart verheugend, heerlijk om te drinken, mannen kracht schenkend, enz.

3) *Ennius*: zie Inleiding op de Satiren; Hor. doelt hier op de Annales (Jaarboeken) van Ennius, waarin deze de Romeinsche oorlogen, vooral de Punische, bezong. *Te veel had gedronken* moet natuurlijk *cum grano salis* opgevat worden.

4) *Verordening*: Hor. spreekt hier natuurlijk in scherts. *Forum* (vgl. bij Sat. II, 5, 27) hier z. v. a. rechtszaken. *Puteal van Libo* (vgl. bij Sat. II, 6, 35) hier z. v. a. geldzaken.

5) Bedoeld wordt *Cato* minor Uticensis, een rechtschapen man en streng aanhanger der oude Rom. staatsregeling; na den slag bij Thapsus (46 v. Chr.) bracht hij, om niet den ondergang der vrijheid te overleven, zichzelf om het leven.

6) *Iarbita,* overigens onbekend. *Timagenes*, een Alexandrijnsche leeraar in de welsprekendheid en geschiedschrijver, kwam als krijgsgevangene te Rome en wist zich de gunst van Augustus te verwerven, die hij echter later door te groote vrijmoedigheid en scherpheid van tong weder verloor.

7) d. i. de pruldichters, die Hor. trachtten na te volgen.

Ik was de eerste die, vrij en onafhankelijk mijn voet zette op een nog onbetreden gebied en ik heb niet angstvallig de voetsporen van anderen gedrukt. Wie zelfvertrouwen bezit, zal, evenals de koningin haar bijenzwerm, als aanvoerder anderen [1]) leiden en besturen. Ik was de eerste, die Latium de iamben van Paros [2]) heb geleerd, waarbij ik wel de versmaat en den vurigen hartstocht van Archilochus navolgde, maar niet den inhoud (zijner verzen) en zijn woorden, die Lycambes [3]) ter dood toe vervolgden en kwelden. En opdat ge mij om die reden soms niet met een minderen eerekrans versiert, omdat ik schroomde zijn versmaten en den bouw zijner gedichten te veranderen: zoo weet, dat ook Sappho [4]), de dichteres met mannelijk-krachtige bezieling, haar liederen inrichtte en voegde naar de versmaten van Archilochus, en evenzoo deed ook Alcaeus [5]), maar beider liederen verschillen van de zijne in onderwerp en aard en zij zoeken niet naar een schoonvader [6]) om dien met venijnige verzen te honen en te beschimpen, noch knoopen ze met schimpdichten een strop voor een bruid. Beiden (Alcaeus en Sappho), vroeger door geen anderen mond nagezongen, heb ik, de Latijnsche lierdichter, bij mijne landgenooten bekend gemaakt [7]); en het verheugt mij, dat ik, die die vroeger onbekende versmaten invoerde, thans door lieden van beschaving en aanzien [8]) word gelezen en dat mijne gedichten door zulke handen gaan.

---

1) *anderen*: blinde navolgers.

2) Wel waren iambische verzen reeds lang vóór Hor. bekend, maar hier doelt de dichter met »*iamben van Paros*« op zijne *Epoden* (een dichtsoort, vroeger bij de Rom. onbekend). In zijne *Epoden* (zie Leven van Hor. pag. VIII) volgde Hor. den beroemden Griekschen lierdichter *Archilochus* van *Paros* (bloei: begin der 7e eeuw vóór Chr.) na, die het eerst den trimeter iambicus en tevens vele andere versmaten uitvond en die vooral in zijne »*Epoden*« uiterst heftig en scherp was.

3) *Lycambes* weigerde aan *Archilochus* zijne dochter *Neobule* ten huwelijk te geven, waarop de dichter hem met zijne spotliederen zoozeer vervolgde, dat hij met zijn dochter uit wanhoop zich ophing.

4) *Sappho*: lyrische dichteres uit het Aeolische Lesbos, bloeide omstr. 600 vóór Chr.

5) *Alcaeus*: lyrisch dichter, tijd- en landgenoot van Sappho.

6) *Schoonvader*: zooals *Lycambes*; *bruid*: zooals *Neobule*, vgl. aant. 3.

7) Van de 104 Oden, die Hor dichtte, zijn 37 in Alcaeische en 26 in Sapphische versmaat gedicht.

8) Zie Sat. I, 10, 81—87.

Wilt ge misschien weten, waarom sommige ondankbare lezers mijne gedichten te huis prijzen en er meê op hebben, maar buitenshuis onbillijk ze misprijzen en er op afgeven: dat komt omdat ik geen jacht maak op den bijval der wufte en veranderlijke groote menigte door dure gastmalen te geven of door het schenken van afgedragen kleederen en omdat ik, die graag dichters van naam hoor en hun ook wel eens mijn versjes voorlees, mij niet verwaardig de gunst te verzoeken van schoolmeesterachtige letterkundig-critische clubs. Vandaar al hun afgunst en spijtige verbittering tegen mij! Zeg ik eerlijk weg: »Ik schaam mij mijn geschrijf, dat een volle toehoorderszaal onwaardig is, voor te lezen en zóódoende mijn beuzelpraatjes nog eenig gewicht bij te zetten!« dan zegt zoo'n criticus: »*Ge spot met ons en ge bewaart uw gedichten alleen voor Juppiter's*[1]) *ooren: want bij u zelf zijt ge er van overtuigd dat uw gedichten overvloeien van poëtischen honing en in uw eigen oogen maakt ge prachtige verzen*[2])!« Tegen zulke praatjes spottend den neus op te trekken, durf ik niet recht[3]) en, opdat hij mij soms niet te lijf gaat met zijn scherpe nagels (van afgunst en nijd), roep ik dan maar: »De plaats, die gij voorstelt[4]), staat mij niet erg aan!« en vraag dan om uitstel. Want laat ik mij met die lui in, dan ontstaat er gewoonlijk heftig verschil en gramschap en de gramschap baart weêr ruwe vijandschap en doodelijke ruzie en strijd.

---

1) d. i. Augustus.
2) Men legt dus mijn bescheidenheid als hoogmoed uit.
3) Spottend-ironisch.
4) d. i. de plaats, waar Hor. dan zijn gedichten zou voorlezen.

TWINTIGSTE BRIEF.

De Dichter aan zijn Boek.

GESCHREVEN IN 20 (VÓÓR DEN 8EN DECEMBER) VORMT DEZE BRIEF ALS 'T WARE EEN »NASCHRIFT« BIJ DE UITGAVE VAN HET 1E BOEK DER BRIEVEN.

INHOUD: De dichter richt zich tot zijn Boek, als tot een kind of jongen slaaf, die gaarne in de wijde wereld zijn geluk wil beproeven, met de volgende vermaningen: Aan veel onaangenaams zult ge bloot staan en vaak naar huis terug verlangen; wel zult ge een poos in den smaak vallen, maar — wie weet hoe kort? misschien zelfs zult ge als schoolboek tot leesoefeningen moeten dienen! Wie intusschen belang in mij stelt, kunt ge, bij gelegenheid, een en ander over mij, uw vader, mededeelen.

Het schijnt wel, mijn Boek! dat ge reikhalzend verlangende blikken slaat naar Vertumnus [1]) en Janus [2]), natuurlijk om daar, netjes met puimsteen opgeknapt, op het boekenstalletje der Sosii [3]) te koop te staan. Gij hebt (ik zie 't wel!) een hekel aan

1) *Vertumnus* (vgl. bij Sat. II, 7, 14), hier als God van koop en verkoop.

2) *Janus* (vgl. bij Sat. II, 6, 20 en II, 3, 19); dicht bij een der 3 *Jani* (»passages«) stond het beeld van Vertumnus, in de beruchte Tuscische wijk (vgl. bij Sat. II, 3, 228); hier doelt Hor. op de boekenstalletjes, in de nabijheid van Vertumnus en Janus opgeslagen; vlg. ook bij Sat. I, 4, 71.

3) De *»gebroeders Sosii«*: bekende boekhandelaars in Hor.' tijd. De uiteinden der papyrus- of perkamentrollen werden met *puimsteen* glad gewreven.

sleutels en zegels [1]), die een zedig boek niet onaangenaam zijn; ge klaagt er over, dat ik u slechts aan weinige vrienden laat zien en ge prijst het meer vrije, openbare leven, hoewel ik u toch zóó niet heb opgevoed. Nu! haast u dan maar naar het Forum, waarheen ge zoo vurig verlangt af te dalen [2]): maar zijt ge eenmaal (uit mijn bewaking) ontslagen [3]), dan kunt ge (denk daar wel aan!) nooit weêr terugkeeren. »*Wat ben ik, rampzalige, begonnen? Wat heb ik (dwaaselijk) gewenscht en gewild?*« zult ge nog eens zeggen, als men u onaangenaam heeft bejegend; en ge weet ook, dat, zoodra een liefhebber van u verzadigd is en niets meer aan u vindt, ge in een nauwe doos weêr wordt opgeborgen [4]). En bedriegt mij, uit spijt over uw laakbare eigenzinnigheid, mijn profetische blik niet, dan zult ge te Rome, zoolang ge nog jong en nieuw zijt, wel gezocht en in trek zijn: maar zoodra ge, door de knuisten van 't mindere volk betast en beduimeld, vuil en smerig begint te worden, zult ge, als men u niet meer leest, of door trage motten langzaam doorknaagd worden, of ge zult naar Utica de wijk nemen of, stevig ingepakt, naar Ilerda [5]) worden gezonden. Dan zal ik, naar wiens waarschuwingen gij niet hebt geluisterd, vol leedvermaak om u lachen, evenals die landman, die zijn baloorigen ezel, die niet gehoorzaam wilde zijn [6]), ten slotte, door toorn vervoerd, in den afgrond stiet: wie toch zou de moeite willen doen om iemand, tegen diens wil in, te behouden en te redden? Ook dít staat u te wachten, dat de ouderdom met zijn beverige stem u besluipt, terwijl ge, in afgelegen stadswijken, aan kinderen de beginselen van 't abc. moet inprenten! Gebeurt

---

1) Te huis bewaarde men de boekrollen in doozen (capsae), die in gesloten en verzegelde boekenkasten (scrinia) werden weggeborgen.

2) *afdalen*: het Forum lag nl. lager dan de naburige heuvels; Hor. woonde op den Esquilijnschen heuvel.

3) *ontslagen*: het Lat. werkwoord, hier gebezigd, beteekent tevens (met het oog op het Boek): *uitgegeven*.

4) *opgeborgen*: met het oog op den jongen knaap kan men ook vertalen: dat ge verlaten en in den steek zult gelaten worden.

5) *Utica*: stad in de Rom. provincie Africa; *Ilerda*: stad in Hispania Tarraconensis. Zin: als in Rome het nieuwtje van u af is, zijt ge, half versleten, nog goed genoeg om in de provinciesteden tot lectuur te dienen.

6) d.i. niet van den rand eener rots wilde weggaan.

het intusschen soms, dat een niet te warme avond u (op de boekenstalletjes) wat meer toehoorders (dan gewoonlijk) verschaft, zeg hun dan dat ik de zoon ben van een vrijgelaten slaaf[1]) en dat ik, hoewel uit nederigen stand, mijne vleugels ver buiten het nest heb uitgeslagen: zóó kunt ge, wat ge aan mijn afkomst ontneemt, bij mijne verdiensten voegen; voorts dat ik in gunst stond bij de voortreflijkste mannen in vrede en oorlog[2]) te Rome, dat ik klein ben van gestalte en vroeg grijs was, dat ik graag mij in 't zonnetje koester en dat ik wel gauw opvliegend en driftig, maar toch ook gauw weêr te verzoenen en neêr te zetten ben. En is er soms iemand, die naar mijn ouderdom vraagt, dan wete hij, dat ik 44 Decembermaanden beleefd heb in het jaar, waarin consul Lollius een weinig later Lepidus tot ambtgenoot kreeg[3]).

---

1) Vgl. Sat. I, 6, 46 en 89.

2) b.v. Augustus, Maecenas, Agrippa, Asinius, Munatius Plancus, Messalla e. a. (vgl. Leven van Hor. pag. VII).

3) Hor. was 8 Dec. 65 v. Chr. geboren; hij had dus 44 jaar geleefd en stond nu in zijn 45e levensjaar; daar verder *Lepidus* en *Lollius* in 21 v. Chr. consuls waren, is dus het 1e Boek der Brieven tusschen 8 Dec. 21 en 8 Dec. 20 v. Chr. uitgegeven.

EERSTE BRIEF.

Het 2e Boek der Brieven werd geschreven tusschen 18 en 13 vóór Chr.

Aan Augustus.

(KRITIEK DER LATIJNSCHE POËZIE).

Hoogst waarschijnlijk in 14 vóór Chr. geschreven.

(Dat Hor. aan een man als Augustus een brief richtte over »kritiek der Latijnsche poëzie«, behoeft ons niet te bevreemden; Augustus toch, een der meest ontwikkelde mannen van zijn tijd, stelde zeer veel belang in de literatuur van zijn volk en schreef zelf niet alleen verscheidene werken in proza, maar beoefende ook — hoewel met weinig succes — de poëzie).

De aanleiding tot het dichten van dezen Brief was volgens Suetonius (75—160 na Chr.) in diens »Leven van Horatius« de volgende: Augustus had zich, na het lezen van den 2n en 3n Brief uit het 2e Boek, beklaagd dat Hor. geen enkele »Brief« speciaal aan *hem* gericht had, waarop de dichter aan 's keizers wensch voldeed door het dichten van dezen »*Brief aan Augustus*«.

De INHOUD is ongeveer deze: Na eene korte verzekering dat hij niet lang Augustus' kostbaren tijd in beslag zal nemen (*vs. 1—4*), gaat de dichter aldus voort: Van oudsher zijn de verdiensten der oude Heroën, gedurende hun aardsche leven, steeds miskend; slechts met U, Augustus! maakt het Rom. volk in dit opzicht eene uitzondering (*—17*). Overigens echter is het Rom. volk — met name op het gebied der literatuur en in 't bizonder der dichtkunst — juist met het óude ingenomen, maar minacht al wat nieuw is (*—27*). Dat

dit geheel verkeerd is, is zeker; immers, ómdat bij de Grieken de oudste gedichten de beste zijn, volgt daaruit nog niet, dat ditzelfde ook bij de Rom. het geval is (—*33*) en ten tweede is het totaal onmogelijk een scherp afgebakende grenslijn te trekken tusschen wat oud en wat nieuw is (—49). Na daarop als voorbeeld verscheidene, slechts om hun oudheid, bewonderde dichters te hebben opgesomd (—*62*), bewijst de dichter dat zulk eene waardeering hoogst eenzijdig is en dat men evenmin de oude dichters te hoog als de nieuwere te laag mag schatten (—*89*). Hoe geheel anders bij de Grieken! *zij* begroetten steeds met blijdschap iedere nieuwe verschijning op het gebied der literatuur (—*102*), bij *ons* daarentegen, wier voorvaderen zoo praktisch waren, is thans de beoefening der dichtkunst een mode, een rage geworden (—*117*). Toch heeft deze liefhebberij ook hare goede zijde, zelfs voor den Staat (—*138*). Onze oude landelijke volkspoëzie, oorspronkelijk in vereering der Goden wortelende, ontaardde later in zoo teugellooze schimpdichten, dat de wet eindelijk door strafbepalingen daaraan paal en perk moest stellen (—*155*) en hoewel later de Grieksche beschaving haar veredelenden invloed deed gevoelen, bleven toch nog vele gebreken bij onze dichters bestaan (—*176*). De schuld daarvan ligt vooral aan den slechten smaak van ons publiek, van welks luimen de dichter, vooral de dramatische dichter, afhangt (—*207*). Niet, dat *ik* de dramatische poëzie versmaad, veeleer acht ik haar juist zeer hoog; maar ook de gedichten, die men leest, moeten naar waarde geschat worden (—*218*). 't Is waar, wij dichters zijn vaak zelf de schuld er van, dat Gij ons niet de gewenschte opmerkzaamheid schenkt (—*228*), maar toch zijn die dichters, die Uwe daden zullen bezingen, Uwe aandacht niet onwaardig, want groote daden kunnen slechts door groote dichters naar waarde verheerlijkt worden (—*244*); daarom dan ook staan dichters als Vergilius en Varius met recht hoog in Uwe gunst en waardeering aangeschreven (—*250*). Ik daarentegen voel mij te zwak om in een Epos Uwe daden te bezingen en — een slecht lofdicht is in zeker opzicht een spotdicht — op held en dichter beiden! (—*270*).

Terwijl Gij, Augustus! alléén den last van zoovele en zoo gewichtige werkzaamheden torst, terwijl Gij het Romeinsche rijk met kracht van wapenen beschermt [1]), het door reinheid

1) Dit ziet voornamelijk op Augustus' veldtocht naar Gallië en Spanje, 16—13 v. Chr.

der zeden veredelt [1]) en door wetten verbetert [2]), zou ik tegen het algemeen welzijn zondigen, als ik door een langen Brief U Uw (kostbaren) tijd ontroofde [3]).

Romulus, vader Bacchus en Castor en Pollux zijn, na grootsche en roemrijke daden te hebben verricht, onder de Goden opgenomen, maar toen zij nog (op aarde) den grond door landbouw en het menschelijk geslacht door beschaving veredelden, toen zij nog ruwe oorlogen en veeten bijlegden, akkers verdeelden en toewezen en steden stichtten, beklaagden zij er zich over, dat aan hunne verdiensten niet de verwachte dank en bijval ten deel viel. Hij, die de afgrijselijke Waterslang [4]) versloeg en met zwaren, door 't noodlot hem opgelegden, arbeid de bij ieder bekende monsters overweldigde en bedwong, moest (eveneens) ondervinden, dat afgunst en nijd eerst na iemands dood worden overweldigd en bedwongen. Want hij, die de verdiensten van anderen, die beneden hem staan, neèrdrukt en verkleint door den luister der zijne, geeft daardoor die anderen aanstoot en grieft hen; maar is die luister door zijn dood verdoofd, dan wordt hij door ieder geacht en bemind. U echter, die nog op aarde toeft, bewijzen wij nu reeds, bij Uw leven, goddelijke eer en wij richten altaren [5]) op, waarbij we Uw goddelijke majesteit aanroepen als we een eed zweren, daarbij tevens bekennende, dat niets van alles, wat was of nog zijn zal, U evenaart.

Maar dit Uw volk, dat wijs en billijk handelt door U alléén

---

1) In 19 v. Chr. werd aan Augustus het »toezicht over de zeden« opgedragen, in 18 en 11 nogmaals.

2) In 18 v. Chr. vaardigde Augustus een wet uit tegen den ongehuwden staat en tegen kinderloosheid (in 9 na Chr. nog nader aangevuld en verscherpt).

3) In gedachten bij te voegen: »'t zij zoo! toch zal ik, omdat Gij het verlangt (zie Inl. op dezen Brief) het er op wagen«.

4) De Lernaeische (Lerna in Argolis) Waterslang met 7 of meer koppen; Hercules bond den strijd met het monster aan, maar telkens als hij één kop afhieuw, groeiden er twee voor in de plaats, totdat hij, door telkens de gapende wonden met brandende stukken hout dicht te schroeien, er in slaagde het ondier te dooden.

5) In 19 v. Chr. besloot de Senaat, bij Augustus' terugkeer uit Azië, ter zijner eere een altaar op te richten. Op de *Gemma Augustea*, een onyx-camée (30 bij 26 centim) te Parijs, de vergoding van Augustus voorstellende, komt Augustus als Juppiter voor.

boven onze heroën [1]) en boven die der Grieken [2]) te stellen, schat al het overige geenszins naar gelijken regel en maatstaf en het heeft een afkeer van en haat tegen alles, wat niet reeds aan de aarde is ontrukt en zijn tijd heeft beleefd; het schenkt alles, wat oud is, zóózeer zijn bijval en gunst, dat, naar het pleegt te beweren, de wetstafelen [3]) die verbieden te misdoen en welke de tienmannen als heilig en onverbrekelijk hebben verordend en vastgesteld, verder de verbonden welke de koningen van Rome [4]) met de inwoners van Gabii of met de onbuigzaam-strenge Sabijnen onder van weêrskanten gelijke bepalingen sloten en eindelijk ook de boeken der pontifices [5]) en de aloude geschriften der zieners en waarzeggers, door de Muzen zelve op den Albaanschen berg [6]) in háár taal waren ingegeven en opgesteld.

Indien, omdat de oudste geschriften der Grieken tevens verreweg de voortreffelijkste zijn, de Romeinen daarom met dezelfde weegschaal moeten worden gewogen, dan behoeven we verder geen woord meer te verspillen: dán is ook de pit van een olijf niet hard en evenmin is dan de bast van een noot hard; dán hebben wij natuurlijk het hoogste, wat te bereiken is, bereikt en schilderen en zingen en worstelen wij met nog meer kunst en nog beter dan de met olijfolie ingewreven Grieken! [7])

Als de tijd gedichten, evenals hij 't den wijn doet, van beter gehalte maakt, dan zou ik graag wel eens willen weten, hoeveel jaren er moeten verloopen om aan gedichten den eersten prijs toe te kennen. Moet een dichter, die honderd

---

1) Zooals b.v. Romulus.

2) Zooals b.v. Castor en Pollux en Hercules.

3) d.i. de *Wetten der twaalf tafelen*, door *de Tienmannen* (451 en 450 v. Chr.) opgesteld en verordend.

4) Tarquinius Superbus sloot een *verbond* met de inwoners van *Gabii* (vgl. bij Brief I, 11, 7), Romulus en Tullus Hostilius insgelijks met de *Sabijnen*.

5) In de *Boeken der Pontifices* (d.i. Opperpriesters) waren de regels en gebruiken voor den eeredienst der Goden vervat.

6) *Albaansche berg*: spottend, alsof deze nabij Rome gelegen berg een zetel der Muzen ware, evenals de Parnassus en de Helicon.

7) Bij alle gymnastische oefeningen, vooral bij het worstelen, wreven de Grieken zich vooraf het lichaam met olijfolie in; vs. 31—33 zijn natuurlijk ironisch bedoeld.

jaren geleden gestorven is, onder de volmaakten en ouden worden gerangschikt of onder de slechten en nieuweren? Laat een nauwkeurig bepaald tijdstip deze quaestie uitmaken! »*Een schrijver, die nu vóór honderd jaren gestorven is, is oud en goed!*« [1]) Hoe nu? wie één maand of één jaar later gestorven is, onder wie zal die moeten worden gerangschikt? Onder de oude dichters of onder hen, die de tegenwoordige en latere tijd moet verachten en verwerpen? »*Zoo iemand als gij bedoelt, die namelijk óf een korte maand óf een geheel jaar later gestorven is, kan met eere nog onder de ouden worden gerekend!*« Welnu! dan maak ik gebruik van wat ge mij toestaat en evenals wanneer ik 't éene haar vóór en 't andere haar na uit een paardenstaart trek, neem ik gaandeweg er telkens één jaar en nog eens één af, totdat hij, door de kunstgreep [2]) van den allengs ineenstortenden graanhoop gefopt, bedrogen uitkomt, die (even als gij) alleen maar rekening houdt met iemands geboorte- of sterfjaar en die dichterlijke verdiensten naar een aantal jaren schat en voor niets bewondering over heeft, dan voor hetgeen door den Dood [3]) is gewijd en geheiligd.

Ennius [1]), die, naar het oordeel der critici, wijs, krachtig van taal, ja een tweede Homerus is, schijnt er zich al heel weinig om te bekreunen, waar de groote verwachtingen, die men van hem koesterde, alsmede zijn Pythagoreïsche droomen, op uit loopen. Is Naevius [2]) niet in aller handen en leeft hij niet in ieders gemoed en geheugen, bijna alsof hij een nieuwere

---

1) Antwoord van een' gefingeerenden tegenstander; evenzoo vs. 43 en 44.

2) *Groot* en *klein*, *veel* en *weinig* zijn slechts betrekkelijk en laten geen nauwkeurige begripsbepaling toe; zóó b.v. wanneer men van een' grooten hoop graan telkens één korrel afneemt, stort hij eindelijk ineen; omgekeerd vormen weinige graankorrels, telkens met één vermeerderd, ten laatste een' grooten hoop graan.

3) Eig. staat er: de Lijkgodin; zie bij Sat. 2, 6, 19.

4) *Ennius*: zie Inleiding op de Satiren. In 't begin zijner Annales (Jaarboeken; vgl. bij Brief I, 19, 7) verhaalt Ennius, dat hem in een droom de ziel van Homerus verschenen was en dat deze, volgens de Pythagoreïsche leer der zielsverhuizing, eerst in een pauw en daarna in hem overgegaan was.

5) Cn. *Naevius*, voerde sedert 235 v. Chr. treur- en blijspelen op en stierf c. 200 in ballingschap te Utica; beroemd was vooral zijn heldendicht: »De eerste Punische oorlog«.

dichter (uit dezen tijd) was? Zóó heilig en gewijd is ieder gedicht uit den ouden tijd! Wanneer men in onzekerheid verkeert en vraagt, wie van twee dichters de voortreflijkste is, dan krijgt Pacuvius [1]) den eerenaam van «geleerde grijsaard» en Accius dien van «verheven grijsaard»; voorts zeggen de critici, dat Afranius [2]) vrij wel Menander [3]) evenaarde, dat Plautus [4]) naar het voorbeeld van den Sicilischen Epicharmus [5]) blijspelen vol leven en flink van stapel loopende handeling schreef, dat Caecilius [6]) uitmuntte door indrukwekkende, maar Terentius [7]) door kunstvolle taal Dat zijn de dichters, welke het machtige Rome leest en herleest en wier tooneelstukken het, in den bijna te kleinen schouwburg opeengepakt, vol belangstelling gaat zien; hen beschouwt het en prijst het als dichters, van den dichter Livius [8]) af tot op onzen tijd toe.

Somtijds heeft het volk wel een' juisten critischen blik, maar soms ook tast het mis. Als het de oude dichters zoozeer bewondert en prijst, dat het hen boven alle anderen stelt en vindt, dat met hen niets te vergelijken is, dan dwaalt het. Doch wanneer het gelooft, dat die dichters sommige dingen in al te verouderde en zeer veel in al te harde en stroeve taal uitdrukken en wanneer het bekent, dat er in hunne werken veel mats en krachteloos' voorkomt, dan oordeelt het

---

1) M. *Pacuvius*, geb. in 220 te Brundisium, neef van Ennius en vriend van Laelius, schreef op 80 jarigen leeftijd nog een treurspel en stierf bijna 90 jaar oud te Tarentum. Over *Accius* zie bij I, 10, 53.

2) L. *Afranius* (geb. c. 140; bloei, omstr. 94) gold als voornaamste dichter der *comoedia togata* (d.i. het blijspel met speciaal Romeinsche toestanden).

3) *Menander*: Grieksch blijspeldichter (342—292).

4) T. Maccius *Plautus*, hoofddichter der *comoedia palliata* (d.i. het blijspel, dat Grieksche toestanden schilderde); hij werd geboren c. 254 te Sarsina in Umbrië en stierf in 184 v. Chr.

5) *Epicharmus* uit Cos (c. 540—c. 450), hoofddichter der (oudste) Dorisch-Sicilische komedie, kwam reeds als kind op Sicilië en vertoefde daar, o.a. een tijdlang aan het hof van Hiero, tot aan zijn dood.

6) *Caecilius* Statius: blijspeldichter, † 168 v. Chr.

7) P. *Terentius* Afer: Romeinsch blijspeldichter, geb. te Carthago in 185, † in 159 op een terugreis uit Griekenland.

8) M. *Livius* Andronicus, Griek van afkomst, werd in 272 bij de inneming zijner vaderstad Tarentum gevangen genomen en naar Rome gevoerd; aldaar voerde hij het eerst in 240 een treurspel, naar een Grieksch origineel bewerkt, op; ook vertaalde hij de Odyssee in dichtmaat; vlg. ook vs. 69 vlg.

met gezond verstand, dan stemt het met mij overeen en dan bewijst zijn oordeel dat Juppiter het genadig gezind is [1]). Ik zal de gedichten van Livius [2]) niet aantasten, noch ben ik van meening, dat zij moeten worden vernietigd, die gedichten [3]), welke ik mij nog herinner dat de graag een pak slaag toedienende Orbilius [4]) mij op de schoolbanken dicteerde: maar het verwondert me, dat men ze onberispelijk, prachtig en op een weinig na volmaakt vindt. Want al blinkt onder die gedichten toevallig eens hier en daar een treffend schoon woord uit en al is de eene of andere versregel welluidend en sierlijk van maat en van bouw, daarom is 't nog niet billijk dat dit een aanprijzing en aanbeveling moet zijn voor het geheele gedicht. Steeds voel ik mij verontwaardigd, wanneer men een of ander gedicht berispt en veroordeelt, niet omdat het, naar men meent, plomp of zonder smaak en bevalligheid, maar omdat het pas kort geleden is samengesteld en wanneer men, in plaats van verschooning en toegevendheid, lof en eer vordert voor al wat oud is. Als ik er ook maar aan twijfelde, of een tooneelstuk van Atta [5]) het verdient op het met bloemen bestrooide en met saffraanessence besprenkelde tooneel te worden opgevoerd, dan zouden bijna alle oudere lieden schreeuwen, dat alle schaamtegevoel bij mij uitgebluscht was, wanneer ik datgene trachtte te berispen en te laken, wat de ernstig-waardige Aesopus en de in zijn kunst ervaren Roscius [6]) op het tooneel hebben gespeeld: 't zij omdat ze niets goedkeuren dan wat (vroeger) in hun smaak viel, 't zij omdat ze 't voor schandelijk achten zich te voegen naar het oordeel van 't jongere geslacht en te bekennen dat, wat zij in hun jeugd hebben geleerd, op hun ouden dag verworpen

---

1) Want op wien Juppiter toornt, dien ontneemt hij verstand en oordeel.

2) Zie aant. 8 vorige blz.

3) Meer bizonder heeft Hor. hier het oog op de vertaling der Odyssee, vgl. aant. 8 vorige blz.

4) *Orbilius* Pupillus, uit Beneventum, kwam op 50 jarigen leeftijd in 63 v. Chr. naar Rome; hij was als schoolmeester zeer bekwaam, maar uiterst streng.

5) T. Quintius *Atta*, dichter van *fabulae togatae* (d.i. van tooneelstukken met speciaal Romeinsche toestanden); † 78 v. Chr.

6) *Aesopus* en *Roscius*: beroemde acteurs ten tijde van Cicero; *Aesopus* trad in tragische rollen op, *Roscius* († in 61 v. Chr.) in tragische en komische.

moet worden. Wie eindelijk zelfs de zangen der Salische [1]) priesters uit Numa's tijd prijst en er voor aangezien wil worden dat hij alleen verstaat, wat hij evenmin verstaat als ik, doet dat niet, omdat hij gestorven talentvolle dichters begunstigt en hun zijn bijval schenkt, maar omdat hij, wat van onzen tijd is, bestrijdt en ons en onze dichters uit nijdige afgunst haat.

Indien, al wat nieuw was, bij de Grieken zoozeer gehaat was als bij ons, wat zou er dan thans nog oud zijn? of wat zouden wij dan nog hebben, dat ieder lezer als gemeenschappelijk goed kon lezen en tot slijtens toe herlezen? Zoodra Griekenland, na het eindigen der (Perzische) oorlogen [2]), zich aan minder ernstige zaken begon te wijden en, toen het geluk hun gunstig was, in weelde en verwijfdheid begon te verzinken, ontvlamde het nu eens in hartstocht voor athleten, dan weêr voor renpaarden, had het veel op met kunstenaars in marmer, ivoor of in koper, hing het met oog en ziel aan schoone schilderijen, of schepte het vreugde en behagen in fluitspelers en treurspelen: evenals een klein meisje, dat, onder toezicht der min, speelt, en, wat het zooeven begeerig heeft verlangd, spoedig er van verzadigd weêr laat varen. Dat waren de vruchten van heerlijken vrede en van voorspoed.

Te Rome daarentegen was het langen tijd een aangename gewoonte reeds 's morgens vroeg wakker te zijn, het huis te ontsluiten en aan clienten adviezen in rechtszaken te geven, geld alleen uit te leenen als het gewaarborgd was door behoorlijke schuldbekentenissen, naar ouderen te luisteren en jongeren de middelen aan te geven, waardoor hun vermogen kon toenemen en dure lusten konden worden beteugeld. Doch wat behaagt of mishaagt ons zoozeer, dat men niet gelooft dat het later in het tegendeel zal omslaan? Thans is het wufte volk geheel van gezindheid veranderd en gloeit het slechts van lust om (gedichten) te schrijven; knapen en strenge grijsaards liggen, het hoofd met loof omwonden, ter maaltijd

---

1) De *Salische priesters* werden door koning Numa ter eere van Mars Gradivus ingesteld; jaarlijks hielden zij in de eerste helft van Maart plechtige optochten onder gezang en dans; deze zangen waren echter, ten tijde van Hor., zelfs voor de priesters zelven geheel onverstaanbaar geworden.

2) 1e Perzische oorlog: 490 v. Chr.; 2e Perzische oorlog: 480 v. Chr.

aan en lezen gedichten voor (die zij zelven hebben gemaakt). Ik zelf, die luide verzeker en verklaar dat ik geen verzen meer schrijf, blijk een nog grooter leugenaar te zijn dan de Parthen [1]), en, reeds vóór zonsopgang wakker, roep ik luide om schrijfriet, papier en doozen met papyrusrollen [2]). Wie van schepen geen verstand heeft, deinst er voor terug een schip te besturen; wie de kracht er niet van kent, zal aan een zieke geen citroenkruid durven toedienen; geneesheeren doen, wat het beroep van geneesheeren eischt en handwerkslui, wat op handenarbeid betrekking heeft: maar wij, met of zonder dichterlijken aanleg, schrijven allen, zonder onderscheid, gedichten.

Hoe groote deugden echter uit deze dwaling en lichten waanzin voortspruiten, kunt ge uit het volgende opmaken: niet licht is een dichter gierig van aard; hij heeft veel op met zijn verzen en daarop alleen is zijn denken en streven gericht; om verlies van goederen, wegloopen van slaven of brandschade lacht hij; tegen een compagnon of een jeugdige pupil beraamt hij geen bedrog; hij leeft van peulvruchten en van brood van minder soort; hoewel hij voor krijgsdienst lui en onwillig is en er niet voor deugt, is hij toch, als ge mij toegeeft, dat het groote vaak door het kleine gebaat wordt, nuttig voor den Staat. Een dichter toch leert den zwakken en stamelenden mond van een knaap duidelijk spreken [3]) en wendt, reeds van jongs af, zijn oor van gemeene taal af; weldra ook vormt hij zijn gemoed door vriendelijke vermaningen, waardoor hij alle ruwheid, afgunst en gramschap in hem beteugelt; voorts verhaalt hij hem van edele daden, onderricht en leert het opkomend geslacht door te wijzen op bekende voorbeelden en troost den arme en zwaarmoedige. Van wien zouden ongerepte maagden en kuische jongelingen [4]) hun gebeden en lofzangen leeren, als de Muze hun geen dichter had geschonken? Het koor smeekt om hulp en onder-

---

1) De Parthen (zie bij Sat. II, 5, 62) waren, evenals de Cretensers, als leugenachtig en trouweloos berucht.

2) Zie bij Sat. I, 1, 120.

3) Dichters waren op de scholen de eerste lectuur.

4) Toespeling op het koor der meisjes en knapen in het »Eeuwgedicht« *(Carmen Saeculare)* van Hor.

vindt, dat de Goden zijn gebed genadig verhooren, vleiend bidt het om regen in een gebed, dat de dichter hem geleerd heeft, het wendt ziekten[1]) af, verdrijft dreigende gevaren en door zijn smeeken verkrijgt het (van de Goden) vrede en een met veldvruchten rijk gezegend jaar. Door smeekliederen worden de hemelgoden zoowel als de onderaardsche machten[2]) verzoend en bevredigd.

De landlieden uit den ouden tijd, sterk van lichaam en met weinig tevreden en gelukkig, verkwikten, wanneer zij het koorn in de schuur hadden geborgen, met hunne kinderen en trouwe vrouwen, de deelgenooten in hun arbeid, op feestdagen hun lichaam en geest, die, vol hoop op het einde van het werk, gaarne zware moeiten verdroeg en zochten dan Tellus door een zwijn, Silvanus door melk en hun Genius[3]), die met hen steeds gedachtig is aan de kortheid des levens, door bloemen en wijn te verzoenen en genadig te stemmen. Ten gevolge van deze gewoonte zijn de uitgelaten Fescenninische verzen[4]) in gebruik gekomen, waarbij het landvolk in beurtzangen elkander schimpscheuten toewierp; die uitgelatenheid, elk terugkeerend jaar steeds welkom, uitte zich eerst in vriendelijke, beminnelijke scherts, totdat die scherts, eindelijk bijtend en scherp geworden, in openlijke razernij omsloeg en, straffeloos dreigend, tot in de huizen der aanzienlijken doordrong. Zij, die er door aangevallen werden, voelden smart en pijn door de ten bloede toe geeselende tand der schimpzucht; ook zij, die onaangetast bleven, werden nu bezorgd voor het gevaar, dat allen gemeenschappelijk dreigde; ja zelfs werd er eindelijk een wet en straf voorgesteld, waarbij verboden werd iemand in een schimpdicht af te schilderen en te brandmerken. Toen veranderden zij van wijs en toon, daar zij, uit vrees voor stokslagen, nu tot prijzen (in plaats van schelden) en tot het

---

1) Vooral door het aanroepen van Apollo.

2) Pluto, Proserpina, Hecate.

3) *Tellus*: Godin der Aarde; *Silvanus*: boschgod; *Genius*: de schutsgeest, die den mensch gedurende zijn leven begeleidde en deel nam aan al zijn lief en leed.

4) Deze maakten een deel uit van de landelijke feesten, later vooral van bruiloften, waarbij de deelnemers zich en elkander met wederkeerige plagerijen en grove scherts vermaakten; waarschijnlijk heeten zij zoo naar *Fescennium*, een dorp in het Z. van Etrurië, van waar zij in Latium en Rome ingevoerd werden.

vermaken van het volk (in plaats van anderen te kwetsen) overgingen [1]).

Daarna bracht het overwonnen Griekenland [2]) zijn van beschaving ontblooten overwinnaar onder zijn invloed en voerde de kunsten in het boersche Latium in. Zoo geraakten die plompe Saturnische verzen [3]) in onbruik en sierlijkheid van maat en taal verdreef den afschuwelijken wansmaak; maar toch bleven langen tijd daarna en zelfs tot op den huidigen dag toe nog sporen van die boersche ruwheid bestaan. Want eerst laat vestigde de Romein zijn opmerkzaamheid op de Grieksche dichtkunst en eerst in den rustigen tijd na de Punische oorlogen [4]) begon hij te onderzoeken, wat nut er stak in de gedichten van Sophocles, Thespis en Aeschylus [5]). Weldra beproefde hij ook, of hij hun treurspelen op een waardige wijze in zijn taal over kon brengen en, daar hij verheven en vurig van aard is, was hij daarin wel over zich zelven tevreden: een Romein toch is genoegzaam van tragischen geest bezield en hij is gelukkig en voorspoedig in hetgeen hij durft ondernemen, maar uit onverstand vindt hij het schandelijk en is hij er bang voor te verbeteren en te polijsten wat hij eens heeft geschreven. Wat voorts het blijspel betreft, gelooft men algemeen, dat het, omdat het zijn stof aan het dagelijksch leven ontleent, minder moeite vereischt, maar het brengt in tegendeel zooveel te meer moeilijkheid met zich meê, als het minder toegevendheid en verschooning (wat zijn gebreken betreft) ondervindt. Let maar eens op, hoe slecht Plautus [6]) de rol volhoudt van een verliefden jongeling, of van een knieperigen

---

1) An die Stelle der improvisierten Spottverse trat der lustige Mummensehanz der *Komödie*, der niemand verletzte, sondern allen Heiterkeit bereitete *(Kiessling)*.

2) Sedert de verwoesting van Corinthe in 146 v. Chr.; de invloed der Grieksche beschaving en kunst deed zich echter reeds vroeger gevoelen, nl. sedert de inneming van Syracuse in 212 v. Chr.

3) Deze bestonden uit een jambische en trochaeïsche helft: ◡ ⊥ ◡ ⊥ ◡ ⊥ ◡ | ⊥ ◡ ⊥ ◡ ⊥ ⏓; bij de samenstelling heerschte echter zeer veel vrijheid; men bekommerde zich alleen om de uitspraak, volstrekt niet om de lengte of kortheid der lettergrepen.

4) d. i. na den 1en (264—241) en 2en (218—201) Punischen oorlog.

5) Drie Grieksche treurspeldichters: *Sophocles* (c. 497—406); *Thespis* (c. 530 v. Chr.) de schepper der tragedie; *Aeschylus* (525—456).

6) *Plautus*: zie bij vs. 58.

vader) of van een sluwen koppelaar, hoe'n groote veelvraat Dossennus[1]) is onder de vraatzieke tafelschuimers en hoe los en luchtig zijn stukken over het tooneel loopen. Zijn vurigst verlangen toch is alleen geld in zijn zak te steken, terwijl hij verder er zich niet om bekreunt of zijn stuk bijval vindt of uitgefloten wordt.

Een dichter, wien de wufte Godin van den roem op haar wagen naar het tooneel voert[2]), wordt ontmoedigd als de toeschouwers onverschillig toekijken, maar hoogmoedig en trotsch, wanneer ze met gespannen aandacht naar zijn stuk luisteren. Zóó onbeduidend, zóó klein zijn de oorzaken, die een gemoed, begeerig naar lof en roem, ter neêr slaan of opbeuren. Weg dus met het tooneelspel! als geweigerde lof mij mismoedig, en toegezwaaide lof mij opgeblazen naar huis doet terugkeeren. Dikwijls ook wordt een dichter, die den moed heeft voor het tooneel te dichten, daarvan afgeschrikt, doordat het mindere volk, in aantal de meerderheid, maar in verdienste en waardigheid de minderheid, onbeschaafd en dom en steeds gereed tot vechten en slaan, als 't meer beschaafde publiek het niet met hen eens is, midden onder de opvoering onstuimig om beerengevechten of vuistvechters schreeuwt: want op zulke vertooningen is het gepeupel verzot. Doch ook bij het beschaafde publiek bestaat nu reeds alle genot niet meer in het luisteren, maar in het dan hier dan daar rondkijken en in ijdele vermakelijkheden. Vier of meer uren lang blijft het tooneelgordijn neêrgelaten[3]) om het vluchten van escadrons ruiterij en benden voetvolk te laten zien; daarna worden ongelukkige koningen als krijgsgevangenen, met op den rug gebonden handen, in zegetocht meêgevoerd; strijdkarren, koetsen en karossen ziet men haastig voortvliegen en snebben van veroverde schepen, buitgemaakt ivoor en Corinthisch vaatwerk,

1) *Dossennus*: ongev. = de fijne, moraliseerende *Dottore* der Italiaansche Polichinelkomedie, evenals *Maccus* = Harlekijn; *Bucco* = Pierrot en *Pappus* = Pantalon.

2) d. i. wien zucht naar roem tot het maken van tooneelstukken verleidt.

3) *Neêrgelaten*: wij zouden zeggen: *opgetrokken*, want, juist omgekeerd dan bij ons, werd bij de Romeinen bij 't *begin* van een tooneelvoorstelling het gordijn *neêrgelaten* in een gleuf in den grond, en bij het *einde* der voorstelling weêr uit die gleuf *naar boven getrokken*.

op wagens geladen, meêvoeren. Leefde Democritus[1]) nog, dan zou hij schudden van lachen, wanneer hij zag, hoe een als een panther gevlekte giraffe of een witte olifant de oogen van het (verbaasde) publiek tot zich trekt; doch met nog meer oplettendheid zou hij naar het publiek dan naar die schouwspelen zelve kijken, daar het publiek hem veel meer stof tot kijken (en lachen) zou geven; en wat de dichters betreft, zou hij wel haast moeten denken, dat zij aan doove ezels sprookjes vertelden. Want welke stem is zóó forsch en doordringend, dat zij het rumoer en geraas, hetwelk het publiek in onzen schouwburg maakt, kan overschreeuwen? Men zou haast meenen het geruisch van 't Gargaansche bergwoud[2]) of het gebulder der Tuscische[3]) zee te hooren: onder zulk een getier en lawaai kijkt men naar de spelen, naar de kunstwerken (op het tooneel) en naar de kostbare buitenlandsche kostumes: komt een auteur, met zulk een kostuum tot bezwijkens toe overladen, op het tooneel, dan klappen allen in de handen. »*Heeft hij al wat gezegd?*« hoort men dan. »*Neen, nog geen woord!*« Waarom klapt men dan zóó in de handen? Om zijn vioolkleurig, met Tarentijnsch[4]) purper geverfd, wollen kostuum.

Opdat Ge[5]) echter soms niet zoudt meenen dat ik karig ben met lof voor hetgeen ik zelf niet wil doen[6]), terwijl anderen het goed en naar behooren doen, zoo weet: dat die dichter mij voorkomt zelfs over een gespannen touw te kunnen loopen[7]), die, door den blooten schijn der werkelijkheid, evenals een toovenaar mijn gemoed beangstigen, ontroeren, weder kalmeeren of met ijdelen schrik kan vervullen en die nu eens in Thebe, dan weêr in Athene mij (in gedachten)

---

1) *Democritus* (de *lachende* filosoof, tegenover *Heraclitus*, de *weenende* filosoof), vgl. bij Brief I, 12, 12.

2) *Garganus*: woudrijk, veelvuldig aan stormen blootgesteld, gebergte in 't N. van Apulië.

3) *Tuscische zee*: de zee aan de Westkust van Italië.

4) Het te *Tarentum* bereide purper was onder de purpersoorten het meest beroemd.

5) *Ge*: Augustus.

6) Nl. als tooneeldichter optreden.

7) Spreekwoordelijke uitdrukking voor: iets buitengewoon moeilijks ondernemen.

verplaatst. Doch welaan! bewijs Gij ook aan hen [1]), die hunne gedichten liever aan het oordeel van (opmerkzame) lezers willen toevertrouwen dan zich onderwerpen aan den bedorven smaak van verwende en kieskeurige toeschouwers, een weinig van Uwe gunst, als gij Uw bibliotheek [2]), een geschenk, Apollo waardig, met goede boeken wilt vullen en Gij de dichters wilt prikkelen en aanvuren, opdat ze met des te grooter lust en ijver den steeds groenenden Helicon [3]) bestijgen.

Wel is waar doen wij dichters — om ook mijn eigen wijngaard eens om te hakken [4]) — ons zelven vaak schade en nadeel, wanneer wij U, te midden Uwer drukke bezigheden of als Ge vermoeid zijt, een dichtbundel aanbieden; wanneer we ons gekwetst en beleedigd voelen, als een onzer vrienden het waagt een versregel van ons te berispen; wanneer wij reeds voorgelezen (en naar ons oordeel schoone) gedeelten uit onze gedichten, zonder daartoe teruggeroepen te zijn, nog eens weêr voorlezen; wanneer wij ons er over beklagen, dat onze moeite en arbeid en het fijn gesponnen weefsel onzer gedichten niet genoegzaam wordt opgemerkt en in 't oog valt; wanneer wij hopen dat het nog eens zoover zal komen, dat, zoodra U ter oore komt dat wij gedichten schrijven, Gij vriendelijk en voorkomend uit eigen beweging ons bij U zult ontbieden en zorg dragen dat wij geen gebrek lijden en ons (met vriendelijken dwang) zult dwingen voorttegaan met 't schrijven van gedichten:

maar (niettegenstaande dat alles) is het toch de moeite wel waard eens te onderzoeken, hoedanige tempeldienaars [5]) Uw in vrede en oorlog beproefde verdienste, die niet aan een onwaardigen dichter ter bezinging mag worden toevertrouwd, wel vereischt. Bij Alexander [6]) b.v., dien grooten koning, stond weleer in hoog aanzien die bekende pruldichter

1) d. i. aan die dichters, die niet voor het tooneel schrijven.

2) Zie bij Brief I, 3, 17.

3) *Helicon*: berg in Boeotië met een tempel van Apollo en een aan de Muzen gewijd woud.

4) d. i. om ook mijn eigen gebreken eens te bekennen.

5) *Tempeldienaars*, hier z. v. a. lofredenaars (dichters nl. zijn als 't ware de dienaars in den tempel der «verdienste»).

6) *Alexander de Groote* regeerde van 336—323 v. Chr.; zijn vader *Philippus* van 359—336 vóór Chr.

Choerilus[1]), die voor zijn ongelikte en mislukte verzen koninklijk geld, nl. gouden munten van Philippus[2]), ontving. Maar evenals met de vingers aangeraakte inkt een merkteeken en vlek nalaat, zóó worden ook heerlijke daden door slechte verzen van pruldichters bezoedeld. Doch die zelfde koning, die zulk een belachelijk gedicht met verkwistende hand peperduur kocht, beval bij openlijke verordening, dat niemand, behalve Apelles[3]), hem mocht schilderen en dat niemand, dan Lysippus[4]) alleen, het uiterlijk van den dapperen Alexander, in brons mocht nabootsen. Wanneer Ge echter dat fijn en juist oordeel van hem in het schatten en waardeeren der beeldende kunsten eens liet oordeelen over geschriften en over de gaven der Muzen, waarvan we zoo even spraken, dan zoudt Ge zweren dat hij (Alexander) onder den dikdampigen hemel van Boeotië[5]) geboren was. Daarentegen doen Vergilius en Varus[6]), beiden hoog door U geschatte dichters, Uw oordeel over hen geen schande en oneer aan, noch ook de geschenken[7]), die zij, tot grooten lof en roem van den (kieschen) gever zelven, van U ontvingen; en in de werken van zulke dichters worden karakter en denkwijze van beroemde mannen niet minder naar 't leven afgebeeld, dan hun uiterlijk door bronzen standbeelden.

Ik zelf ook zou gaarne, liever dan laag bij den grond kruipende gedichten[8]) te schrijven in tot het proza naderende taal, (Uwe) heldendaden willen bezingen en de ligging van landen[9]) en stroomen en op bergen gelegen burchten[10]) en

1) *Choerilus*: episch dichter uit Jasos (een stad in Carië), die Alexander op zijn tochten vergezelde en zijne heldendaden bezong; volgens oude uitleggers kwamen in al zijne gedichten slechts 7 goede verzen voor.

2) Een Philippe d'or = ongev. 9 gld.

3) *Apelles*: uit Colophon of Ephesus geboortig, was de grootste schilder der Oudheid.

4) *Lysippus*: uit Sicyon, vervaardigde bronzen beelden van Alexander, Hercules e. a. helden; hij was een zeer vruchtbaar kunstenaar; Plinius schat het aantal zijner kunstwerken op 1500.

5) *Boeotië*: welks inwoners als dom en stompzinnig werden beschouwd, wat toegeschreven werd aan de zware, dompige atmosfeer aldaar.

6) Over *Vergilius* en *Varus*, zie bij Sat. I, 5, 40.

7) Augustus schonk aan ieder van beiden *f* 100,000.

8) Hor. heeft hier het oog op zijne Satiren en Brieven.

9) door U onderworpen.

10) door U veroverd.

buitenlandsche rijken, voorts de oorlogen[1]) die, onder Uw opperbevel, over de geheele aarde tot een goed einde gebracht zijn en het sluiten van den tempel van Janus[2]), den Wachter des Vredes, en Rome, dat onder Uw bestuur door de Parthen[3]) gevreesd wordt — als ik maar kón, wat ik wenschte: maar Uw hoogverheven positie laat geen zwak, onbeduidend lied toe en mijn gevoel voor wat past en betamelijk is durft niet een zaak te ondernemen, die mijn krachten te boven gaat. 't Is een dwaze dienstvaardige ijver die voor dengene, dien men hoogschat, een drukkende last is, vooral wanneer die ijver zich door verzen en liederen zoekt aan te bevelen: want men leert veel spoediger en onthoudt veel liever datgene, wat men belachelijk vindt dan wat men prijst en eerbiedig bewondert. Ik geef niets om een dienstbetoon, dat mij bezwaart en als een last drukt en ik wensch evenmin mijn beeltenis in was, waarin mijn uiterlijk nog leelijker is geboetseerd, dan het reeds is, ergens te koop gesteld te zien, als ik in slechte verzen zou wenschen te worden verheerlijkt[4]), opdat ik mij niet behoeve te schamen over het geesteloos geschenk, dat mij gedaan is en ik niet, tegelijk met mijn lofredenaar, (evenals een doode arme stumper), in een dichte kist[5]) uitgestrekt, weggebracht word naar de stadswijk[6]), waar men wierook, odeurs en peper verkoopt en al wat in waardeloos papier wordt gepakt en gewikkeld[7]).

---

1) Zooals b.v. met de Cantabriërs, Pannoniërs, Vindeliërs, enz.

2) De tempel van *Janus* (over *Janus*, zie bij Sat. II, 6, 20) werd in vredestijd gesloten; dit gebeurde, onder Augustus' regeering, in 29 en 25 v. Chr.; de tempel van *Janus*, door koning Numa Pompilius gebouwd, lag aan de N. zijde van het Forum bij de Curia.

3) Over de Parthen, zie bij Sat. II, 5, 62.

4) Ironisch voor: te schande gemaakt.

5) Arme lieden werden in dichte kisten of op overdekte lijkbaren ten grave gedragen, opdat het publiek ze niet zou zien.

6) d.i. de Tuscische stadswijk, zie bij Sat. II, 3, 228.

7) Zooals b.v. visch, ingemaakte vruchten, en dgl.

TWEEDE BRIEF.

Aan Julius Florus [1]).

Geschreven in 18 vóór Chr.

De INHOUD is ongeveer deze: Ten onrechte beklaagt gij u er over, vriend Florus! dat ik verzuimd heb u te schrijven: ik had u niets beloofd en bij uw vertrek bekende ik u reeds bij voorbaat mijne luiheid in 't schrijven van brieven (*vs. 1—24*). Ook daarover, dat ik u geene gedichten zend, klaagt gij ten onrechte: ook dát heb ik u niet beloofd en ik denk er ook niet meer aan de (lyrische) poëzie te beoefenen; de prikkel, die vroeger mij daartoe aandreef — de drieste armoede — bestaat nu niet meer; waarom — vervolgt de dichter schertsend — zou ik dan nu niet liever slapen dan verzen schrijven? (*—54*). Ik behoef mij niet meer met verzenmaken te kwellen en ben er thans ook te oud voor (*—57*); bovendien is de smaak der lezers zóó verschillend, dat ik het toch niet ieder naar den zin zou kunnen maken (*—64*); en hier, in het rumoerige, woelige Rome zou ik in 't geheel niet kunnen dichten, want daarvoor is rust en eenzaamheid noodig (*—86*). Bovenal heb ik ook een afkeer van de ijdelheid en wederzijdsche bewierooking der prulpoëeten, wier voorlezingen ik, helaas! moet aanhooren, wil ik niet uit het dichtersgilde verbannen worden! (*—108*). De ware dichter daarentegen neemt het ernstig op met zijne kunst en oefent strenge zelfkritiek (*—125*). Ware het dan — zóó denk ik wel eens — niet beter als slecht dichter, in zoeten waan, met zich zelf tevreden te zijn, dan bij een goed inzicht in de hooge eischen der kunst, over eigen onvolmaaktheid verdriet te gevoelen? (*—140*). Nog eens dan: ik ben te oud voor de (lyrische)

---

1) Zie bij vs. 1.

poëzie en voor mij is het thans veel beter en nuttiger mij te wijden aan de studie der levenswijsheid (—*148*). Maar — zegt men — rijkdom maakt den bezitter ook wijs: onwaar! (—*157*); het zoogenaamde geluk, dat de rijkdom schenkt, berust op een onjuist begrip van eigendom (—*179*). En bovendien — wat de een rijkdom noemt, beschouwt een ander niet als zoodanig; de menschelijke natuur is, ten opziehte van het levensgenot, vol onverklaarbare tegenstrijdigheden (—*189*). Volgens *mijn* gevoelen is het 't beste bij alle genot de juiste middelmaat te betrachten, bescheiden wenschen te koesteren en zich zooveel mogelijk aan de heerschappij van elken hartstocht, welken ook, te onttrekken (—*212*). Wie, oud van dagen, dat niet meer kan, is met recht een voorwerp van spot voor de dartele jeugd (—*216*).

Florus! trouwe vriend van den rechtschapen en (door zijn krijgsdaden) beroemden Nero! [1]) wanneer iemand bij geval u een slaaf, geboortig uit Tibur of Gabii [2]), wilde verkoopen en aldus tot u sprak: »*Deze slaaf, blank van huid en van top tot teen welgemaakt, zal de uwe worden en blijven voor 800 gulden* [3]); *hij is uit een mijner slavinnen geboren en geschikt om zijn meester op diens wenken te bedienen; verder verstaat hij een beetje Grieksch en is bekwaam in welke kunst ge maar wilt: hij is buigzaam als vochtige pottebakkersklei en ge kunt van hem maken al wat ge maar wilt; ja zelfs kan hij zingen, wel kunsteloos, maar toch aardig en aangenaam, als men 't onder een beker wijn aanhoort. Vele beloften en aanprijzingen verminderen wel is waar het vertrouwen, wanneer iemand, die zijn koopwaar kwijt wil raken, ze meer dan ze verdient, ophemelt en prijst: mij echter dringt of noodzaakt niets ter wereld daartoe: wel ben ik arm, maar ik heb geen cent schuld. Geen slavenhandelaar zou zóó met u handelen als ik: en niet licht zou een ander, wie ook, hetzelfde van mij gedaan krijgen. Slechts één keer heeft hij zijn plicht niet*

---

1) Over *Florus* en *Nero* zie de inleiding op Brief I, 3 en de aant. bij vs. 1 aldaar. *Rechtschapen*: zie Brief I, 9, vs. 4.
2) *Tibur*: zie bij Brief I, 7, 45. *Gabii*: zie bij Brief I, 11, 7.
3) Vgl. over de prijzen van slaven, bij Sat. II, 7, 43.

gedaan en verstopte zich toen, zooals dat gaat, onder de trap, uit vrees voor de zweep die daaraan hing: geef me dus den koopprijs, als ge, behalve dat éene plichtverzuim, niets op hem tegen hebt«: dan zou die koopman, geloof ik, zonder zich om schadevergoeding[1]) te bekommeren, met den koopprijs gaan strijken. Want ge hebt hem gekocht, terwijl ge wist dat hij een (karakter)gebrek had; ge kendet de voorwaarden van verkoop: en zult ge dan toch nog dien man in rechten vervolgen en hem lastig vallen met een onbillijk proces? (Toch zeker niet!). Zóó ook heb ik u, bij uw vertrek, verklaard dat ik lui was (in 't schrijven); ik heb u gezegd, dat ik vrij wel onbekwaam en ongeschikt was voor zulke vriendschapsdiensten, opdat ge niet woedend over mij zoudt mopperen, wanneer er geen brief van mijn hand tot u kwam. Maar wat heeft mij dat toen geholpen, wanneer ge, niettegenstaande mijn verklaring, toch nog het recht, dat aan mijn zijde is, aantast?

Bovendien beklaagt ge u er ook nog over, dat ik mijn belofte niet houd, daar ik u de gedichten, die gij verwachtet, niet zend. Zekere soldaat van Lucullus[2]), die, na veel moeiten en ongemakken, een spaarduitje bijeen had gegaard, had het ongeluk dat hij, terwijl hij des nachts zwaar vermoeid lag te ronken, alles tot de laatste duit toe verloor: daarop werd hij, even boos en toornig op zich zelf als op den vijand, als 't ware een woedende wolf, die woest en grimmig alles met hongerige tanden aanvalt, totdat hij eindelijk, naar men verhaalt, het geluk had een détachement troepen van koning Mithradates[3]) uit een zwaar versterkte en van rijken voorraad voorziene plaats te verdrijven. Door die heldendaad verkreeg hij lof en roem, werd met eeregeschenken overladen en ontving bovendien 2000 gld. in baar geld als belooning. Kort daarna wilde het toeval, dat zijn veldheer een of andere versterkte plaats wilde verwoesten en dien zelfden soldaat begon aan te sporen met woorden, die zelfs den vreesachtigste een hart onder den riem zouden steken:

1) Vgl. bij Sat. II, 3, 285.
2) Over *Lucullus*, zie bij Brief I, 6, 40.
3) Zie vorige aant.

«*Ga, mijn brave! waarheen uw dapperheid u roept! Ga, vergezeld door uw geluk, daarheen waar ge heerlijke belooning voor uw verdiensten kunt verwerven! Waarom staat ge daar nog te talmen?*» Daarop antwoordde die slimmert, hoewel maar een boer: «*Daarheen, waarheen gij het wenscht, zal wel een ander gaan, die zijn geldgordel*[1]) *verloren heeft* (: ik voor mij, ik heb geld genoeg)!» Wat nu mij zelven betreft[2]), ik had het geluk te Rome te worden opgevoed en daar op school te leeren, hoe veel schade en leed de wrok van Achilles den Grieken berokkend heeft. Het vriendelijk Athene voegde daar nog een weinig meer kunst en beschaving bij, zoodat ik — dat spreekt van zelf — van begeerte brandde om het goede van het slechte te onderscheiden en in het woud van Academus[3]) de waarheid na te speuren. Maar de harde tijden[4]) rukten mij weg uit die aangename plaats en het burgeroproer sleurde mij, onervarene in den krijg, mede naar de wapens, die niet tegen de legermacht van Caesar Augustus opgewassen zouden zijn. Zoodra daarop de slag bij Philippi mij van dien krijgsdienst ontslagen had en ik, gekortwiekt en gedeemoedigd, te Rome terugkwam, beroofd[5]) van mijn vaderlijk huis en hof, dreef de drieste armoede mij aan verzen te gaan schrijven. Doch thans, nu 't mij aan niets ontbreekt: zou ik nu niet gek zijn en nooit genoeg met geneesmiddelen mijn kranke hersens kunnen zuiveren, als ik het niet beter achtte te slapen[6]), dan verzen te schrijven?

De voortijlende jaren berooven ons nu van 't een, dan van 't ander: mij hebben zij reeds den lust tot scherts, tot liefdes-avonturen, tot feestlijke maaltijden en tot spel en jok benomen;

---

1) In den gordel droeg men gewoonlijk zijn geld bij zich.

2) Vgl. met vs. 41—52 het »Leven van Horatius« (vóór de Inleiding op de Satiren).

3) *Academus*: een oud-Atheensche heros, naar wien de »*Academeia*« heette, de bekende, 6 stadiën (= 12 minuten gaans) van Athene verwijderde en met olijfboomen beplante plek, waar eens Plato leerde.

4) Hor. doelt hier op de uitbarsting van den burgeroorlog tusschen Octavianus en de moordenaars van Caesar.

5) Na de overwinning van Octavianus en Antonius werden aan hunne veteranen landerijen toegewezen, waartoe o. a. ook het vaderlijk erfgoed van Hor. behoorde.

6) d.i. niets doen, geen gedichten meer maken.

en thans leggen zij 't er op toe mij den lust tot dichten te ontnemen: wat wilt ge dan nu, dat ik doen zal?

Ten slotte: niet alle menschen koesteren dezelfde voorliefde, dezelfde bewondering voor iets: gíj schept behagen in lyrische gedichten [1]), een ander vindt zijn pleizier in iambische verzen [2]), een derde in hekeldichten als die van Bion [3]) en in scherpe, bijtende spot. Als ik ook maar drie gasten aan tafel heb, schijnen reeds die vrij wel verschillend van smaak te zijn, daar zij, naar hun verschillend verhemelte, hemelsbreed van elkaâr verschillende spijzen verlangen. Wat moet ik jelui [4]) dan geven? Wat niet geven? Gíj vindt niet lekker, waar uw buurman om vraagt en verzoekt; en wat de derde verlangt, daaraan hebben vast en zeker de twee anderen een hekel en vinden 't niet lekker.

Denkt ge bovendien soms, dat ik te Rome, te midden van zoovele zorgen en zooveel beslommeringen, in staat ben gedichten te schrijven? De een roept me om borg voor hem te staan, een ander verzoekt me al mijn plichten te verzuimen om hem zijn verzen te hooren voorlezen, een derde ligt ziek op den heuvel van Quirinus, een vierde aan 't uiterste eind van den Aventijnschen heuvel [5]), die ik beiden verplicht ben te bezoeken: voor een mensch (als ik) een heel aardig eindje weg, ziet ge! «*Maar*», zult ge zeggen, «*de straten zijn ruim en vrij van hindernissen, zoodat niets u kan hinderen bij 't maken en overpeinzen van verzen!*» Wel zeker! hier vliegt je, dampend van zweet, een bouwondernemer voorbij met zijn muilezels en sjouwerlui, dáár staat een kolossale machine, om nu eens een vervaarlijk steenblok, dan weêr een ontzettend zware balk op te hijschen, ginds raken sombere lijkstaatsies in botsing met stevige vrachtwagens, aan de eene kant rent een dolle hond u voorbij, aan de andere kant een met modder

---

1) Zooals b.v. Hor.' Oden.

2) Zooals b.v. Hor.' Epoden.

3) *Bion*: bijgenaamd de Sophist (bloei c. 256 v. Chr.), leerling van Theophrastus, was berucht om zijn' scherpen en bijtenden spot; vooral dichters hekelde hij en spaarde zelfs Homerus niet.

4) In gedachten richt zich Hor. tot zijn gefingeerde gasten.

5) De *heuvel van Quirinus* (in 't N. O. van Rome) lag ongev. 3000 meter van den *Aventijnschen heuvel* (in 't Z. W. van Rome).

bevuild zwijn: ga nu je gang maar en overpeins nu bij je zelf maar eens hoe ge daar welluidende, zangerige verzen zult dichten. Alle dichters beminnen het woud en ontvluchten de stad, zooals hun dan ook betaamt als dienaars van Bacchus [1]), den God, die gaarne onder den lommer van 't woud ligt te slapen: en wilt gij dan nog, dat ik, te midden van het stadsrumoer bij dag en bij nacht, het smalle [2]) pad der zangers zal volgen? Een talentvol dichter, die het rustige Athene tot zijn verblijfplaats heeft uitgekozen en die zeven [3]) jaren achtereen aan de studie gewijd heeft en oud en grijs is geworden te midden zijner boeken en dichterlijke overpeinzingen, is, wanneer hij in 't openbaar zich vertoont, zeer dikwijls nog stommer dan een standbeeld en doet de menschen schudden van 't lachen: en zou ik dan, hier te Rome midden in het rusteloos golvende en stormachtige stadsleven, het de moeite waard achten gedichten samen te stellen, bestemd en geschikt om bij den klank der lier te worden gezongen [4])?

Vroeger leefden hier in Rome twee broeders, een redenaar en een rechtsgeleerde, beiden van dien aard, dat de een den ander nooit toesprak dan met louter loftuitingen, zoodat gene in 't oog van dezen een Gracchus was en deze bij genen voor een Mucius [5]) gold. Maar plaagt en kwelt die krankzinnige waan onze zangerige dichters wel in mindere mate? Ik dicht Lierzangen, een ander Elegieën. Beiden vinden we ons werk een wonder om te aanschouwen en als 't ware door de negen Muzen met fijne kunst gewrocht! Let in de eerste plaats maar eens op, met welk een hoogmoedige trots, met wat air van gewicht wij onze blikken richten naar den tempel [6]) (van Apollo), die voor Romeinsche dichters (dus natuurlijk ook voor óns!) open staat. Voorts: als ge soms den tijd er

1) Zie Brief I, 19, 4. In de 25e Ode van het 3e Boek roept de dichter Bacchus aan om hem te inspireeren tot een loflied op Augustus.

2) *smal*: d.i. nog niet door navolgers en naäpers betreden en verbreed.

3) *zeven*: z. v. a. verscheidene.

4) Hor. bedoelt dus »*lyrische*« gedichten. *Kiessling* teekent hier bij aan: »Die Lust vergeht mir, wenn ich daran denke, welche Aufnahme meine Dichtung bei diesen zerstreuten und von dem Tagestreiben in Anspruch genommenen Publicum finden würde«.

5) C. Sempronius *Gracchus* († 121 v. Chr.): als grootste redenaar van zijn tijd; Q. *Mucius* Scaevola († 87 v. Chr.): als grootste rechtsgeleerde van zijn tijd.

6) Zie bij Brief I, 3, 17.

voor hebt, ga dan eens met ons meê en luister eens, op een kleinen afstand, wat (heerlijke) gedichten ieder van ons beiden meêbrengt en waarom wij over en weêr elkaar met lauweren bekransen. Evenals zwaardvechters [1]) in Samnitische wapenrusting in een langgerekt gevecht doen, geven we elkaâr slaag en matten we onzen tegenstander, totdat het donker wordt, met een gelijk aantal slagen (als hij ons geeft) af. Bij het scheiden ben ik, volgens het gevoelen van mijn tegenstander, een tweede Alcaeus; en wat is híj naar míjn oordeel? Wat anders dan een tweede Callimachus [2])? Schijnt hij naar nog meer (lof) te verlangen, dan maak ik een Mimnermus [3]) van hem en door dien naar vrije keuze aangenomen naam voelt hij zich (als dichter) nog grooter (dan hij is). Veel moet ik verdragen en uitstaan, om de lichtgeraakte dichterkliek te bevredigen en te voldoen, wanneer ik zelf gedichten schrijf en ootmoedig [4]) streef naar den bijval van 't volk: maar wanneer mijn dichterlijke studies geëindigd zijn en ik uit mijn geestvervoering weêr tot bezinning en nuchter verstand ben gekomen, dan kan ik, zonder vrees voor berisping, gerust mijn ooren, zoo even wijd geopend voor hetgeen ze mij voorlazen, dichtstoppen. Zij, die slechte gedichten maken, worden uitgelachen en bespot; maar zelf vinden ze pleizier en genot in het schrijven en vereeren vol eerbied zich zelf en, zwijgt men over hen, dan prijzen zij, gelukzalig als ze zich voelen, uit eigen beweging al wat ze hebben geschreven.

Maar hij, die gaarne een naar de regels der kunst gevormd gedicht wil schrijven, zal, als hij zijn schrijfplankje [5]) ter hand neemt, tevens als eerlijk criticus jegens zich zelf te werk gaan; hij zal den moed hebben woorden die te alledaagsch en laag

---

1) De wederzijdsche loftuigingen bij die »Voorlezingen« worden hier vergeleken met een schijngevecht van zwaardvechters, die in Samnitische wapenrusting, bij een gastmaal, totdat de lichten aangestoken worden, tot vermaak der gasten, met onschadelijke wapens elkaâr, als gold het leven, of dood, bestrijden.

2) Over *Alcaeus*, zie bij Brief I, 19, 28. *Callimachus* uit Cyrene, beroemd dichter uit den Alexandrijnschen tijd, bloeide c. 250 v. Chr.

3) Zie bij Brief I, 6, 65; volgens veler meening stond *Mimnermus* als dichter hooger dan Callimachus.

4) Ironisch.

5) De Romeinen schreven op met een dunne laag was overtrokken schrijfplankjes, waarin met een puntige schrijfstift de letters werden gekrast.

bij den grond of mat en krachteloos zijn of die algemeen als lof en bijval onwaardig worden beschouwd, van hun plaats te verwijderen, hoe ongaarne ze ook van hun plaatsje wijken en al bevinden zij zich ook nog in het gewijde heiligdom van 's dichters binnenkamer[1]). Woorden, die langen tijd bij het volk onbekend of in duister gehuld waren, maar die een aanschouwelijk beeld van iets geven, zal hij weêr opdiepen en uit de duisternis weêr voor den dag halen, woorden, die oudtijds door mannen als Cato en Cethegus[2]) werden gebruikt, maar die, om hun oudheid versmaad en verwaarloosd, nu als onder vuile schimmel bedolven liggen; maar ook nieuwe woorden, ontstaan en in omloop gebracht door het gebruik, zal hij daaraan toevoegen. Zoo zal hij, een' helderen stroom gelijk, krachtig en klaar zijn overvloedigen woordenstroom laten vloeien en Latium door zijn rijke taal verheugen en gelukkig maken; te weelderige woorden zal hij besnoeien en inkorten, te harde en ruwe door gezonde, verstandige behandeling effenen en beschaven; woorden, waar merg en pit aan ontbreekt, zal hij kracht bijzetten en bij dat alles zal het den schijn hebben, alsof de kunst voor hem slechts een spel is, maar in werkelijkheid zal hij zich pijnigen en inspannen, evenals iemand, die nu eens den (luchtigen) Satyrdans[3]), dan weêr den plompen Cyclopendans[4]) uitvoert.

Haast zou ik er de voorkeur aan geven een waanwijze en met de regels der kunst onbekende dichter te schijnen, mits maar zijn fouten en gebreken míj behaagden of in alle geval míj verborgen bleven, dan verstand te hebben van kunst en mij boos en nijdig te maken (over mijne tekortkomingen). Eens leefde er in Argos[5]) een niet onaanzienlijk man, die, alleen in den schouwburg zittende, van pleizier in zijn handen

---

1) d.i. al zijn ze nog niet in 't licht (in druk: zouden wij zeggen) verschenen en al is hun bestaan dus nog alleen aan den dichter bekend.

2) M. Porcius *Cato* Censorius (consul in 195, censor in 184 v. Chr.), de type van Oud-Romeinsche burgerdeugd en strengheid van zeden; M. Corn. *Cethegus* (consul in 204); beiden hier als repraesentanten van den goeden ouden tijd.

3) Zie bij Brief I, 19, 4.

4) *Cycloop* (d.i. éénoog) = Polyphemus, de plompe minnaar der blanke zeenimf Galatea (vgl. Ovidius' Gedaanteverwisselingen: XIII, 749—896 in mijne vertaling).

5) *Argos*: hoofdstad van het landschap Argolis in de Peloponnesus.

klapte, daarbij zich inbeeldende, dat hij wonderlijk prachtige treurspelen zag opvoeren; overigens nam hij de plichten en bezigheden van het leven naar behooren waar, was ongetwijfeld goed jegens zijn buren, beminnelijk als gastheer, vriendelijk jegens zijn vrouw en iemand van dien aard, dat hij bij zijn slaven wat door de vingers zag en niet raasde en tierde, als het zegel van een wijnflesch verbroken was [1]), kortom iemand, wijs genoeg om niet in een rotskloof of open put te loopen. Toen nu deze man, door de hulpvaardigheid en zorg van zijn bloedverwanten genezen, zijn door zwarte gal ontstane ziekte met zuiver, onvermengd nieskruid [2]) had verdreven en weêr bij zijn zinnen gekomen was, riep hij uit: »*Waarachtig, vrienden! ge hebt me diep ongelukkig gemaakt, in plaats van me te redden, want ge hebt, door zóó te handelen, mij mijn genot ontroofd en den zoetsten waan van mijn geest mij ontnomen!*«

Integendeel [3]) is het blijkbaar nuttig en raadzaam, met ter zijde stelling van alle beuzelingen [4]), zijn leven naar de voorschriften der wijsheid in te richten, aan de kinderen het aan hun leeftijd passende spelen toe te staan en niet naar woorden te zoeken om bij den klank der Latijnsche lier [5]) te worden gezongen, maar grondig maat en melodie van het ware leven te leeren kennen [6]). Daarom spreek ik dikwijls tot en overdenk ik in stilte bij mij zelven: »Als geen overvloed van water in staat was uw dorst te lesschen, zoudt ge dat aan uw geneesheer mededeelen: maar dat ge, hoe meer ge u verworven hebt, naar des te meer haakt en verlangt, durft ge dat aan niemand te bekennen?«

Indien ge gezond waart en men u een wortel of kruid (ter genezing) aanwees, maar uw wonde er niet beter door werd, dan zoudt ge, daar die wortel of dat kruid u niets baatte, weigeren er door te worden genezen.

---

1) Wij zouden zeggen: het lak. Zin: als een slaaf een wijnflesch opengebroken en leeggedronken had.

2) Zie bij Sat. II, 3, 82.

3) *Integendeel*: tegenstelling met vs. 126 vlg.

4) Wat Hor. hieronder verstaat, zie Brief I, 1, 10.

5) d.i. Lyrische gedichten te maken.

6) d.i. de grondbeginselen, waarnaar men een waar, gelukkig leven kan leiden.

Vroeger hadt ge wel eens hooren zeggen, dat hij, aan wien de Goden rijkdom schonken, vrij was van onnatuurlijke dwaasheid en, hoewel ge geen zier wijzer zijt, sedert ge rijk zijt geworden, zult ge toch nog de meening van diezelfde raadslieden blijven volgen? Maar indien rijkdom u wijs en verstandig kon maken, of minder begeerig (naar meer) en minder bevreesd [1]), dan zoudt ge u natuurlijk moeten schamen, wanneer er iemand ergens op aarde leefde, die nog hebzuchtiger was dan gij.

Als dat eigendom heet, wat iemand bij plechtigen verkoop [2]) heeft gekocht of wanneer, naar de rechtsgeleerden beweren, verjaring [3]) sommige zaken in eigendom overdraagt: dan is de akker, die u voedt, de uwe en de opzichter van Orbius [4]), wanneer hij het zaadveld egt, dat weldra voor u graan zal opleveren, ziet in u zijn meester en heer. Want gij geeft het geld en daarvoor ontvangt gij druiven, kuikens, eieren of een kruik wijn. Bij gevolg [5]) koopt gij op die manier langzamerhand den geheelen akker, die misschien (door den eigenaar) voor 30,000 gld. of nog meer is gekocht. Wat verschil maakt het uit, of datgene, waar ge van leeft en u voedt, eerst pas of reeds lang geleden betaald is? Hij, die vroeger een stuk land te Aricia of te Veji gekocht [6]) heeft, eet gekochte groente, hoewel hij het zich anders voorstelt en hij maakt met gekocht hout tegen het vallen van den kouden nacht zijn koperen ketel warm: maar hij noemt het geheele stuk land zijn eigendom, tot waar de populier, bij de vastgestelde grensscheiding geplant, twist

---

1) nl. voor het verlies van uw schatten.

2) *verkoop*: *mancipatio*. Deze greep plaats ten overstaan van kooper, verkooper, vijf getuigen en den *libripens*, den houder der weegschaal, waarop vroeger, toen men nog geen gemunt geld kende, de koopprijs werd toegewogen. In later tijd werd het voldoende geacht, indien de kooper met een *rauduscutum* (stuk ruw koper) de schaal aanraakte en dit vervolgens den verkooper ter hand stelde. De werkelijke betaling had dan vooraf plaats of bleef geheel achterwege, indien partijen een schenking bedoelden.

3) *Verjaring*: *usus* of *usucapio*, waardoor onroerende goederen na een onafgebroken bezit van twee jaar, roerende goederen na verloop van één jaar eigendom van den bezitter werden.

4) *Opzichter*: zie bij Brief I, 14, 15. *Orbius*: een overigens onbekende grondeigenaar.

5) Deze gevolgtrekking des dichters is natuurlijk niet juist.

6) *Aricia*: zie bij Sat. I, 5, 1. *Veji*: thans Isola Farnese.

en ruzie tusschen hem en zijn buren verhindert en voorkomt; evenals of iets iemands duurzaam eigendom kan zijn, wat in den tijd van een vluchtig uur nu eens bij wijze van schenking, dan weêr door koop, nu eens door geweld, dan weêr door sterfgeval van eigenaar verwisselt en in de rechten van een ander overgaat. Daar dus op die wijze aan niemand het voortdurend gebruik en bezit van iets gegeven is en de eene erfgenaam beurtelings den ander, evenals de eene golf de andere, van zijn plaats dringt en opvolgt, wat baten dan (eigen) landhoeven of graanschuren? wat bergweiden in Lucanië, grenzende aan Calabrische bergweiden [1]), als de Dood, die zich voor geen goud laat verbidden of omkoopen, rijken even goed als armen, aanzienlijken zoowel als geringen, wegmaait?

Er zijn menschen, die geen gesneden edelgesteenten, geen marmer of ivoor, geen Etrurische bronzen godenbeeldjes, geen schilderijen of gedreven zilveren vaatwerk of met Afrikaansch purper geverwde kleederen bezitten; er zijn er ook, die zich om het bezit daarvan niet bekreunen. Waarom van twee broeders de een aan een lui en lekker leven, aan spel en scherts en aan welriekende zalven de voorkeur geeft boven de vruchtbare palmwouden van Herodes [2]), terwijl de ander, rijk, maar steeds onrustig en onvoldaan, van den vroegen morgen tot den laten avond, zijn met stobben en struiken bewassen akker met vuur en ijzer [3]) ontgint en vruchtbaar maakt: dat weet alleen 's menschen Schutsgeest [4]), die, ons steeds vergezellend, op het gesternte, waaronder wij geboren zijn, een' weldadigen invloed uitoefent en die, als 't ware de God van onze menschelijke natuur, met ieder van ons geboren wordt, leeft en sterft en, met steeds wisselend gelaat, vroolijk of treurig, aan ieders wisselende lotgevallen deelneemt.

---

1) Uit het heete Calabrië dreef men des zomers het vee naar de koele weiden op de bergen van Lucanië.

2) *Herodes* de Groote (38—4 vóór Chr.), koning van Judaea, bekend uit het N. T., bezat bij Jericho uitgestrekte palmwouden, die hem zeer rijke inkomsten opleverden.

3) *vuur*: door het verbranden van onkruid, struiken en stoppels; *ijzer*: ploegschaar, ploeg.

4) *Schutsgeest* (*Genius*), die den mensch gedurende zijn leven begeleidde en deel nam aan al zijn lief en leed.

Wat míj betreft, ik zal van mijn matig vermogen zóóveel gebruiken en afnemen, als mijn behoeften het eischen en niet bang zijn voor het oordeel van mijn erfgenaam, omdat hij niet meer heeft gevonden dan wat ik hem toedeelde en schonk: maar toch zal ik ook er naar streven te weten, hoe groot het onderscheid is tusschen iemand, die vroolijk, maar op eenvoudige wijze van 't leven geniet en iemand, die zijn vermogen verkwist en verbrast en hoeveel wel een zuinig, spaarzaam man verschilt van een' gierigen vrek. Want het maakt een groot onderscheid, of ge verkwistend uw geld uit het raam gooit en doorbrengt, dan of ge niet onwillig zijt (noodzakelijke) uitgaven te doen en geen moeite doet uw vermogen, meer dan noodzakelijk is, te vermeerderen, maar liever, evenals knapen plegen te doen gedurende het vijfdaagsch feest van Minerva [1]), den korten maar aangenamen tijd haastig geniet. Moge bij een klein vermogen slechts geen havelooze vuilheid in mijn huis heerschen: of ik op een groot schip de levenszee bevaar, of op een klein [2]) (is mij onverschillig): varen zal ik toch en ik blijf toch een en dezelfde. Vaar ik al niet met gezwollen zeilen bij gunstigen Noordenwind, toch sleep ik niet altijd onder ongunstigen Zuiderwind langzaam mijn leven voort; ben ik in krachten, talent, in uiterlijken staat, in deugd, in stand en vermogen al de laatste onder de eersten, toch ben ik steeds de eerste onder de laatsten geweest. Gij zijt niet gierig (zegt ge!): mooi zoo! Maar hoe staat het met uw andere gebreken: zijn die reeds te gelijk met die ondeugd uit uw hart geweken? Is uw hart vrij van ijdele eerzucht? Is het vrij van vrees voor den dood en zijt ge niet boos en verdrietig, dat ge eenmaal moet sterven? Lacht en spot ge met droomen, met angst voor toovenarijen, met wonderen en waarzegsters, met nachtelijke geestverschijningen (van afgestorvenen) en met Thessalische [3]) schrik aanjagende spookverschijningen? Telt ge, bij iederen verjaardag, wel met een dankbaar gemoed het getal uwer jaren?

---

1) *Quinquatrus*: een feest ter eere van Minerva, dat 5 dagen (19—23 Maart) duurde en gedurende hetwelk de schoolknapen vacantie hadden.

2) d.i. of ik rijk ben of arm.

3) *Thessalië*: het vaderland van tooverij en hekserij.

Zijt ge vergevensgezind jegens de gebreken uwer vrienden? Wordt ge, bij 't naderen des ouderdoms, wel zachter gestemd en beter van aard? Wat baat en verlicht het u dan, als ge van vele doornen[1]) slechts één hebt uitgetrokken?

Als ge (op uw ouden dag) niet deugdzaam en wél weet te leven, maak dan plaats voor hen die 't geleerd hebben. Ge hebt (nu) genoeg gespeeld en geschertst, genoeg gegeten, genoeg gedronken[2]): thans is het voor u tijd heen te gaan, opdat niet de jeugd, wie dartelheid beter past, u, die meer dan genoeg hebt gedronken, uitlache en mishandele.

---

1) d.i. gebreken, ondeugden.

2) Zin van vs. 214: ge hebt genoeg van 't leven genoten; zóó ook in den vlg. regel.

DERDE BRIEF.

Over de Dichtkunst.

Geschreven in 19 of 18, vlg. anderen in 17 of 16 vóór Chr.

Gericht is deze Brief (blijkens vs. 6, 24 en 366) *aan zekeren Piso en diens beide zonen;* wie echter met genoemden Piso bedoeld wordt, is onzeker. Volgens Porphyrio (een oud uitlegger van Hor.) richtte Hor. dezen Brief aan L. Piso »die later rustbewaarder der Stad was«. Is deze opgave juist, dan zou bedoeld zijn L. Calpurnius Piso (geb. in 49, consul in 15 vóór Chr. en op 80 jarigen leeftijd in 31 na Chr. gestorven). Daar nu Hor. hoogst waarschijnlijk tusschen 19 en 16 vóór Chr. deze Brief dichtte, kan deze Piso bezwaarlijk op dat tijdstip reeds volwassen zonen hebben gehad, die zich met het beoefenen der poëzie bezig hielden. Daarom denken anderen hier aan Cn. Calpurnius Piso, consul in 23 vóór Chr., wiens oudste zoon Gnaeus (geb. c. 40 en consul in 7 vóór Chr.) later beschuldigd werd Germanicus door vergif om 't leven te hebben gebracht, en wiens jongste zoon Lucius in 1 vóór Chr. consul was. Hoe 't zij, *zekerheid* bestaat er niet, dat genoemde personen door Hor. bedoeld zijn.

Vroeger — en ook nú nog — werd deze »Brief« door velen beschouwd als een »Leerboek der dichtkunst«, een soort »Wetenschappelijke theorie der dichtkunst«, ja zelfs als een »Leerboek (speciaal) der dramatische dichtkunst«. Ten einde nu den inhoud in overeenstemming te brengen met dien (opgedrongen) titel, zagen bedoelde geleerden zich

genoodzaakt verscheidene verzen, soms zelfs geheele gedeelten, van het gedicht om te zetten of wel uit te werpen.

Dat het echter niet in 's dichters bedoeling lag een »Leerboek« met »Regelen der dichtkunst« te schrijven, blijkt wel het meest hieruit, dat hij meer wijst op de fouten die een dichter moet vermijden, dan op de voorschriften, die deze in acht moet nemen.

Als »Brief over de Dichtkunst« beschouwd, laat zich daarentegen de ongedwongen (geenszins systematische) behandeling van het onderwerp 't best begrijpen en verklaren.

De INHOUD komt, *in hoofdtrekken*, hierop neêr [1]):

I. *Inleiding (1—37)*: in ieder kunstwerk is hoofdvereischte: éénheid, geboren uit de harmonie der verschillende onderdeelen.

II. *Behandeling van het onderwerp (38—452)*:

1. Vooral de *dichter* moet bij zijn onderwerp letten op juiste uitdrukking en juiste rangschikking (38—45).
2. Inhoud en vorm (46—118).
   a. woordenkeus (45—72).
   b. versmaat (73—85).
   c. dichterlijke taal (86—118).
3. Het drama en zijne karakters; in hoever kan Homerus hier als voorbeeld dienen? (119—152).
4. Samenstelling der tragedie en der komedie (153—192).
5. Het koor in de tragedie (193—219).
6. Het Satyrdrama (220—250).
7. Iamben en de senarius iambicus (251—274).
8. Dramatische kunst der Grieken (275—294).
9. Gebreken der Romeinsche dichters (295—308).
10. Hoe moet de dichter zich vormen en zich ontwikkelen? (309—332).
11. Doel der dichtkunst (333—390).
12. Macht der poëzie (391—407).
13. Vormt natuurlijke aanleg of kunst den dichter? (408—452).

III. *Slot*: Luimige beschrijving van den dolzinnig verwaanden pruldichter (453—476).

Wanneer een schilder eens op den inval kwam het hoofd van een mensch [2]) en den hals van een paard aaneen te voegen en den romp met bontkleurige vederen wilde beschilderen,

1) Vgl. de heldere uiteenzetting van den gedachtengang van den »Brief over de Dichtkunst« bij Weissenfels, Horaz: seine Bedeutung für das Unterrichtsziel des Gymnasiums, etc. p. 175—182 (Berlin, Weidmann, 1885).

2) Speciaal van een vrouw, zie vs. 4.

na de verschillende ledematen uit allerhande deelen [1]) bijeen te hebben gebracht, zoodat het beeld, van boven een schoon vrouwenhoofd, van onder uitliep in een afschuwelijk zwarte visschestaart: zoudt gij, mijne vrienden! tot de bezichtiging (van die schilderij) toegelaten, dan uw lachen kunnen inhouden? Gelooft me op mijn woord, Pisonen! [2]) op zulk een (voddige) schilderij zou precies een gedicht gelijken, waarin drogbeelden der dichterlijke fantasie worden afgeschilderd als waren het waanbeelden van een' ijlenden koortslijder, zoodat noch het einde noch het begin behoorlijk past bij de voorstelling [3]) van het beeld, dat toch één harmonisch geheel behoorde te zijn. »*Maar*«, zal iemand [4]) zeggen, »*schilders en dichters hebben toch altijd rechtmatige vrijheid en macht gehad om al, wat hun inviel, te durven bestaan!*« Zeker! dat weet ik en wij (schilders en dichters) verzoeken met recht om die vrijheid en staan die op onze beurt ook gaarne aan anderen toe; maar met dien verstande, dat niet het harde en ruwe samenga met wat zacht is en teeder, dat niet (om zoo te spreken) slangen vreedzaam verkeeren met vogels of lammeren met tijgers. Zeer dikwijls worden aan een waardig begin (van een gedicht) en dat groote verwachtingen opwekt, een of meer purperen lappen [5]), die wijd en zijt moeten schitteren, aangenaaid [6]), wanneer b.v. het heilig woud en altaar van Diana [7]) en de kronkelingen van een door behoorlijke velden snel voortschietend beekje of ook wel de rivier de Rijn of een regenboog (dichterlijk) worden geschilderd. Maar op dat oogenblik was het daartoe de plaats niet (en kwam het daar niet te pas). Misschien ook kunt ge (als schilder) wel een cipres heel natuurlijk nateekenen: maar waartoe dient dat, als een schipbreukeling voor zijn goede geld zijn ongeval door u laat

1) b.v. van een mensch, dier, vogel, enz.

2) *Pisonen*: zie het begin der Inleiding op dezen Brief.

3) *Voorstelling*: zoowel in den geest van den dichter als in dien van den lezer of hoorder.

4) Tegenwerping van een gefingeerden tegenstander.

5) Met »*purperen lappen*« worden bedoeld: Onnoodige poëtische opsieringen of schilderingen.

6) *Aangenaaid*: evenals de purperen strook aan de toga of tunica, waarover vgl. bij Brief I, 6, 49.

7) Vgl. de aant. bij Sat. I, 5, 1.

schilderen [1]), wanneer hij tóch, door wanhopig zwemmen, den dood is ontkomen? Een groote kruik begint men te maken: waarom komt er dan, bij 't ronddraaien van 't (pottebakkers)-wiel, maar een klein kruikje voor den dag? [2]) Om 't dus in korte woorden samen te vatten: ieder kunstwerk moet, minst genomen, eenvoud [3]) bezitten en éénheid! Maar, Gij Vader en Gij, Uwen Vader waardige jongelingen! [4]) wij, dichters, worden meest allen bedrogen en misleid door wat ons juist en waar toeschijnt (maar het niet is): doe ik mijn uiterste best om kort te zijn, dan word ik duister; wie streeft naar gepolijste taal en stijl, dien ontbreken kracht en bezieling; wie iets verhevens en grootsch aankondigt en belooft, wordt opgeblazen en gezwollen van stijl; wie al te angstvallig en bevreesd is voor storm [5]), kruipt laag bij den grond; wie op wonderlijke, onnatuurlijke wijze de eenheid van zijn onderwerp door bonte afwisseling der onderdeelen voor eentoonigheid zoekt te vrijwaren, komt ten laatste zoo zeer in de war, dat hij dolfijnen in bosschen en wilde zwijnen midden in de golven schildert [6]). De zucht een gebrek te vermijden, voert tot dwaling, wanneer men geen juist inzicht heeft in de regelen der kunst. In den laatsten winkel op den hoek der zwaardvechtersschool van Aemilius [7]) woont een ciseleur van bronzen beelden, die wel de nagels fijn kan weêrgeven en in brons zachtgolvende lokken kunstvol kan nabootsen, maar in de uitvoering en afwerking van een geheel beeld is hij ongelukkig, omdat hij de kunst niet verstaat alle onderdeelen behoorlijk hun vorm

---

1) Vgl. vooral bij Sat. II, 1, 33. Die cipres (het symbool van den dood) was dus overtollige bijzaak op die schilderij, daar de schipbreukeling immers aan den dood ontkomen is! Ook den schilders roept dus Hor. vermanend toe: overtollige bijzaken ontsieren het geheel.

2) Zin: Een grootsch begin loopt bij stumpers (dichters of schilders) gewoonlijk op weinig of niets uit.

3) d.i. het kunstwerk moet niet uit veelvoudige, tegenstrijdige onderdeelen samengesteld zijn.

4) d.i. de Pisonen: zie het begin der Inleiding op dezen Brief.

5) *Storm* = krachtige bezieling, verheven taal, Schwung.

6) Hier van den dichter te verstaan, wanneer hij b.v. een dichterlijk tafereel ophangt van een geweldigen watervloed.

7) Deze school, niet ver van den Circus Maximus, was door *Aemilius* Lepidus gesticht.

en gedaante te geven. Wanneer ik een gedicht wilde samenstellen, zou ik even zoo min op dien ciseleur willen gelijken, als leven met een misvormden neus, al trok ik overigens ieders bewondering om mijn zwarte oogen en zwart haar [1]).

Kiest dus, gij dichters! een stof, die met uwe krachten overeenstemt en overweegt langen tijd, wat uwe schouders kunnen dragen, wat niet. Wie een stof kiest overeenkomstig zijn krachten, dien zullen de juiste woorden en heldere, ordelijke uiteenzetting (van zijn onderwerp) niet in den steek laten. Als ik mij niet ten zeerste bedrieg, dan bestaat het wezen en de schoonheid eener ordelijke rangschikking daarin, dat een goed dichter reeds dadelijk bij het begin zegt, wat noodzakelijk (tot recht verstand) moet worden gezegd en zeer veel voor 't oogenblik onvermeld laat en tot later uitstelt; het eene moet hij, die een (goed) gedicht aankondigt en toezegt, gaarne doen, het andere versmaden en nalaten.

Zijt ge fijn (van smaak) en zorgvuldig in de verbinding (en plaatsing) der woorden, dan zult ge u voortreffelijk uitdrukken, wanneer door een handige, geschikte verbinding een bekend, alledaagsch woord als tot een nieuw (gevormd) woord wordt gemaakt. Als het soms noodig is, iets wat tot nog toe onbekend was, door nieuwe woorden weêr te geven, dan zal het niet alleen soms gebeuren, dat men woorden schept, nooit gehoord door mannen uit den ouden tijd zooals Cethegus [2]), en wanneer van die vrijheid een bescheiden gebruik wordt gemaakt, is ze ook wel veroorloofd, maar ook zullen die nieuwe en pas gevormde woorden bijval vinden en in gebruik komen, als ze uit Grieksche bron [3]), met spaarzame gematigdheid afgeleid, hun oorsprong nemen. Maar dat recht, dat de Romeinsche critici wel aan Caecilius en Plautus [4]) toestaan, zullen ze toch niet aan Vergilius en Varius [5]) willen ontnemen? Waarom benijdt en misgunt men het mij, als ik een paar (nieuwe) woorden machtig kan worden, daar toch reeds de taal van Cato

---

1) *Zwarte oogen* en *zwart haar* golden bij de Ouden voor schoon.
2) Over *Cethegus* zie bij Brief II, 2, 117.
3) d.i. als ze naar analogie van Grieksche woorden gevormd zijn.
4) Over *Caecilius* en *Plautus* zie bij Brief II, 1, 58 en 59.
5) Over *Vergilius* en *Varius* zie bij Sat. I, 5, 40.

en Ennius [1]) onze moedertaal heeft verrijkt en nieuwe woorden voor nieuwe begrippen in 't leven heeft geroepen? Neen — 't was altijd en zal altijd veroorloofd zijn woorden, (evenals gemunt geld) met hedendaagschen stempel gemerkt, in te voeren en in omloop te brengen. Evenals de boomen, ieder ten einde spoedend jaar, van bladeren veranderen en het (in de lente) jonge blad (in den herfst) afvalt: zóó gaan verouderde woorden te niet en bloeien en groeien, evenals krachtige jongelingen, de woorden, die pas zijn ontstaan en gevormd. Wij menschen, met al onze plannen en daden, moeten onverbiddelijk eens sterven: hetzij de zee [2]), in het land binnendringend, de schepen tegen stormwinden beschut — een koninklijk werk! 't zij een langen tijd onvruchtbaar moeras, alleen voor kleine roeischuitjes geschikt, (droog gelegd) naburige steden van voedsel voorziet en het gewicht van den zwaren ploeg voelt, hetzij de Tiberstroom zijn loop, verderfelijk [3]) voor de veldvruchten, moet veranderen en een beteren weg heeft geleerd te volgen: alle daden en werken van menschen zullen eens te niet gaan; hoeveel minder zal dan het aanzien en de achting, waarin een spraakgebruik staat, steeds levendig en duurzaam blijven bestaan! Vele woorden, die reeds in onbruik geraakt zijn, zullen weder herleven en woorden, die nu in eer en aanzien staan, zullen verdwijnen, zoodra het (spraak)gebruik, bij hetwelk alleen de beslissing, het recht en het richtsnoer in het spreken berust, het slechts wil.

In welke versmaat [4]) wapenfeiten van koningen en aanvoerders, alsmede droevige oorlogen, kunnen worden beschreven, heeft Homerus aangetoond. In verzen van ongelijke lengte, paarsgewijze aan elkaâr verbonden [5]), werd eerst het klaaglied

---

1) *Cato*: zie bij Brief II, 2, 117. Over *Ennius* zie de Inleiding op de Satiren.

2) Hor. doelt hier (vs. 63—68) op de reuzenwerken, welke Julius Caesar van plan was uit te voeren, maar die door zijn dood onvoltooid bleven of te niet gingen, nl. het aanleggen van een zeehaven in Ostia (vs. 63, 64), het droogleggen der Pomptijnsche moerassen (vs. 65, 66) en het verleggen van den benedenloop van den Tiber (vs. 67, 68).

3) Door het onvruchtbare slik, waarmeê de Tiber bij overstrooming de velden bedekte.

4) Ziet op den hexameter (zesvoetige dactylische versmaat).

5) De elegische versmaat, bestaande uit paarsgewijze afwisselende hexametri en pentametri.

gedicht, daarna ook het gevoel van bevredigde en beantwoorde liefde [1]); wie echter de uitvinder en schepper der nederige [2]) elegie is geweest, daarover zijn de kunstrechters het oneens [3]) en die zaak is nog steeds niet uitgemaakt en beslist. Dolzinnige woede [4]) wapende Archilochus met den door hem zelven uitgevonden iambus: het blijspel en het verheven treurspel namen vervolgens deze versmaat aan, die geschikt is voor den dialoog, het rumoer van het volk overstemt en als geschapen is voor de handeling (op het tooneel). Aan de lier [5]) stond de Muze het toe Goden en Heroën, zegevierende vuistvechters en rossen, als de voorsten in den wedren de anderen voorbijrennend, voorts de minnepijn van jongelingen en den van zorgen bevrijdenden wijn te bezingen.

Waarom word ik met den naam van dichter begroet, als ik niet in staat ben en er geen verstand van heb de (naar bepaalde wetten) vastgestelde afwisselende versmaten en de aan iedere dichtsoort eigen stijl en wijze van voorstelling in acht te nemen en in 't oog te houden? Waarom wil ik liever, uit valsche schaamte, (dat) niet weten dan (het) leeren? [6]) Een blijspel wil niet in tragische taal worden opgevoerd; evenzoo is een toeschouwer verontwaardigd en ergert hij zich, wanneer de maaltijd van Thyestes [7]) in de taal van het dagelijksch leven en in woorden, die bijna in een blijspel passen, wordt verhaald. Iedere versmaat en iedere stijl of wijze van voorstelling moet de haar (door de historische ontwikkeling der poëzie) ten deel gevallen en haar passende plaats innemen en behouden. Somtijds echter slaat ook het blijspel een hooger,

---

1) Ziet op het minnelied (erotische elegie).

2) In vergelijking met inhoud en versmaat van het Epos (Heldendicht).

3) Sommige (Alexandrijnsche) kunstrechters beschouwden nl. Archilochus (zie bij Brief I, 19, 23) als den schepper der Elegie, anderen Mimnermus (zie bij Brief I, 6, 65), weêr anderen Callinus (bloei c. 700 v. Chr.).

4) Zie bij Brief I, 19, 23 en 25.

5) vs. 83—85: Soorten der Lyrische poëzie: hymnen op Goden en Heroën, zegezangen, minne- en drinkliederen.

6) De zin van vs. 86—88 is algemeen bedoeld: wie aan de wetten der kunst zich niet houdt, verdient geen dichter te heeten! wie ze niet kent, moet ze leeren!

7) De haat tusschen Atreus en *Thyestes* (beiden zonen van Pelops) was oorzaak, dat eerstgenoemde zijn' broeder diens eigen kinderen als maaltijd vóórzette; deze gruwelijke scène werd niet op het tooneel vertoond, maar door een »bode« *verhaald*.

heftiger toon aan (dan gewoonlijk) en gaat b.v. de vertoornde Chremes [1]) in gezwollen taal heftig te keer; en evenzoo uit vaak een persoon in een treurspel zijn droefheid en smart in gewone, alledaagsche taal, zooals b.v. Telephus en Peleus [2]), die, de een arm, en de ander een balling, hoogdravende en ellenlange woorden versmaden, wanneer zij hun best doen de harten der toeschouwers door hun klachten te roeren. 't Is niet genoeg, dat gedichten schoon zijn; ze moeten ook een' liefelijken indruk maken en het gemoed van den toehoorder meêvoeren en meêslepen, waarheen zij willen. Evenals het menschelijk gelaat met lachenden meêlacht, zóó ook betoont het hun, die weenen, zijn deelneming. Als ge wilt dat ik met u meêween, moet ge eerst toonen dat ge zelf werkelijk bedroefd zijt: dán eerst, Telephus en Peleus! zal uw ongeluk en ellende mij diep treffen en roeren; maar als ge uw rol slecht speelt, dan zal ik óf geeuwen van verveling óf — lachen. Droevige woorden passen bij een droevig gezicht, dreigende bij een vertoornd, schertsende bij een vroolijk en ernstige bij een streng gelaat. Eerst toch vormt de natuur ons innerlijk naar onze uiterlijke omstandigheden, zij maakt ons vroolijk of drijft ons tot toorn of zij drukt ons neêr door diepe droefheid en smart of zij jaagt ons angst aan en vrees: en daarna eerst drukt zij onze gemoedsaandoeningen uit door middel van de taal, haar tolk. Stemmen de woorden eens sprekers (op het tooneel) niet overeen met zijn uiterlijke omstandigheden, dan zal het gansche Romeinsche schouwburgpubliek, aanzienlijken zoowel als geringen, in schaterend lachen uitbarsten. Groot is ook het verschil of een God (op het tooneel) spreekt of een Heros [3]), een hoogbejaard grijsaard of een heethoofd in den

---

1) In den »Zelfkweller« van den blijspeldichter Terentius (zie bij Brief II, 1, 59) vaart *Chremes* heftig uit tegen zijn zoon Clitophon wegens diens verkwisting en liefde tot een lichtekooi.

2) *Telephus*, koning der Mysiërs, door Achilles gewond, komt als bedelaar tot Agamemnon en wordt op diens voorspraak door Achilles weder genezen. *Peleus* doodde zijn halfbroeder Phocus en werd daarom door de Furiën vervolgd en door zijn vader verbannen, tot hij eindelijk door Céyx, den zoon van Helios, gastvrij opgenomen en van bloedschuld gezuiverd werd (vgl. Ovidius' Gedaanteverwisselingen: XI, 266—290 in mijne vertaling).

3) *Heros* of halfgod: zoon van een God en een sterfelijke vrouw of van een sterveling en een Godin.

bloei zijner jeugd, een gebiedende meesteres of een ijverige voedster, een op zee rondzwalkende groothandelaar of de bebouwer van een groenend akkertje, een Colchiër of een Assyriër, een bewoner van Thebe of van Argos [1]).

Richt u voorts óf naar de overlevering der sage [2]) óf schep zelf karakters, die steeds zich gelijk blijven. Wanneer gij, als tragisch dichter, soms den gevierden Achilles op nieuw [3]) ten tooneele brengt, stel hem dan voor als rusteloos, opvliegend, onverbiddellijk, onstuimig, laat hem loochenen en ontkennen, dat wet en recht voor hem bestaan en laat hem zijn wapens als zijn eenigen rechter erkennen. Stel Medea [4]) voor als woest en onverbiddelijk, laat Ino [5]) baden in tranen, schilder Ixion [6]) af als een trouwelooze, Io [7]) als zwervelinge en Orestes [8]) als een die door wroeging gefolterd wordt. Voert ge een onderwerp, dat nog nooit ten tooneele gebracht is, op en waagt ge het een nieuw karakter te scheppen, laat het dan, zooals het van den beginne af op het tooneel kwam, tot aan het einde toe vólgehouden worden en steeds zich gelijk blijven. Moeilijk is het algemeen menschelijke karakters te individualiseeren; ge doet beter (een onderwerp uit) de Ilias voor het tooneel te bewerken, dan wanneer gij de eerste waart, die een (den lezer) onbekend en (te voren door dichters) nooit behandeld onderwerp uitvond en ten tooneele bracht.

---

1) *Colchiër*: woest en barbaarsch, zooals Aeëtes en Medea; *Assyriër*: weelderig en verwijfd, zooals Xerxes in Aeschylus' »Perzen«; *Thebe*, b.v. Creon en Eteocles in Sophocles' »Antigone«; *Argos*, b.v. Agamemnon.

2) De zoogenaamde »Mythus«.

3) *Op nieuw*: daar Hom. in zijne Ilias hem reeds schilderde.

4) Men denke aan de vreeselijke wraak, die Medea op haar trouweloozen echtgenoot Iason nam door haar eigen kinderen te vermoorden.

5) *Ino*: dochter van Cadmus en gemalin van den Thebaanschen koning Athamas, vluchtte met haar beide zonen Learchus en Melicertes voor haar razend geworden echtgenoot en stortte zich, toen deze Learchus gedood had, met Melicertes in zee, waarna beiden onder de godheden der zee werden opgenomen (zie Ovidius' Gedaanteverwisselingen: IV, 461—541 in mijne vertaling).

6) *Ixion*: koning der Thessalische Lapithen, onthield zijn schoonvader Eïoneus de beloofde bruidsgeschenken en wierp hem in een met gloeiende kolen gevulden kuil.

7) *Io*: zie Ovidius' Gedaanteverwisselingen: I, 568—747 in mijne vertaling,

8) Over *Orestes* zie Sat, II, 3, 133 vlg.

Een algemeen bekend onderwerp [1]) zal uw bizonder geesteseigendom worden, als ge maar niet in een algemeen bekende en voor ieder toegankelijke (sagen)kring u voortdurend beweegt, niet als trouw en nauwgezet vertolker uw best doet (een Grieksch origineel) woord voor woord te vertalen, en niet als (slaafsch) navolger u zelf zóó in 't nauw brengt, dat eerbied (voor de waarde en schoonheid van het origineel) of de aanleg en indeeling van het werk (dat gij navolgt) u beletten u vrij en zelfstandig te bewegen. Ook moet ge niet zóó aanvangen, als in den regel een cyclische dichter [2]) aanheft: *Ik zal Priamus' lot en den roemruchten oorlog bezingen!*« Immers, wat zal die grootspreker voor den dag brengen, dat bij zulk een opsnijderij past? (Op hem is 't spreekwoord toepasselijk:) De berg is in barensnood, maar baart slechts een belachelijk klein muisje. Hoe veel beter en voortreffelijker hij [3]), die, bij al wat hij onderneemt en begint, steeds de juiste tact bewaart en in acht neemt: »*Muse!* [4]) *verhaal mij van den man, die, na de inneming van Troje, van vele menschen den volksaard leerde kennen en hun steden aanschouwde*« [5]). Hij denkt er niet aan na een plotseling opflakkerend vuur slechts rook en walm, maar (omgekeerd) na rook en walm [6]) helder licht te geven en te verspreiden, om dan achtereenvolgens heerlijke wondersprookjes te voorschijn te tooveren, zooals de sprookjes van Antiphates en Scylla, van den Cycloop en Charybdis [7]); ook begint hij den terugkeer van Diomedes niet

---

1) Zóó behandelden b.v. de 3 treurspeldichters (Aeschylus, Sophocles en Euripides) de algemeen bekende sage van Electra ieder voor zich op zijn bizondere wijze.

2) *Cyclische dichters*: aldus heetten de dichters, die, eenige eeuwen na Homerus, in epische gedichten de gebeurtenissen van den Trojaanschen sagenkring (*cyclus*) behandelden, welke vóór of na de in Ilias en Odyssee bezongen gebeurtenissen plaats hadden gehad.

3) Homerus.

4) Vertaling van het begin der Odyssee (vgl. Brief I, 2, 19).

5) Vgl. het begin mijner vertaling van Homerus' Odyssee (S. L. van Looy, Amsterdam, 1901).

6) Zin: op een eenvoudig begin steeds schooner wordende gedeelten te laten volgen.

7) *Antiphates*: Od. X, 100 vlg.; *Scylla* en *Charybdis*; Od. XII, 85 vlg.; *Cycloop*: Od. IX, 187 vlg.

met den dood van Meleager [1]), noch den Trojaanschen oorlog met de twee eieren [2]) (van Leda): steeds spoedt hij zich voort naar het einde [3]) en verplaatst zijn toehoorders onmiddellijk midden in den loop der gebeurtenissen [4]), evenals of die hun reeds bekend was en datgene, waarvan hij overtuigd is, dat het onmogelijk een dichterlijk-schoone behandeling toelaat, laat hij ter zijde en zijn vindingsgave is zoodanig en zoodanig mengt hij waarheid en verdichting ondereen, dat het midden met het begin en het einde met het midden één harmonisch samenhangend geheel vormt.

Hoor [5]) nu, wat niet alleen ik maar ook het publiek verlangt en wenscht: wanneer ge u toeschouwers wenscht, die, onder bijvalsgeklap, tot aan 't einde van 't stuk blijven [6]) en niet eer van hun plaats opstaan, vóór de acteur, die het laatst op het tooneel blijft, uitroept: »*Klapt nu in de handen!*« dan moet ge aard en karakter van iederen leeftijd nauwkeurig en trouw weêrgeven en aan de menschelijke natuur, die, evenals de leeftijd, afwisselt en verandert, geven wat beiden toekomt. Een kind, dat woorden napraat en reeds begint te spreken en dat reeds stevig zijn voeten op den grond zet, speelt gaarne met zijns gelijken, wordt licht, zonder reden, boos, maar is ook gauw weêr verzoend en verandert bij 't uur. Een baardeloos jongeling, wanneer hij eindelijk van zijn bewaker [7]) ontslagen is, houdt veel van paarden en honden en van 't grasrijke, zonnige veld van Mars [8]); hij is tot het

---

1) Na den dood van *Meleager* (zie Ovidius' Gedaanteverwisselingen: VIII, 445—532 in mijne vertaling) en van zijne moeder Althaea, was zijn vader Oeneus hertrouwd met Periboea; uit dit tweede huwelijk ontsproot een zoon, Tydeus, de vader van Diomedes. Na den tocht der Epigonen tegen Thebe, ondernomen om Tydeus' dood vóór Thebe te wreken, keerde Diomedes naar zijn vaderland Aetolië terug.

2) Zie bij Sat. II, 1, 26.

3) d.i. Homerus breekt nooit door inlassching van bijzaken den draad van zijn verhaal af.

4) Vgl. het begin van Ilias en Odyssee.

5) Hor. richt zich hier niet alleen tot een der Pisonen, maar tevens tot ieder zijner lezers.

6) Eig. staat er: die wachten, totdat het gordijn wordt opgetrokken (vgl. hierover bij Brief II, 1, 189).

7) *bewaker*: de zoogenaamde »*paedagoog*«, die hem tot zijn meerderjarigheid (17e jaar) bewaakt, beschermt en begeleidt, vgl. bij Sat. I, 6, 81.

8) Over het »*veld van Mars*« zie bij Sat. I. 1, 91.

kwade buigzaam als was, brutaal tegen die hem ten goede vermanen, traag in het zorgen voor wat tot zijn nut strekt, verkwistend met geld, vol idealen en grootsche plannen, vurig en hartstochtelijk en vlug om dat, waar hij eens van hield [1]), weêr te laten loopen. Geheel andere neigingen heeft de leeftijd en aard van den man: deze haakt naar invloed en macht (in 't openbaar leven) en naar (politieke) vrienden en kennissen, hij streeft ijverig naar eerambten en wacht er zich voor iets te doen, wat hem spoedig zou kunnen berouwen. Vele onaangenaamheden en bezwaren omringen den grijsaard, 't zij omdat hij steeds streeft naar rijkdom en winst en, als hij zich die heeft verworven, armzalig en kniеperig er zich van speent en bang is er gebruik van te maken, 't zij omdat hij, bij al wat hij doet, altijd vreesachtig en met koel overleg handelt; steeds stelt hij iets uit, koestert ver in de toekomst reikende hoop en verwachtingen, is lui en traag, altijd verlangend naar wat de toekomst zal brengen, moeielijk om meê om te gaan, steeds jammert en klaagt hij en prijst hoog den goeden ouden tijd, toen hij nog een knaap was en altijd heeft hij wat te berispen en te bedillen in 't jongere geslacht Veel aangenaams en heerlijks brengen de komende [2]) jaren met zich, maar veel ontnemen zij ons, als ze vlieden en heengaan. Laat niet de rol des grijsaards aan den jongeling worden opgedragen en aan den knaap die van den man: steeds zullen wij ons hebben te houden aan hetgeen iederen leeftijd eigen is en daaraan past. Een handeling voorts wordt òf op het tooneel voorgesteld òf ze wordt (door een bode) verhaald. Maar wat door het oor tot ons gemoed doordringt, grijpt langzamer en minder ons aan dan wat aan onze (meer) betrouwbare oogen wordt vertoond en wat de toeschouwer als 't ware zich zelven zegt en verhaalt: ge moet echter niet op het tooneel vertoonen, wat binnenshuis behoort te geschieden en veel moet ge aan het gezicht onttrekken, wat later een welbespraakt ooggetuige (als bode) kan verhalen:

---

1) Ziet zoowel op meisjes als goede neigingen.

2) *komende*: d i. tot aan den hoogsten bloei van den mannelijken leeftijd (40—50) jaar); na den 50 jarigen leeftijd *vlieden* de jaren en *gaan* zij *heen*, Vgl. *un homme sur son retour*,

zóó moet b.v. Medea [1]) niet, vóór de oogen der toeschouwers, hare kinderen vermoorden of de goddelooze Atreus [2]) ten aanschouwe van het publiek menschenvleesch koken of Procne [3]) in een vogel veranderen of Cadmus in een slang. Al wat ge zóó vóór mijn oogen vertoont, vind ik ongeloofelijk en wekt mijn afkeer en afschuw. Voorts moet geen tooneelstuk minder of meer dan vijf acten lang zijn, wil het algemeen in den smaak vallen en op nieuw worden opgevoerd. Ook verschijne geen God [4]) ten tooneele, tenzij de verwikkeling een reddenden God noodig maakt, noch geve een vierde acteur [5]) zich de (onnoodige) moeite meê te spreken.

Het koor voorts moet aan de handeling deelnemen en die, naar de mate zijner krachten en waar zijn plicht het vereischt, ondersteunen, maar niet, midden tusschen de acten in, een koorlied zingen, dat niet de handeling ondersteunt en niet ten nauwste er meê samenhangt [6]). Steeds kieze het koor de zijde van hen, die rechtschapen en braaf zijn en geve hun vriendschappelijk raad, het leide hen, die vertoornd zijn, weêr in 't rechte spoor en ondersteune liefderijk hen, die nog terugdeinzen voor misdaad en zonde; het prijze den eenvoudigen, soberen maaltijd, den heilzamen zegen der rechtvaardigheid en der wetten en de kalmte en rust van den vrede; wat hem wordt toevertrouwd, houde het geheim en verzwijge het en het bidde en smeeke den Goden, dat het Geluk tot de ongelukkigen terugkeere, maar de overmoedigen en boozen verlate. Wat voorts de fluit [7]) betreft, deze was oudtijds niet, zooals thans, uit verschillende stukken, met geel koper aaneengevoegd, samengesteld en wedijverde nog niet (in scherpen klank) met de trompet, maar zij was fijn van toon, eenvoudig van samenstel met slechts weinige gaten [8])

1) Zie bij vs. 123.
2) Zie bij vs. 91.
3) Over *Procne* zie Ovidius' Gedaanteverwisselingen: VI, 412—674 (in mijne vertaling); over *Cadmus* aldaar: IV, 562—602.
4) De zoogenaamde »*Deus ex machina*«.
5) *Drie tooneelspelers* was het gewone aantal.
6) Vs. 193—195 zijn eenigszins vrij vertaald, naar de omschrijvende verklaring van Lambinus (in diens uitgave van Horatius, 1561).
7) De *fluit* begeleidde den zang van het koor.
8) De fluit had in den beginne slechts (3 of) 4 klankgaten.

en werd slechts gebruikt om aan het koorlied den toon aan te geven en het te accompagneeren, maar nog niet om een al te vollen schouwburg (zooals thans) met haar doordringend geluid te doorklinken; oudtijds namelijk was het publiek, dat in den schouwburg bijeen kwam, gemakkelijk te tellen, want het was nog klein, en het was rechtschapen, rein van zeden en bescheiden. Maar sedert het in den krijg zegevierende [1]) volk zijn grondgebied begon uit te breiden en omvangrijkere muren de steden omsloten en men op feestdagen ongestraft reeds 's morgens vroeg aan wijn zich te goed begon te doen, werd aan maat en melodie grootere teugellooze vrijheid toegestaan. Immers, hoe zou ook dat publiek, bestaande uit onbeschaafde landlieden, wier arbeid op het veld afgeloopen was, vermengd met stedelingen, geringen met aanzienlijken, den eenvoudigen en juisten kunstsmaak (van vroeger) kunnen hebben behouden en ontwikkelen? Zóó [2]) kwam het, dat de fluitspeler aan de oude, eenvoudige kunst een meer levendig en verwijfd spel toevoegde en in een slepend prachtgewaad over de planken (van het tooneel) heen en weêr schreed; zóó kwam het ook, dat de (vroeger) ernstig-waardige cither in aantal van tonen en snaren [3]) toenam en dat de alles wagende sierlijkheid van taal zich een vreemdsoortigen, ongewonen stijl schiep en dat de inhoud der koorliederen, (vroeger) rijk in nuttige lessen en vermaningen en in den geest de toekomst vooruitziende, later in niets verschilde van de duistere taal van het orakel te Delphi [4]).

Hij, die (oudtijds) met een treurspel [5]) naar een bok van luttel waarde als prijs dong, liet spoedig daarna ook veldbewonende Satyrs, in bokkevellen gehuld, optreden en waagde

1) de Romeinen na 146 v. Chr., de Grieken sedert 480 v. Chr.

2) *Zóó*, d.i. ten gevolge der toenemende genotzucht en weelde.

3) Oorspronkelijk had de cither 4 snaren, later 7, nog later 10 of 11.

4) *Delphi*: stad in Phocis, aan de Zuidelijke helling van den berg Parnasus, met een beroemden tempel en orakel van Apollo.

5) Om niet te wijdloopig te worden, moeten wij omtrent den *oorsprong* der *Tragedie* en van het *Satyrdrama* (een soort *boertige tragedie*, bij wijze van *opvrolijkend nastuk* na de 3 tragedies, waarmeê ieder dichter naar den prijs dong, opgevoerd) verwijzen naar Dr. A. H. G. P. van den Es, Letterkunde der Grieken en Romeinen, 2e druk, pag, 44 en 45) of naar mijne uitgave van Sophocles' Antigone (Leiden, Brill, 1893), Inleiding aldaar, pag. V—VIII).

zich, met behoud echter der waardigheid (van Goden en heroën [1])) aan ruwe en platte scherts en boert, omdat de toeschouwers, nadat aan Dionysus [2]) het gebruikelijk offer gebracht was, vol zoeten wijns en in hun uitgelatenheid aan regel noch wet zich bindend, door lokmiddelen en het aantrekkelijke van het vreemde, nieuwe (Satyr)spel geboeid en op zijn plaats (in den schouwburg) moest worden gehouden. Men moet echter de lachwekkende en moedwillig spottende Satyrs zóó bij het publiek zoeken aan te bevelen en zóó ernst met scherts laten afwisselen, dat niet welke God of welke Heros [3]) ook, dien men kort te voren [4]) in goud en purper gehuld zag, onder gemeene en platte taal zijn intrek neme in halfdonkere kroegen of, terwijl hij laag bij den grond kruipende taal vermijdt, naar al te hooge sfeeren streeft [5]).

De Muze van het treurspel, met wier waardigheid het niet overeenkomt lichtzinnig-schertsende verzen uit te flappen zal, evenals een deftige matrone, door godsdienstig plichtsbesef gedrongen, op feestdagen danst [6]), steeds een weinig beschaamd te midden der onbeschaamd-dartele Satyrs verkeeren. Wilde ik een Satyrdrama (in proza) schrijven, Pisonen! [7]) dan zou ik niet met onopgesmukte en eigenlijke uitdrukkingen alleen mij tevreden stellen, noch zou ik er naar streven om zoozeer af te wijken van de tragische wijze van voorstelling, dat er geen onderscheid tusschen bestaat of Davus [8]) spreekt en de drieste Pythias [9]), die haar meester Simon door listig bedrog een talent afzet of wel Silenus, de bewaker en dienaar van Bacchus, zijn goddelijk pleegkind. Neen! ik zou integendeel er naar streven een uit bekende en gewone woorden kunstvol samengesteld gedicht te scheppen, zoodat ieder (dilettant) zich

1) *Goden en heroën*: die tegelijk met de Satyrs in het »*Satyrdrama*« optraden.

2) *Dionysus* = Bacchus; vgl. verder de in aant. 5, vorige bl. aangehaalde werken.

3) Zie bij vs. 115.

4) In de het Satyrdrama voorafgaande tragedie.

5) d.i. in al te hoog verheven taal spreekt.

6) Zooals b.v. gebeurde op het feest ter eere van Cybele, de »Moeder der Goden«.

7) Zie het begin der Inleiding op dezen Brief.

8) *Davus*: een sluwe slaaf in het blijspel, zie bij Sat. I, 10, 40.

9) *Pythias*: een sluwe slavin in het blijspel, die haar meester Simon listig een talent (*f* 2700), als bruidschat voor haar dochter, weet te onttroggelen.

verbeeldt dat ook wel te kunnen, maar die, als hij zich er aan waagt, zich halfdood zweet en te vergeefs zich afbeult: zooveel vermag de (geschikte) plaatsing en verbinding der woorden, zooveel luister en aanzien ontvangen (door dichterlijke behandeling) de meest gewone en alledaagsche woorden. Voorts moeten, naar mijn gevoelen, Faunen [1]), (door den dichter) uit de wouden op het tooneel overgebracht, er zich voor wachten om, evenals het stadsgepeupel op straat en als de beschaafde stedeling op het Forum [2]), óf in al te geaffecteerde taal te spreken evenals de jeunesse dorée, óf (evenals het gepeupel) steeds den mond vol te hebben van vuile taal en schimpwoorden: want de beschaafde lieden van (aanzienlijken) stand, afkomst en vermogen nemen daar aanstoot aan en voelen er zich door gekwetst en wat het gemeene volk, dat op straat zijn kostje geroosterde erwten en kastanjes koopt, aardig en mooi vindt, hooren zij niet met genadige ooren aan of schenken daaraan den krans [3]) der overwinning.

Een lange lettergreep voorafgegaan door een korte, heet iambus [4]), een vlugge versvoet: vandaar ook werd aan die versmaat de naam van drievoetige jambische versmaat [5]) toegekend, ofschoon zij, van de eerste tot de laatste versvoet zich zelf gelijk, zesmaal [6]) den maatslag (des dichters) weêrgeeft. Maar het duurde niet zoo heel lang, of die versmaat deelde, om een weinig langzamer en waardiger het oor te bereiken, bereidwillig en verdraagzaam haar vaderlijk recht met onwikbaar vast staande spondeën [7]), doch zóó, dat de iambus, als goed kameraad, niet van zijn plaats in den tweeden of vierden versvoet [8]) week. Deze iambus komt in de aan

---

1) *Faunen* = Satyrs, zie bij Brief I, 19, 4.

2) *Forum*: zie bij Sat. II, 5, 27.

3) Als symbool van hun bijval.

4) *iambus*: ◡ ⊥; de jambische versmaat, bestaande uit zes iamben, was de vaste versmaat van den dialoog in treur- en blijspel; vgl. vs. 80 vlg.

5) *drievoetige jambische versmaat*: zóó noemden de Grieken die versmaat: ◡ ⊥ ◡ ⊥ | ◡ ⊥ ◡ ⊥ | ◡ ⊥ ◡ ⊥; zie volgende aant.

6) *zesvoetige jambische versmaat*: zóó noemden de Romeinen die versmaat; ◡ ⊥ | ◡ ⊥ | ◡ ⊥ | ◡ ⊥ | ◡ ⊥ | ◡ ⊥; bij de *Grieken* werd zij bij telkens *twee versvoeten* afgedeeld, vandaar haar naam: drievoetige j. v., zie vorige aant.

7) *Spondéus*: _ ⊥.

8) De versmaat werd dus als volgt; ⏓ ⊥ | ◡ ⊥ | ⏓ ⊥ | ◡ ⊥ | ⏓ ⊥ | ◡ ⊥

ieder bekende verzen van Accius [1]) slechts zelden voor en deze fout drukt ook de verzen van Ennius [2]), die als zware steenblokken op het tooneel worden gesmakt, met de smadelijke beschuldiging van al te snellen arbeid en gebrek aan zorgvuldigheid of van onbekendheid met de regelen der kunst. Niet ieder kunstcriticus merkt onwelluidendheid in den versbouw op en aan de Romeinsche dichters is (door hun voorgangers) een vrijheid verleend, die zij niet verdienen. Moet ik daarom aan regel noch wet mij binden en maar naar willekeur schrijven? Of moet ik, denkende dat allen mijne fouten zullen zien, mij in veiligheid stellen en voorzichtig mij houden binnen de grenzen der vrijheid? Dan heb ik, om 't kort te zeggen, daarmeê slechts berisping vermeden, maar nog geen lof verdiend. Leest (daarom), Pisonen! [3]) ijverig, zoowel over dag als bij nacht, de meesterstukken der Grieksche dichters. Uwe voorouders daarentegen prezen de (slechte) verzen en geestigheden van Plautus [4]) en bewonderden beiden al te toegevend, om niet te zeggen dwaaselijk, wanneer ten minste ik en ook gijl. een zoutelooze van een aardige geestigheid weten te onderscheiden en wij den volgens de regels der kunst gevormden klank (van het vers) op onze vingers [5]) en met onze ooren kunnen nagaan en beoordeelen.

Naar de overlevering luidt, heeft Thespis [6]) de (vroeger) onbekende dichtsoort der tragische Muze [7]) uitgevonden en op karren zijn tooneelstukken meêgevoerd, welke zij [8]) opvoerden, terwijl het koor, het gelaat met wijndroesem besmeerd [9]), er bij zong. Na hem heeft Aeschylus [10]), de uitvinder van het

---

1) Over L. *Accius* zie bij Sat. I, 10, 53. Zijne meeste verzen hebben alleen in de laatsten voet een iambus.

2) *Ennius*: zie de Inleiding vóór de Satiren. *Zware steenblokken* d.i. de vele spondeën maken het vers zwaarwichtig en log.

3) *Pisonen*: zie het begin der Inleiding op dezen Brief.

4) *Plautus*: zie bij Brief II, 1, 58.

5) d.i. nagaan, of het vers wel zijn vereischte aantal versvoeten heeft.

6) *Thespis*: zie de aant. bij vs. 220.

7) *Dichtsoort der tragische Muze*: d.i. het treurspel.

8) *zij*: d.i. de dichter *Thespis* zelf (*de eerste tooneelspeler*) en de aanvoerder van het koor.

9) Om niet herkend te worden.

10) *Aeschylus*: zie de aant. bij vs. 220.

masker en van het prachtig sleepgewaad, het tooneel gebouwd, belegd met eenige kleine planken en (den tooneelspelers [1])) geleerd in verheven taal te spreken en op hoogen tooneelschoen voort te schrijden. Na hen [2]) volgde, niet zonder grooten bijval en lof, de »oude« komedie: maar haar vrijmoedige taal ontaardde weldra in teugelloosheid en gewelddadige beleediging, die door een wet moest worden beperkt en betoomd: die wet [3]) werd aangenomen en het koor moest, nu het recht om te beleedigen en te krenken was opgeheven, smadelijk zwijgen. Niets hebben onze dichters onbeproefd gelaten, maar den meesten lof hebben zij verdiend, doordat zij het waagden het voetspoor der Grieken te verlaten en onderwerpen uit het Romeinsche leven te schilderen en te verheerlijken, zooals zij die tragedies met Romeinsche toestanden of zij die komedies met Romeinsche toestanden ten tooneele brachten. Ook zou het Romeinsche land niet machtiger zijn door dapperheid of roemrijke wapenfeiten dan door de taal (zijner dichters), als niet de tijdroovende moeite van het vijlen en beschaven (hunner gedichten) alle dichters, geen enkele uitgezonderd, verdroot en lastig viel. Gij, Pisonen! nazaten [4]) uit koninklijken bloede gesproten! berispt en laakt een gedicht, waarin niet door lengte van tijd en veel verbetering al 't overtollige en weelderige is weggesnoeid en dat niet tienmaal, tot in de fijnste puntjes, is besnoeid en gepolijst.

Omdat Democritus [5]) gelooft en leert dat het aangeboren talent hooger staat dan een armzalige kennis van de regelen der kunst en hij verstandige dichters buiten den Helicon [6]) sluit, geeft een vrij groot deel der dichters er niet om zich de nagels te laten snijden of den baard te laten scheren en

---

1) *Aeschylus* voerde den *tweeden tooneelspeler* in.

2) *Thespis*: bloei c. 536 v. Chr.; *Aeschylus*: 525—456 v. Chr. Over de *»oude« komedie* zie bij Sat. I, 4, 1.

3) *Wet* van 440 v. Chr., waarbij verboden werd iemand bij naam en toenaam te hekelen.

4) Het *Calpurnische geslacht*, waartoe de *Pisonen* (zie het begin der Inleiding op dezen Brief) behoorden, leidde zijn oorsprong af van *Calpus*, een' zoon van koning Numa Pompilius.

5) *Democritus*: zie bij Brief I, 12, 12.

6) *Helicon*: de berg der dichters, zie Brief II, 1, 218 met aant.

zoeken zij de eenzaamheid en mijden de badhuizen [1]). Want, naar hun meening, zal hij eerst recht den naam van dichter ontvangen en als zoodanig gewaardeerd worden, die zijn hoofd, dat met al het nieskruid uit drie Anticyra's niet te genezen is [2]), nooit aan (de schaar van) Licinus [3]) heeft toevertrouwd. O, wat ben ik dan toch dom en dwaas! ik, die, als de lentetijd nadert, mijn gal zuiver [4]). Niemand zou anders voortreffelijker gedichten maken dan ik: maar — niets is mij zooveel waard (als gezondheid van geest)! Ik zal mij dus maar vergenoegen met de rol van slijpsteen [5]) te vervullen, die wel het ijzer kan scherpen, maar zelf niet kan snijden: daar ik dus zelf niets (van eenig belang) dicht, zal ik de taak en den plicht (van den waren dichter) aanwijzen, ik zal aantoonen, uit welke bron men zich rijkdom van stof en gedachten kan putten, wat den dichter opkweekt en vormt, wat hem past en betaamt, en wat niet, en eindelijk waartoe een juist inzicht in de eischen der kunst hem voert en in welke dwalingen onbekendheid daarmede hem stort,

Om goed te dichten is een gezond inzicht (in de eischen der kunst) het eerste vereischte en begin. Wijsgeerige geschriften, zooals b.v. die van de volgelingen van Socrates [6]), zullen u onderwerpen en stof (uit het rijke menschelijke leven) kunnen leveren en hebt ge uw onderwerp wèl overdacht, dan zullen de (passende) woorden van zelf volgen. Wie (door de studie der wijsbegeerte en zedekunde) geleerd heeft, wat hij aan zijn vaderland en aan zijn vrienden verschuldigd is, met welk een liefde men zijn vader, zijn broeder en gastvriend moet beminnen, welke de plichten zijn van een senator en van een rechter, en wat de taak is van een ten oorlog trekkenden veldheer, die weet ongetwijfeld ieder karakter in zijn eigenaardigheden weêr te geven. Voorts raad ik hem,

---

1) d.i. zij doen dat alles uit pedanterie, in de meening dat minachting voor de gebruiken van 't dagelijksch leven en voor de regelen der kunst hen als »genieën« kenmerkt. *Badhuizen*: waar het gezellig toeging.

2) d.i. die (van pedanterie) totaal gek is, zie bij Sat. II, 3, 83.

3) *Licinus*: een, overigens onbekende, barbier te Rome.

4) Zie Brief II, 2, 137.

5) Zonder beeld: de rol van criticus.

6) Zooals Plato, Xenophon e. a.

die, wijsgeerig gevormd, het leven in zijn gedicht wil nabootsen, aan steeds zich het ideaal van 't zedelijke en ware leven voor oogen te houden en daaruit zijn levendige voorstelling er van te ontleenen. Soms gebeurt het, dat een tooneelstuk, waarin treffend schoone gedeelten en juiste karakterschildering voorkomen, maar dat overigens zonder schoonheid van voorstelling, mat van taal is en tegen de regelen der kunst is samengesteld, het publiek meer vermaakt en meer boeit dan verzen, die arm aan inhoud en, hoewel zangerig en welluidend, niets meer zijn dan ijdele klinkklank. Aan de Grieken schonk de Muze geest en talent, aan de Grieken, die naar niets meer haakten dan naar eer en roem, verleende zij de gave in kunstvol afgeronde taal te spreken. De Romeinsche knapen en jongelingen daarentegen leeren door wijdloopige berekeningen een kapitaal in honderd deelen te verdeelen. »*Laat de zoon van Albinus* [1]) *eens zeggen, wat er overschiet, wanneer men* $^1/_{12}$ *van* $^5/_{12}$ *aftrekt? Je hadt het al kunnen zeggen*«. »Een derde«. »*Goed zoo! jij zult (later) je vermogen best kunnen bijeenhouden! als er echter* $^1/_{12}$ *bijkomt, wat komt er dan uit?*« »(Zes twaalfde of) een half. Als zulk een hebzucht en geldzucht eenmaal het gemoed geheel heeft doordrongen, mogen we dan nog verwachten, dat er gedichten worden gemaakt, wier rollen waard zijn met cederolie te worden ingewreven en in een glad gepolijste cypressenhouten boekendoos te worden bewaard [2])?«

Dichters willen òf nut stichten [3]) òf vermaak en genoegen verschaffen [4]) òf tegelijk [5]) èn wat aangenaam is èn wat bruikbaar en geschikt is voor 't leven, bezingen. Wees (echter) kort en bondig in wat ge voorschrijft en leert, opdat het gemoed leerzaam het gesprokene spoedig in zich opneme en

---

1) *Albinus*: een vrekkige woekeraar. De dichter verplaatst den lezer hier in een school, waar de meester zijnen leerlingen vragen doet.

2) *Wier rollen*, enz. d.i. die, wegens hun hooge voortreffelijkheid, onvergankelijk en onsterfelijk verdienen te zijn. Kostbare boekrollen (waarin voortreffelijke gedichten) werden met *cederolie* ingewreven ter bescherming tegen motten en in bussen of *doozen* (zie bij Sat. I, 1, 120) van cypressenhout bewaard.

3) b.v. de leerdichters.

4) b.v. de dichters van spot- en hekeldichten.

5) b.v. epische, dramatische en lyrische dichters.

versta en het trouw in zijn geheugen beware. Uit een (met goede leeringen) gevuld gemoed vloeit (dan van zelf) al wat beuzelachtig en onnut is, als overtollig weg [1]. Voorts moet, wat om des vermaaks wille, verdicht is, de waarheid zooveel mogelijk nabij komen, opdat niet het tooneelstuk eische, dat men aan alles, wat het maar wil (voorstellen), geloof sla en niet b.v. een kind, nog levend, uit den buik van een tooverkol, als ze 't eerst opgevreten heeft, te voorschijn wordt getrokken. Ouden van dagen versmaden en verwerpen gedichten, die geen zedelijke strekking hebben en het hoogmoedige jongere geslacht gaat ernstig-zedelijke gedichten minachtend voorbij: hij (echter) vindt aller bijval, die het nuttige met het aangename vereenigt en den lezer vermaak en genoegen verschaft, maar te gelijk hem leert en vermaant. Het eene boek wordt veel verkocht bij de Sosii [2], het andere gaat over zee en verbreidt den roem van den schrijver tot lang na zijn dood. Toch zijn er gebreken, die wij gaarne willen vergeven: want een snaar geeft niet altijd den klank, welken hand en gemoed verlangen en wanneer men een lagen toon wil doen hooren, geeft ze zeer vaak een hoogen toon; evenzoo zal ook een boog niet altijd het doel treffen, waarop wordt gemikt. Wanneer echter in een gedicht meerdere gedeelten door schoonheid schitteren, zal ík geen aanstoot nemen aan enkele vlekken, welke òf door achteloosheid er over uitgestort zijn òf waarvoor de (zwakke) menschelijke natuur te weinig op haar hoede is geweest. Wat volgt nu hieruit? Dit: evenals een afschrijver [3], wanneer hij steeds dezelfde fout maakt, hoewel hij er voor is gewaarschuwd, geen verschooning vindt; evenals een citherspeler, die steeds in dezelfde snaar zich vergist, bespot en uitgelachen wordt: zóó wordt in mijn oog ook hij, die (in een gedicht) uit onachtzaamheid vaak zich vergist, gelijk aan dien beruchten Choerilus [4], over wien ik mij al

---

1) Evenals uit een te vol geschonken beker of vaas. De zin is: een (m.l.g.) gemoed neemt wat b. en o. is, niet op.

2) *Sosii*: zie bij Brief I, 20, 2.

3) *Afschrijver*: de slaaf, die voor zijn heer of voor een boekverkooper boeken copieert.

4) Over *Choerilus* zie bij Brief II, 1, 233.

lachende verwonder, wanneer hij twee- of driemaal eens een goed vers maakt; en evenzoo erger ik mij, wanneer de voortreffelijke Homerus een enkel maal indut:[1]) maar bij een dichterlijken arbeid van grooten omvang (zooals zijn Ilias en Odyssee) kan heel licht slaperigheid iemand bekruipen. Een dichtwerk is evenals een schilderij: de eene schilderij zal u, als ge er wat dichter bijstaat, boeien en treffen, en weêr een andere, als ge er wat verder afstaat; de eene wil graag in het donker staan, weêr eene andere, die niet bang is voor de scherpe kritiek van een kenner, wil in 't volle daglicht worden gezien; de eene trekt ons maar voor één keer aan, weêr een andere zal ons blijven boeien, al ziet men 't ook tienmaal opnieuw. Gij dan, oudste der zonen van Piso![2]) hoewel ge door de woorden uws vaders tot een juist inzicht in dit alles gevormd wordt en ge ook uit u zelf reeds wijs en verstandig genoeg zijt, neem desniettemin dit woord in uw geheugen op, dat men aan sommige wetenschappen en kunsten middelmatigheid en wat er meê door kan, met recht veroorlooft en toestaat. Een middelmatig rechtsgeleerde en advocaat b.v. bezit wel niet de degelijkheid van den welsprekenden Messalla[3]) noch is hij zoo knap en geleerd als Aulus Cascellius[4]), maar toch wordt hij ook gewaardeerd en geacht: doch (ware) dichters mogen niet middelmatig zijn; dat veroorloven hun noch menschen, noch Goden, noch boekwinkels[5]). Evenals valsch-klinkende muziek te midden van een aangenamen, vroolijken maaltijd en al te dikke[6]) balsem en papaverzaad met Sardinischen honing[7]) den gasten onaangenaam zijn en hun ergernis en afkeer opwekken, omdat zonder

---

1) *indut* = een enkele fout maakt, d.i. een minder goeden versregel dicht of met zich zelf in tegenspraak is.

2) Zie bij vs. 24.

3) Over *Messalla* zie bij Sat. I, 10, 29.

4) *Aulus Cascellius*, beroemd rechtsgeleerde tijdens het 2e triumviraat, 43 v. Chr.

5) Vgl. bij Sat. I, 4, 71; de zin is: zulke dichters vinden geen koopers voor hunne gedichten.

6) d.i. niet behoorlijk gezuiverd en dus slecht. Bij het begin van den maaltijd liet de gastheer kransen en welriekende zalven (balsem) aan zijne gasten uitdeelen.

7) Geroosterd papaverzaad met honing werd bij het dessert den gasten vóórgezet. De *Sardinische honing* was zeer slecht.

die bijzaken de maaltijd even goed kon worden voortgezet: zóó zinken ook voortbrengselen der poëzie, die toch bestemd en uitgevonden is om het gemoed te vervroolijken en te verkwikken, als ze maar een weinig van hun hoogtepunt afwijken, weêr in de diepte [1]). Wie geen verstand heeft van het spel, doet niet meê aan de spelen op het veld van Mars [2]) en, onervaren in het balspel, in het werpen met de werpschijf of in het hoepelen, houdt hij zich er rustig en stil, opdat niet de dicht opeengedrongen kring der toeschouwers met recht in schaterend gelach (over hem) uitbarste: maar wie geen verstand heeft van dichten, waagt het toch verzen te maken. Waarom zou hij ook niet? [3]) Hij is immers een vrij man en uit vrije ouders geboren, bovendien bezit hij het vermogen van een Ridder [4]) en is onbesproken van handel en wandel! [5]) Wat u [6]) betreft, gij zult voorzeker, overeenkomstig uw gezond oordeel en smaak, niets zeggen of doen, wat in strijd is met uw aanleg en natuur. Wanneer ge desniettemin toch wel eens wat geschreven hebt, lees het dan eerst eens vóór aan den kunstrechter Maecius [7]), aan uw vader en aan mij en bewaar uw geschrijf negen jaar lang zorgvuldig in uw boekendoos [8]). Ge kunt dan nog uitschrappen, wat ge nog niet in 't licht hebt gegeven; een eenmaal uitgesproken woord (en zoo gaat het ook met een eenmaal uitgegeven boek) is niet meer te herroepen en kan niet terugkeeren.

Orpheus [9]), de priesterlijke tolk der Goden, bewerkte (door zijn lied), dat de in woeste wouden wonende menschen geen moorden meer bedreven en niet meer hun afschuwelijk voedsel aten en daarom verhaalt men van hem, dat hij (door zijn lied) tijgers en razende leeuwen temde en bedwong; ook van

---

1) d.i. Wijken zij maar eenigszins van het ideale af, dan worden het slechte gedichten.
2) Zie bij Sat. I, 1, 91.
3) Ironisch, evenals het volgende.
4) Zie bij Brief I, 1, 58.
5) Alsof dit alles alleen den waren dichter vormde.
6) *u*, zie vs. 366.
7) Over *Maecius*, zie bij Sat. I, 10, 38.
8) Wij zouden zeggen: houd het in portefeuille. Zie verder bij Sat. I, 1, 120.
9) *Orpheus*, mythische zanger.

Amphion [1]), den stichter der stad Thebe, verhaalt men, dat hij door den klank zijner lier steenen in beweging bracht en door zijn vleiende smeekwoorden leidde en voerde, waarheen hij maar wilde. Dat was oudtijds de werking der (muziek en der) dichtkunst, dat zij staatseigendom van particulier bezit en het heilige van het profane scheidde, dat zij onwettigen bijslaap verhinderde, rechten verleende aan wettig gehuwde echtgenooten, steden stichtte en wetten op houten tafels [2]) ingrifte. Zóó viel eer en aanzien den goddelijken zangers en gedichten ten deel. Na hen [3]) kwam de voortreffelijke Homerus en ontvlamde Tyrtaeus [4]) door zijne zangen de gemoederen der mannen tot oorlog en strijd; door middel van verzen werden orakelspreuken verkondigd, werd de weg tot het ware leven aangewezen, de gunst en vriendschap van koningen door Muzenzangen gezocht en het tooneelspel uitgevonden ter verkwikking na het einde van langdurigen arbeid: [5]) ge behoeft u dus niet te schamen voor de in 't citherspel ervaren Muze, noch voor den zanger Apollo! [6])

Men heeft gevraagd, of voor een goed gedicht natuurlijke aanleg of wel techniek werd vereischt. Ik voor mij zie niet in, welk nut er steekt in studie zonder een rijke dichtader [7]) of in talent alleen, als het niet gevormd en ontwikkeld wordt: zoozeer heeft het eene de hulp van het andere noodig en zijn beiden steeds vriendschappelijk het met elkaâr eens. Wie er naar streeft den gewenschen eindpaal in de renbaan te bereiken, heeft reeds als knaap veel doorgestaan en gedaan, koude heeft hij geleden en hitte doorstaan en steeds zich van zinnelijke lusten en van wijn onthouden; wie Pythische

---

1) *Amphion* (vgl. Brief I, 18, 44) maakte door zijn spel, dat de steenen zich opeenstapelden en samenvoegden tot den bouw der stad Thebe, zie Ovidius, Gedaanteverwisselingen VI, 178 (in mijne vertaling).

2) Zooals b.v. de wetten van Solon.

3) d.i. na Orpheus, Amphíon en hunne navolgers, de oudste »goddelijke zangers«.

4) *Tyrtaeus*: tijdens den 2en Messenischen oorlog (645—628).

5) Vgl. Brief II, 1, 139 vlg.

6) Het verband is: (Ge ziet uit het voorgaande welk een edele kunst de poezie is): ge behoeft u dus niet, enz.

7) *Dichtader* = natuurlijke aanleg, talent.

melodieën [1]) op de fluit speelt, heeft ze eerst geleerd en ontzag en vrees voor zijn leermeester gehad. In onzen tijd echter is het reeds genoeg te zeggen: »*Ik maak wonderschoone gedichten; de schurft hale hem, die 't laatst aankomt* [2]); *voor mij is het schandelijk achter te blijven en openlijk te bekennen, dat ik totaal geen verstand heb van wat ik niet heb geleerd*". Evenals een marktschreeuwer een hoop volk bijeenlokt om zijn (slechte) waren te koopen, zóó lokt ook een (dilettant) dichter, die rijk is in landerijen en in op woekerrente uitgezet geld, hen, die hem vleien en naar den mond praten, aan zijn rijk voorzienen disch. Is hij bovendien iemand, die naar behooren lekkere spijzen kan opdisschen en voor een armen drommel zonder krediet borg kan staan en hem, als hij in een onpleizierig proces is gewikkeld, er uit kan redden, dan zou het mij verwonderen, als hij, in zijn zalige stemming [3]), een valschen vriend van een' waren vriend weet te onderscheiden. Hebt ge iemand iets geschonken of wilt ge hem iets schenken, laat hem dan, vol vreugde en blijdschap als hij is, niet door u gemaakte verzen hooren: want hij zal luid roepen: »*Prachtig, goed, juist!*« bij sommige passages zal hij verbleeken, bij anderen tranen van medelijden storten, soms zal hij opspringen (van vreugde), dan weêr stampvoeten (van verontwaardiging). Evenals gehuurde klaagvrouwen bij een begrafenis huilen en schreien en bijna nog meer zeggen en doen dan zij, die diep in het hart bedroefd zijn, zóó wordt een vleier, die in stilte u uitlacht, (schijnbaar) meer getroffen en geroerd dan hij, die oprecht en eerlijk u prijst. Men verhaalt wel, dat rijke aanzienlijken hem, dien zij willen doorgronden, of hij hun vriendschap waardig is, tot het drinken van vele bokalen dringen en nopen en dat zij hem op de proef stellen door het genot van veel wijn: maar (gij behoeft dat niet te doen, want) wanneer gij gedichten maakt, zal u nooit de ware gezindheid

---

1) *Pythische melodieën*: dit ziet op een muziekstuk van zekeren Sakadas, waarin hij den strijd van Apollo met den draak Python schilderde, en waarmede hij in 590 op de Pythische spelen den prijs wegdroeg.

2) De would-be genieën zijn als 't ware groote kinderen, die het dichten als een soort hardloop beschouwen, waarbij hij, die het laatst den eindpaal bereikt, uitgescholden wordt voor »schurftig schaap«.

3) Waarin hij door zijn vleier gebracht is.

van uw' vleier, die hij als een sluwe vos weet te verbergen, ontgaan. Laast ge echter Quintilius[1]) een gedicht van u vóór, dan placht hij te zeggen: »*Verbeter, als ge wilt, dit en dat!*« en als ge zeidet, dat ge het niet beter kondet en ge het reeds twee-, driemaal te vergeefs hadt beproefd, dan ried hij u aan die versregels geheel en al te schrappen en de slecht gevormde verzen tot nieuwe en betere om te smeden. Als ge uw fouten liever wildet verdedigen dan ze schrappen, dan verspilde hij verder geen woord of vergeefsche moeite meer, maar liet u in uw eentje, zonder mededinger, u zelven en uw gedichten ophemelen en prijzen. Een goed en der zake kundig criticus zal verzen, die tegen de regels der kunst strijken, berispen en laken, hard klinkende zal hij misprijzen, bij ongelikte verzen zal hij aan den kant een zwarte dwarsstreep[2]) zetten, overtollige opsiersels, alleen op lof en bijval berekend, zal hij schrappen, aan onduidelijke uitdrukkingen zal hij u dwingen meer licht te geven en ze op te helderen, een woord dat tot dubbelzinnigheid of misverstand aanleiding geeft, zal hij misprijzen en afkeuren, wat veranderd moet worden, zal hij aanwijzen: (in één woord) hij zal als een tweede Aristarchus[3]) optreden; hij zal niet zeggen: »*Waarom zal ik mijn vriend over (zulke) kleinigheden en beuzelingen*[4]) *lastig vallen en hem ergernis geven?* Maar juist die kleinigheden en beuzelingen zullen hem, als hij eenmaal uitgelachen en bespot en met gefluit en gesis door het publiek ontvangen is (niet tot inkeer brengen, maar) in ernstig ongeluk[5]) storten.

Evenals iemand, wien schurft of geelzucht of fanatieke waanzin ten gevolge van Diana's toorn, teistert en kwelt: zóó ontzien wijze en verstandige lieden zich in aanraking te komen met een' waanzinnig pedanten (prul)dichter en gaan hem ten spoedigste uit den weg; doch de jongens op straat jagen hem voort en loopen onvoorzichtig hem achterna.

---

1) *Quintilius* Varus, uit Cremona, vriend van Hor. en Vergilius; hier als fijn en oprecht criticus geroemd.

2) Ten teeken dat ze geschrapt moeten worden.

3) *Aristarchus* uit Samothrace, de bekende criticus van Homerus, leefde omstreeks het midden der 2e eeuw v. Chr. te Alexandrië.

4) z. v. a. kleine fouten en gebreken.

5) d.i. hem den slechten naam van pruldichter bezorgen.

Wanneer zoo'n pruldichter, pedant met het hoofd in den nek, zijn verzen uitbraakt en als een dronken man voortloopt en hij dan, evenals een vogelaar die (naar boven kijkend,) op meerlen loert, onvoorziens in een put of kuil valt, dan zal er niet licht iemand zijn, die hem opraapt, al schreeuwt hij ook luide: »*Helpt, burgers, helpt!*« Als echter iemand de moeite wil doen hem hulp te verleenen en een touw (in den put) neêr te laten, dan zal ik hem waarschuwen en zeggen: »*Hoe weet ge, of hij niet met opzet daarin is gesprongen en dus niet wil worden gered?*« en dan zal ik hem vertellen, hoe die Siciliaansche dichter (Empedocles) aan zijn eind kwam: »*Empedocles*[1]) *sprong, daar hij graag voor een onsterfelijken God wilde gehouden worden, koelbloedig in den gloeienden krater der Etna. Laat dus aan (prul)dichters evenzoo het recht en de vrijheid om zich van kant te maken: immers wie iemand, tegen zijn wil, het leven redt, doet hetzelfde als wanneer hij hem doodsloeg. Ook is 't niet de eerste keer, dat die pruldichter dat heeft gedaan en, als hij er uitgehaald is, zal hij toch geen verstandig mensch worden, noch zijn lust om op een opzienbarende wijze te sterven laten varen. Ook blijkt het niet voldoende, hoe het gekomen is dat hij aan 't verzen maken doet: misschien heeft hij wel de asch van zijn vader ontwijd en bezoedeld of een huiveringwekkende door den bliksem getroffen plek met zondigen voet betreden en ontwijd*[2]): *maar dát is althans zeker, dat hij stapelgek is en dat hij, evenals een beer, die de tralies van zijn hok heeft weten te verbreken, door zijn ongenietbare voorlezingen al zijn toehoorders, geleerd of ongeleerd, op de vlucht jaagt; wien hij echter eenmaal beet heeft, dien houdt hij vast en martelt hem (van verveling) dood door zijn voorlezingen, daarin gelijk aan een bloedzuiger, die de huid van zijn slachtoffer niet eer los laat, voor hij zich aan diens bloed vol heeft gezogen*«.

---

1) Over *Empedocles*, zie bij Brief I, 12, 20.

2) En is hij dus, tot straf voor de twee genoemde, het heilige schennende, misdrijven door de Goden met waanzinnige dichtwoede geslagen.
